M. Irod. O.
12311.
6

Magyar

IRODALMI RITKASÁGOK

Szerkeszti Vajthó László

6.

TEMESVÁRI PELBÁRT MŰVEIBŐL

A Magyar Irodalmi Ritkaságok eddig megjelent számai:

1. **Bessenyei György: A törvénynek útja. Tudós társaság.** Sajtó alá rendezte és kiadta a *budapesti Berzsenyi Dániel-reálgimnázium* 1929/30. évi *VIII. osztálya.*

2. **Péterfy Jenő dramaturgiai dolgozatai.** Sajtó alá rendezte és kiadta a *budapesti Berzsenyi Dániel-reálgimnázium* 1930/31. évi *VIII. osztálya.*

3. **Benyák Bernát: Joas.** (Piarista iskolai dráma, 1770.) Eredeti kéziratból sajtó alá rendezte s bevezetéssel ellátta dr. *Perényi József* tanár. Kiadta a *budapesti kegyes-tanítórendi kath. gimnázium.*

4. **Bessenyei György: Egy magyar társaság iránt való Jámbor Szándék.** Bécs, 1790. VII. oszt. tanítványaival sajtó alá rendezte dr. *Várady Zoltán* tanár. Kiadta a *budapesti Verbőczy István-reálgimnázium.*

5. **Károlyi Gáspár: Két könyv...** Debrecen, 1563. VIII. oszt. tanítványaival sajtó alá rendezte *Jablonowsky Piroska* tanár. Kiadta a *budapesti Ev. Leánykollégium.*

6. **Szemelvények Temesvári Pelbárt műveiből.** Fordította s tanítványaival sajtó alá rendezte *Brisits Frigyes* tanár. Kiadta a *budapesti ciszterci-rendi Szent Imre gimnázium.*

7. **Péterfy Jenő zenekritikái.** Sajtó alá rendezte és kiadta a *budapesti Berzsenyi Dániel-reálgimnázium* 1930—31. évi *VIII. osztálya.*

Pomeriũm de tempore.

fratris Pelbarti ordinis
sancti Francisci

M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

12311/6

MAGYAR IRODALMI RITKASÁGOK
SZERKESZTI VAJTHÓ LÁSZLÓ
VI. SZÁM.

TEMESVÁRI PELBÁRT MŰVEIBŐL

KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDA

M. T. AKAD. KÖNYVTÁRA
Növedéknapló
1931. év 2322 sz.

15.287/1931. — Kir. Magy. Egyetemi Nyomda, Bpest. (F.: Czakó Elemér dr.)

ALMA MATERÜNKNEK,
A CISZTERCI REND
SZENT IMRE-GIMNÁZIUMÁNAK
HÁLÁS FIÚI KEGYELETTEL
A VIII. OSZTÁLY.

Temesvári Pelbárt munkáinak válogatott kiadását, melyet *Brisits Frigyes* tanár vezetésével a Ciszterci Rend budapesti Szent Imre-gimnáziumának VIII. osztályos tanulói végeztek, nagy örömmel és meghatottsággal bocsátom útjára. Úgy érzem, hogy multunk egy drága értéke jelenik meg ismét a magyar tudatban s szent magyar hagyományunknak egy kissé elfelejtett aranyszála szövi ismét tovább a maga útját. Ránk fér az a tűz, az a hit, az a gyökeres magyarság, s a magyar életnek az a lángoló szolgálata, amely Temesvári Pelbárt egyéniségét eltöltötte. Az életbe kiinduló ifjúságunk jobb és szebb világosságot nem vihet magával, mint azt, amelyet Temesvári Pelbárt könyveinél gyujtott meg, e könyveknél, amelyek először jelentették a magyar névnek az európai nagyságot és dicsőséget.

Budapest, 1931 május 27.

Bitter Illés,
clairvauxi apát,
tanker. kir. főigazgató,
a Szent Imre-gimnázium igazgatója.

TEMESVÁRI PELBÁRT.

Több, mint háromszáz év mult el azóta, hogy Temesvári Pelbárt legutolsó munkája utoljára megjelent. (Aureum Rosarium. Brixiae. 1590.) Úgy gondoltuk, hogy az irodalomtörténeti kegyeletnek teszünk eleget, amikor e hosszú idő könyvtörténeti némaságát megtörjük és munkáinak szemelvényes kiadásával újra a figyelem érdeklődésének közelébe hozzuk Temesvári Pelbárt jámbor, tudós alakját.

Temesvári Pelbárt élete igazán középkori élet. Hasonlít a középkori bazilikák építőihez: a hit szolgálatában felolvadó szenvedélyes névtelenség munkájával dolgozik. Első az Úr dicsősége; az ő története: névtelen élet, névtelen halál. Az irodalomtörténet kiváló szellemei: Sziládi Áron, Békesi Emil, Horváth Cyrill, Katona Lajos, Vargha Damján, Pintér Jenő, Thienemann Tivadar, Horváth János, akiknek köszönhető, hogy Temesvári Pelbárt irodalomtörténeti értékelést kapott, a legfinomabb elemzéssel sem tudtak életéről többet kimutatni, mint csak ezt: Temesvárott született, talán 1435 körül. 1458-ban mint ferencrendi szerzetes, a krakkói egyetem hallgatója. 1483-ban Budán, az observansok rendházában tanít, szónokol és ír. Megjelennek munkái: A Boldogságos Szűz Máriát dicsőítő *Stellarium*. Szentbeszéd-gyüjteményei: *Sermones Quadragesimales*. *Sermones de Tempore*. *Sermones de Sanctis*. A három mű közös neve: *Pomerium*.

Szentírásmagyarázata: *Expositio compendiosa.* Utolsó munkáját, az enciklopédikus jellegű *Rosarium Aureum*-ot már tanítványa és rendtársa, Laskai Osvát fejezte be s adta ki. 1504-ben fejezi be áldott életét.

A magyar szellemnek ő az első európai szabású képviselője. Hatása külföldön éppen olyan nagy, mint a mi irodalmi életünk derengését ringató vallásos kódex-irodalmunkban. Jelentőségét külföldi vonatkozásban megadja Wadding (Annales Minorum. XIV. 351.): Pelbarthus de Temeswar, Hungarus, per universam Germaniam doctrina et concionibus illustris. Magyar irodalmi fontosságát az a nagy hatás jelöli meg, amellyel kódex-irodalmunk legenda- és példaanyagának jó részét az ő beszédei szolgáltatták.

Különös, egészen magára valló érdeklődést igényel a maga számára Temesvári Pelbárt egyénisége, lélekalkata, szellemi világa, korához való viszonya. Abban az időben él, amely, ha a különleges magyar viszonyoknál fogva nem tudott is egészen kifejlődni, de mégis csak átvette az európai élet nyugtalanságát: a humanizmust. Temesvári Pelbártban benne él rendje minden sajátos történeti vonása. Kilép a nép nyilvánossága elé, s ha talán nincsenek is meg benne a nagy franciskánus-szónokoknak, egy Sienai Szent Bernardinnak, Kapistranói Szent Jánosnak tömegindító monumentális vándorszónoki vonásai, de budai szószékén, amikor a „moderni principes“ ellen tudásának,

műveltségének, erkölcsi tisztaságának hevületével dörög, éppen olyan jelenség, mint olasz rendtársai, akik talán ugyanebben az időben Danteval léptek a szószékre, idézték Platot, Aristotelest és Cicerót, de tiltakoztak Boccaccio ellen. Harcban áll a humanizmus- és a renaissancenak egyéniségformájával, a keresztény etikán átütő erkölcsi szabadosságával, tudásának, ha talán még babonásan jelentkező, de már a természetfölöttiséget kirekeszteni kezdő naturalizmusával. Gondolkozása a skolasztika kiképzett, gazdag logikájának dús erezetébe van beleágyazva; kifejezéskészlete, szavai a bizonyítás fényének világosságában születnek; mondatai a szillogizmus széles összetevésének arányait hordozzák. Tudásában érzik a középkor szintetikus műveltségének vágya és ingere. A valósághoz, a tényhez nem mer nyúlni. Áhitattal és csodálattal telik el a lét nagy titokzatosságával szemben.

És mégis, mindezen középkori hagyományelemek ellenére Temesvári Pelbárt tulajdonképen már nem tartozik egészen a középkorhoz. Ami benne gazdagságnak látszik, az már a középkori műveltség túlérettsége, s észre lehet rajta venni, hogy már csak egy nagy rendszer kialakult formai és anyagi eredményeinek késői, talán utolsó visszhangja jelentkezik benne. Az egyes fogalmak kifinomításának dialektikai készségében még néha emlékeztet mesterei művészetére, azonban alapjaiból hiányzik az önálló bölcseleti rendszert építő

gondolkozásának az az eredetisége, amely ott ragyog egy Halesi Sándornak, a Doctor irrefragabilis-nak, vagy egy Duns Scotusnak, a Doctor subtilis-nek, vagy egy Bonaventurának, a Doctor seraphicus-nak vagy egy Petrus Aureusnak, a Doctor abundans-nak, egy Albertus Magnusnak, a Doctor universalis-nak mindig új utakat jelentő munkáiban. De Pelbárt nem is egységes. Aristoteles és Plato, misztikus és skolasztikus írók egymást váltogatják nála. Mintha már nem a módszer és elv tisztasága, hanem a tudás erejének és hatalmának csillogtatása volna a fontos. Itt az új idők érintése! A franciskánus népszónoknak életszerűséget kereső gyakorlati igénye szétbontja a skolasztikus rendszer elvont világának zárt egységét. Az elméleti problémák helyett itt az új feladat: a humanista életideál. Ezzel szemben kell érvényesíteni a kereszténység életeszményét. Temesvári Pelbárt e ponton lesz kor-lezáró s újkor-nyitó ember. Gondolatának útja még a régi rendszer fegyelmével jön, de a tudás fogalmának és értékének beállítása nála már új jelentőségű. Ezért hat olyan vegyesen, hol tudósnak, hol tudóskodónak, hol elméleti vitázónak, hol szigorú erkölcsű népszónoknak, hol elvont bölcselőnek, hol pedig olyannak, aki önkéntelenül is a humanista irodalmi móddal dolgozik: a latin szó fogalmi példájára megkísérli a magyart rámintázni, s így buggyan fel magyarságából egy-egy magyar szó. Valóban olyan lélek, amint általában

azok szoktak lenni, akik két nagy kor határán állnak.

E kiadás olyan szövegrészeket választott ki, hogy azokban benne legyen az egész Pelbárt és vele az egész középkor: nagy egységével és módszerével, fínom elvontságával és kedélyének megható naívságával, okoskodásának száraz élességével és legendáinak aranyos szépségével. A fordítást egészen mai nyelven, de az eredeti szöveg mondatmenete szerint végeztük s éppen ezért nem használtuk fel a kódexek nyujtotta szövegezést. A latin szöveget lehetőleg az eredeti központozással adtuk. A fordításban az idézett íróknak csak a nevét jelöltük meg. Munkáik neve s a belőlük idézett helyek pontos adatolása ugyanis benne van a latin részben. A magyar szövegben való jelölésük zavarta volna a fordítás folyamatosságát.

A nagy Pelbárt-kutató tudósok alapvető munkája után nekünk örömünk telt abban, hogy fordításunkkal felújítottuk, hozzáférhetőbbé tettük Temesvári Pelbárt alakját. Szeretettel végeztük szolgálatunkat, s ennek végeztével mi is — változtatással — a Stellarium befejező kis versével zárjuk munkánkat:

Opere nunc isto perfecto gloria Christo.
Laudibus hic insto, coronas matri Dei sisto.
Honor Pelbarto...

Budapesten, 1931 május 27.

Brisits Frigyes.

STELLARIUM CORONAE GLORIOSISSIMAE VIRGINIS MARIAE SPLENDIDSSIMUM. DUODECIM ADMIRANDA MYSTERIA TOTIDEM LIBRIS, UT RUTILANTES STELLAS, CONNECTENS, ET LAUDES IMMACULATAE IPSUS VIRGINIS CELEBRANS.

R. P. F. PELBARTO DE THEMESVVAR ORDINIS MIN. DE OBSERVANTIA AUCTORE.

PROOEMIUM.

Quoniam ut ait beatissimus ille Gregorius Maximus, Indignus est dandis, qui non agit grates de datis. Et Seneca libro de beneficiis dicente. Turpissimum est gratiam beneficiis non referre: Hinc est, quod cum gloriosissima Dei genitrix virgo Maria continue conferat inenarrabilia nobis, et contulerit beneficia, per eam enim habemus, quicquid boni habere videmur, eximio Anselmo, necnon devotissimo Bernardo attestantibus. Vitiosum ergo, et punitione dignum arbitror eius laudes tacere: maxime cum viva teneam memoria, in multis periculis, necessitatibusque et infirmitatibus, eius me accepisse suffragia: morbo quippe gravi, quo his ante aliquibus diebus vexabar, voto sibi facto per eam misericorditer libera-

A BOLDOGSÁGOS SZŰZ MÁRIA RAGYOGÓ CSILLAGKOSZORÚJA, AMELY TIZENKÉT CSODÁLANDÓ TITKOT, MINT FÉNYLŐ CSILLAGOKAT FOGLAL ÖSSZE UGYANANNYI KÖNYVBE, S HIRDETI A SZEPLŐTELENÜL FOGANTATOTT SZŰZ DÍCSÉRETÉT.

TEMESVÁRI PELBÁRT OBSERVANTIÁS KISEBB TESTVÉR ÁLTAL.

Előljáró-beszéd.

Mivel, amint Nagy Szent Gergely mondja, nem méltó arra, hogy kapjon az, aki azért, amit kapott, nem hálás, és amint Seneca írja: legrútabb vonás a jótéteményekért hálával nem adózni, ez az oka annak, hogy mivel Isten dicsőséges anyja, Szűz Mária állandóan annyi jótéteménnyel halmoz és halmozott el bennünket, neki köszönhetjük ugyanis mindazt a jót, amiben részünk van, amint ezt a jeles Anselm, nemkülönben a kiváló jámborságú Bernát állítják, vétkes, sőt bűntetésre méltó dolognak tartanám, ha az ő dícséretét elhallgatnám. Annál is inkább, mivel eleven emlékezetemben él, hogy számos veszedelemben, nehéz helyzetben és betegségben részesültem az ő pártfogásában. Súlyos bajomból ugyanis,

tum me fateor. Quod quidem nisi me compulisset (indignum et insufficientem me sentiens) nullatenus hoc opus attentassem. Timeo nempe, ne si praeconia laudis eius tacuero, sceleris arguar, ut infidelis, et ingratus. Haec ergo penes me causa praecipua hunc assumendi laborem extitit. Spero autem, quia propositum meum perspiciet ipsa, quae intentionem cordis videt, eius quoque auxilio facere me posse non ambigo, ad quod in eius laude ex me non sufficio. Ad ipsius igitur nati Domini videlicet Nostri Jesu Christi gloriam, et dignissima suae genitricis Mariae laudem, ac Seraphici Patris Francisci, omniumque Sanctorum honorem huic operi manum apponam, stilo quidem rudi, et sensu, ac verbis imperitis materiam ministrans simplicioribus praedicatoribus ampliora exinde eliciendi. Unde, et succinte resecatis aliis, sola ea scribere intendo, quae ad praedicandum simplici populo utilia fore comperero. Sed et nec ista ex proprio sensu, quin potius aliorum peritorum editionibus condita comportavi, ut potui. Hortor autem lectorem, ut si me in aliquo minus bene sripsisse, vel certe veritatis metas incaute uspiam excessisse perspexerit, non quid, sed quo animo (quia recto) scriptum sit pensans, ignorantiae aut ingenii modicitati misericorditer ignoscat. Quicquid autem boni in hoc ipso opere reperit: Domino Jesu et eius genitrici gloriosae (unde omne datum optimum et omne donum perfectum est) attribuat. Nimirum

amelyben néhány nappal ezelőtt szenvedtem, fogadalmat tevén, ő szabadított meg könyörületesen. Ha ez a fogadalmam nem sürgetett volna, — méltatlannak és erőtlennek érezvén magamat — semmiképen sem mertem volna megkísérelni e munka megírását. De attól félek, hogyha elhallgatnám az ő dícsérete magasztalását, a hálátlanság és hűtlenség bűnéről vádoltatnám. Ez volt az a döntő ok, amely előttem lebegett, amikor magamra vállaltam a munkát. Remélem azonban, hogy tervemet átlátja az, aki látja a szív szándékát, s nincs kétségem abban, hogy az ő segítségével meg tudom tenni azt, amire az ő dicsőítésének szolgálatában magamtól híjával vagyok az erőnek. Tehát a mi Urunk Jézus Krisztus dicsőségére, legméltóbb anyjának, Máriának dicséretére, Szerafikus Ferenc atyánknak s minden szenteknek tiszteletére kezdek a munkához, egyszerű nyelvezettel és értelemmel ugyan, s tapogatódzó szavakkal szolgáltatván az anyagot, hogy az együgyübb szónoklók bőségesebben tudjanak innen meríteni. Épen ezért gondos válogatással mellőzvén más egyebeket, csupán azokat szándékozom megírni, amelyekről tudom, hogy az egyszerű népnek javára válnak. Ezeket is azonban nem a magam értelmezése szerint hordtam össze, hanem — amint tudtam — inkább úgy, amint azok más jeles írók munkáiban voltak megírva. Kérve kérem azonban az olvasót, hogyha észreveszi, hogy valamit kevésbbé jól ír-

fide recta adorando Trinitatem, et Redemptorem, progenitricem aeternae laetitiae benedico Angelorum Reginam theotocam virginali stellario. Quia vero dignissima virgo pulcherrima sub figura describitur Apoc. 12. habere in capite coronam duodecim stellarum: idcirco in hoc opere duodecim eius magnalia sive mysteria quibus ipsa tanquam duodecim radiantibus stellis praedotata gloriatur, in duodecim libris distincta describuntur. Quilibet etiam liber per certas partes divisus, in aliquo suorum articulorum coronam duodecim stellarum secundum materiae congruentiam coaptando continebit. Quamobrem opus istud stellarium coronae benedictae virginis censui nominandum. Ipsius nempe gloriosissima corona pro singulis praedicationibus coaptata, et in laudem eius ferventer exoranda a nobis praeparatur, quatenus per eam in coelo coronari mereamur. O igitur gloriosissima coeli Regina, oro te supplex mente pia, ut has coronarum rosas (quamquam exiles, et tuis meritis impares) acceptare digneris, quibus te omni laude dignissimam magnificare proposui, et laudare, ut et tu mater misericordiae, et gratiae veniam mihi, et gratiam tribuere, coronaeque tuae coelestis, et gaudii participem facere in superna patria ne dedigneris, ubi tuum natum, et te laudem sine fine. Amen.

tam meg, avagy az igazság határait bárhol is óvatatlanul áthágtam, ne tekintse azt, hogy mit, hanem, hogy minő lélekkel — minthogy igaz lélekkel — írtam, s kegyes elnézéssel tudatlanságomnak avagy tehetségem csekély voltának tudja be. Bármi jót talál is azonban e munkában, annak érdemét az Úr Jézusnak s az ő dicsőséges anyjának (innen származik minden valóban jó adomány s minden tökéletes ajándék) tulajdonítsa. Csakugyan igaz hittel imádván a Szentháromságot s a Megváltót, magasztalom az örök öröm ősanyját, az angyalok szűzi csillagkoszorúval ékes, istenszülő királynéját. Mivel pedig a legméltóbb Szűzet az Apocalipsis 12. ragyogó alakban úgy ábrázolja, amint homloka körül tizenkét csillagból álló koszorút hord: épen ezért e munkában a vele történt tizenkét nagy dolgot, azaz az ő titkát, amelyekkel ő mintegy tizenkét sugárzó csillaggal gazdagon felékesítve ragyog, tizenkét könyvben külön-külön írom le. Minden egyes könyv is, bizonyos részekre osztva, ezek mindegyikének valamelyik szakaszához alkalmazva a megfelelő anyagot, tartalmazza a tizenkét csillagból álló koszorút. Ezért is gondoltam, hogy e műnek a boldogságos Szűz csillagkoszorúja nevet kell adnom. Az ő dicsőséges koszorúját ugyanis egy-egy beszédre alkalmazva, az ő dícséretét szolgáló buzgó könyörgéssel fűztem össze, hogy megérdemeljem általa égi megkoronáztatásomat. Ezért tehát, óh egek dicsőséges királyné-asszonya, alázatos

PRIMUS LIBER INCARNATIONIS ANNUNTIATIONIS DOMINI, ET EXCELSAE DEI GENITRICIS MYSTERIUM EXPLICAT.

PARS PRIMA DE DIVINAE Incarnationis consiliatione per modum praedicationis.

Ab Aeterno ordinata sum, et ex antiquis antequam terra fieret. Proverb 8.. Id est ab aeterno praeordinatum, et praevisum est, ut mira dispensatione divinae sapientiae Deus fieret homo ex Maria Virgine carnem assumendo. De hac ergo praeordinatione divini consilii loqui volentes, tres contemplationes notabimus, tria principalia consilia declarantes.

lélekkel könyörgöm hozzád, hogy a koszorúk rózsáit — ámbár szegényesek s érdemeidhez nem illenek — elfogadni kegyeskedjél. Ezekkel akartalak téged, aki minden dícséretre legméltóbb vagy, magasztalni és dícsérni, hogy te, az irgalmasság s kegyelem anyja, nékem kegyelmet kieszközölni, s égi koronád és örömöd részesévé tenni méltóztassál az örök hazában, hogy itt Szent Fiadat és téged szünet nélkül dícsérjelek. Amen.

AZ ELSŐ KÖNYV AZ ÜDVÖZÍTŐ DICSŐ ANYJA KÖSZÖNTÉSÉNEK S AZ ÚR MEGTESTESÜLÉSÉNEK TITKAT FEJTI KI.

Az első rész — beszéd módján — szól az isteni megtestesülés megtanácskozásáról.

Öröktől fogva elrendeltettem és régóta, mielőtt a föld lett. Példabeszédek könyve 8. Azaz öröktől fogja elrendeltetett és előreláttatott, hogy az isteni bölcseség csodálatos engedelméből az Isten emberré legyen azáltal, hogy Szűz Máriától testet ölt magára. Mivel az isteni tervnek erről az öröktől fogva való elrendeléséről kívánunk szólni, három elmélkedést jegyezünk fel, három fő tervet fejtvén ki:

I. Consilium dicitur creationis.
II. Consilium dicitur reparationis.
III. Consilium dicitur retardationis.

Articulus primus, qualiter Deus praeordinavit ab aeterno creare duplicem naturam rationalem et eam vertibilem.

Primum consilium declarandum dicitur creationis. Possumus nempe pie imaginari, quomodo ante creationem mundi in consistorio sanctae trinitatis consilium habitum est de huius mundi creatione. Et in hoc consilio praecipue tres quaestiones sunt motae, et determinatae. Prima quaestio. Utrum creari debuerat natura angelica. Secunda quaestio. Utrum creari debuerat insuper natura humana. Tertia quaestio. Utrum rationalis creatura creari debuerat vertibilis in arbitrio libera.

Prima itaque quaestio in consistorio sanctae trinitatis fuit mota. Et determinatum est per divinam sapientiam quod sic, tali ratione. Bonum ut bonum sui ipsius communicativum esse debet. Haec propositio habetur a Dyon. de angelica hierarchia cap. 10. et per Aristo. li. I. Eth. dicentem. Bonum quanto communius, tanto divinius. Cum igitur Deus sit summe bonus, videtur quod aliqua creatura rationalis ab eo producatur in esse, quam suae bonitatis participem faciat. Et sic diffinitum est a Deo, ut angelica natura crearetur in esse spiri-

I. A teremtés tervét.
II. A helyreállítás tervét.
III. A késlekedés tervét.

Az első szakasz arról szól, hogy Isten öröktől fogva miért határozott úgy, hogy kettős s még hozzá változékony eszes természetet teremtsen.

Az első magyarázandó tervet nevezzük a teremtés tervének. Jámborúl bizonyára elképzelhetjük magunknak, hogy a világ teremtése előtt a Szentháromság személyei közt tanácskozás folyt ennek a világnak a megteremtéséről. S e tanácskozásban három kérdés került tárgyalásra s nyert megoldást. Első kérdés: Vajjon kell-e teremteni angyali természetet? Második kérdés: Vajjon ezen felül kell-e teremteni emberi természetet? Harmadik kérdés: Vajjon az eszes természetet szabad elhatározásában ingatagnak kell-e teremteni?

Az első kérdés tehát a Szentháromság tanácskozásában tárgyalás alá került. És az isteni bölcseség úgy határozott, hogy igen, még pedig ilyen okoskodással. A jónak, mint jónak, saját magát közlőnek kell lennie. Ezt állítja Dionysius s Aristoteles, mondván: Mennél inkább közli magát a jó, annál istenibb. Mivel pedig Isten a legfőbb jó, kitetszik, hogyha ő valamely eszes teremtést hív a lét rendjébe, azt jósága részesévé kell tennie. S Isten úgy határozott, hogy az angyali természetet szellemi és értelmes lét-rendben te-

tuali, et intellectuali, et ipso intellectu ab eadem participaretur ipse Deus.

Secunda quaestio in consistorio trinitatis sacratissimae fuit mota. Utrum videlicet conveniens foret creare humanam naturam, vel creaturam et determinatum est per sapientiam divinam quod sic, rationibus pluribus. Prima ratio perfectionis universi, et decoris. Quia enim ad divinae bonitatis manifestationem, et potentiae ac maiestatis declarationem deberent creari diversi ordinis multiplices creaturae. Quaedam nempe pure spirituales, ut Angeli. Quaedam pure corporales, ut notat magister in 2. dist. I. Et Bonaven. ibidem concludit quia si est ponere extrema componibilia, ergo et medium quod componitur ex terminis. 5. Phisic. Unde ad perfectionem universi hoc triplex genus requiritur. Debuit ergo creari rationalis creatura composita ex corporali, et spirituali, scilicet ipse homo, quoniam scriptum est Deut. 32. Dei perfecta sunt opera. Proinde etiam homo sexta die post omnes creaturas creatus est, et ipso creato Deus requievit ab omni opere, quod patrarat, sicut legitur in Gen. ad significandum, quod homo est finis omnium, et perfectio. Secunda ratio est divinae glorificationis, et laudis. Unde idem magister ubi sup. c. 5. dicit. Si quaeratur, quare creatus sit homo, brevi sermone responderi potest, quod propter bonitatem Dei et ad laudandum Deum, in quo proficit homo, non ipse Deus. Sicut igitur Angelus creatus est

remti meg s hogy ez éppen értelmével lesz részese magának az Istennek.

A legfölségesebb Szentháromság tanácskozásában tárgyalásra került második kérdés ez volt: Vajjon ugyan beleillenék-e a világegyetem tervébe emberi természetet, vagy teremtményt alkotni s az isteni bölcseség többféle okból úgy döntött: igen. Első ok volt erre a világegyetem tökéletessége és ékessége. Az isteni jóság megnyilatkoztatására, hatalmának és fölségének hirdetésére ugyanis különböző létrendnek sokféle teremtményét kellett megteremteni. Némelyeket ugyanis tisztán szelleminek, amilyenek az angyalok, másokat meg tisztán testinek, amint ezt megjegyzi a Mester. De Bonaventura ugyanitt arra a következtetésre jut, hogyha megteremthetők a végső elemek, akkor megteremthetők a közéjük esők is, következőleg a világ tökéletességéhez ez a háromfajta teremtmény szükséges. Meg kellett tehát teremteni az eszes teremtményt testből s lélekből állónak, azaz meg kellett teremteni magát az embert, mivel írva van: Deut. 32. Az Isten művei tökéletesek. Azért is az ember a hatodik napon, valamennyi teremtmény után teremtetett s az ő megteremtése után az Úr megpihent minden munkájától, melyet folytatott, amint olvasható a Genezisben annak jelzésére, hogy az ember mindennek célja és tökéletessége. A második ok arra az Isten magasztalása és dícsérete. Ezért mondja ugyanaz a Mester: Ha valaki azt kérdezi, hogy

ad laudandum Deum in coelis; ita homo ad laudandum Deum in terris, et ei serviendo glorificandus: ut tandem aeternaliter laudare mereatur in coelesti patria iubilando. Huic concordat in mysterio formatio corporis humani, quam si bene consideramus, in ipsa facie hominis exarata quodammodo reperimus quasi scriptura a Deo impressa haec verba. Homo Dei lauda Deum. O igitur homuncio, o fidelis anima pensa diligenter ad quem finem creatus sis, an ut terrenis cupiditatibus inhaereas, an ut voluptate resolutus sola carnalia secteris, an ut diversis vitiis Diabolo deservias? non certe, non: sic enim contra finem tuae creationis agis. Animadverte quoque, quod artifex suum artificium, quod ad finem intentum non venit, destruit et abiicit: ut patet in falsis monetis, sic tu dignus es morte, si Deo non servieris, et ad coelum non tendis.

Tertia quaestio in consistorio S. Trinitatis fuit mota. Utrum rationalis creatura creari deberet, ut esset arbitrio libera, et vertibilis, ac peccabilis. Nam arguere posses quod melius Deus fecisset, si rationalem creaturam sic stabilem creasset, ut nullatenus ad malum culpae, et miseriae pervenire potuisset. Sed in contrarium per divinam sapientiam determinatum est, quod rationalis creatura in libertate arbitrii crearetur, et vertibilis fieret, et quod melius foret pluribus rationibus. Prima ratio divinae manifestationis. Hanc rationem ponit Alex. de Ales. 2. parte summae. q. 22. art. 3. Concor.

miért teremtetett az ember, röviden azt lehet rá válaszolni: az Isten jósága miatt, az Isten dicsőítésére, amely az embernek használ, nem neki. Amint tehát az angyal azért teremtetett, hogy az Urat dícsérje az égben, úgy az ember azért, hogy az Urat dícsérje a földön s e szolgálata által megdicsőüljön, hogy majdan az égi hazában örvendezéssel legyen méltó az ő örök magasztalására. E célnak — titkos jelentéssel — megfelel az emberi test alkata is; ha ezt jól megnézzük, az ember arculatán mintegy az Istentől rávésett írással találjuk e szavakat: Isten embere, dícsérd az Istent. Ó te kicsi ember, ó te hűséges lélek, jól fontold meg, milyen célra vagy teremtve. Vajjon arra, hogy a földi kívánságokhoz tapadj, avagy arra, hogy az élvezettől elpuhítva a testi gyönyöröket keresd, avagy arra, hogy bűnöktől elborítva az ördög rabszolgája légy? Nem, biztosan nem. Ha ugyanis így teszel, teremtésed célja ellen dolgozol. Azt is vedd figyelembe, hogy amint a művész alkotását, amely szándékát nem szolgálja, megsemmisíti és félre dobja: — jó például szolgálnak a hamispénzek, — éppen így te is méltó vagy a halálra, ha nem szolgálsz az Úrnak s nem törekszel az égbe.

A harmadik tárgyalásra került kérdés a a Szentháromság személyeinek tanácskozásában ez volt: Vajjon az eszes teremtményt úgy kellene-e teremteni, hogy az szabadakaratú, ingatag és esendő legyen? Úgy lehetne ugyanis

Petrus aureoli in suo compendio lib. 2. cap. penul. Nam ex hoc manifestatur divina potentia: quum per hoc ostenditur, quod solus Deus invertibilis, et indefectibilis est. Omnis autem creatura mutabilis est. Conveniens ergo erat ostendere creaturae rationali, quod sicut sine Deo facta non fuerat; ita nec sine Deo persistere poterat.

Secunda ratio laudis maioris. Maior enim laus, et honor est, cum quis peccare potest, et non peccat, quam cum ideo non peccat, quia peccare non potest. Exempli gratia: Mutus non laudatur de virtute taciturnitatis: quoniam ideo non loquitur, quia loqui non potest Unde et Arist. I. li. Metaphi. dicit. Propter ea, quae insunt nobis a natura, nec laudamur, nec vituperamur, ergo merito laudandus est qui potuit transgredi, et non est trangressus, facere mala et non fecit. Eccl. 31. Sicut in exemplo David laudatur, qui Saulem interficere bis potuit, et non interfecit. Sic igitur patet, quod si homo impeccabilis factus fuisset, non esset laudabilis de virtute.

Tertia ratio humiliationis. Decebat nempe rationalem creaturam vertibilem et peccabilem fieri: ut causam humilitatis haberet, et superbiam calcaret, et se agnosceret indigere auxilio divino, et ad ipsum Deum recurrendi occasionem haberet pro conservando a peccato, haec est ratio Bonaven, super 2. dist. 23.

Quarta ratio praemii amplioris. Nam gloriosius est naturae vertibili ad malum ex meritis

okoskodni, hogy az Úr jobban tette volna, ha az eszes teremtményt olyan szilárdnak alkotta volna, hogy a bűnnek és a nyomorúságnak nyavalyája semmiképen sem foghatott volna rajta. De az isteni bölcseség ellenkezőleg úgy határozott, hogy az eszes teremtményt szabadakaratúnak, s még hozzá ingatagnak teremti meg, még pedig, hogy mindez még jobban javára váljék, többféle okból.

Első ok az istenség megnyilatkoztatása. Ezt hozza fel Alexander. Megegyezik vele Petrus. Mindebben ugyanis az isteni hatalom nyilvánul meg, mivel ezúttal lesz nyilvánvaló, hogy egyedül az Úr változhatatlan és fogyaték nélkül való. Minden teremtmény azonban változékony. Illő volt tehát, tudatára hozni az eszes teremtménynek, hogy amint az Úr nélkül nem lett volna, úgy az Úr nélkül nem tudná magától megállni a helyét.

Második ok a nagyobb dícséret. Nagyobb dícséret és tisztelet illeti meg ugyanis azt, aki — noha vétkezhetnék, — mégsem vétkezik, mint azt, aki csak azért nem követ el bűnt, mert nem tud. Például: a némát nem illeti meg a dícséret a hallgatagság erényeért, mivel azért nem beszél, mert nem tud. Ezért mondja Aristoteles: Azokért, melyek természetüknél fogva sajátjaink, sem dícséret, sem gáncsot nem érdemlünk. Méltán dícsérendő tehát az, aki áthághatta volna a törvényt, s mégsem hágta át, tehetett volna rosszat, s mégsem tett. Eccl. 31. Dávid példájában is, ő azért érdemel dí-

gloriam obtinere, quam in invertibilitate conditam fuisse, et sic sine aliquo genere meriti beatificari. Exemplum in parvulis baptizatis, qui in merito Christi salvantur, et non in proprio, unde minorem gloriam habent iis, qui in proprio merito salvantur. Haec est ratio Alexan. ubi supra. Patet igitur quare per divinam sapientiam rationalis creatura vertibilis sit facta, et quam convenientier.

Nil igitur calumniae habes o homo, contra Deum creatorem, immo potius materiam laudis, et gratiae. Cuius enim culpa tu peccator peribis nisi tua, quia bonum facere non vis, et a peccato non desistis. Quid est, quod damnaris nisi quia voluntate te praecipitas? O stulte, o infelix, et insane peccator, attende Dei circa te bonitatem, et tuam contra ipsum ingratitudinis pravitatem. Vide quantum te cupiat salvare, cum in tuo arbitrio constituerit te, utrum bonum vel malum velis, ausculta quid Dominus dicat per Osee ca. 13. Perditio tua ex te, ex me tantum modo auxilium tuum etc. O utinam agnosceres tuam libertatem, et non subiiceres te in diaboli captivitatem. Heu, heu quanta caecitas mentis invaluit, ut quod homo peccat, non recognoscat, sed in Deum retorqueat loquens blasphemias, et dicat: Sic me Deus fecit, ut peccem. Audi et pensa verba Augustini li. de libe. ar dicentem: Naturas, inquit, omnes fecit Deus non solum in iustitia permansuras sed peccaturas: non ut peccarent: sed si non peccarent, coronarentur; si peccarent,

cséretet, mivel noha Sault kétszer megölhette volna, mégsem ölte meg. Nyilvánvaló tehát, hogyha az ember bűnre képtelennek teremtetett volna, erényeért nem érdemelne dícséretet.

Harmadik ok az alázatosság. Az eszes teremtményhez valóban illett az, hogy változékonynak és esendőnek szülessék, azért, hogy legyen oka az alázatosságra, letiporja a gőgösséget, felismerje önmagáról azt, hogy rászorúl az isteni segítségre s így alkalma legyen arra, hogy magához az Úrhoz meneküljön oltalomért a bűn ellen. Így vélekedik Bonaventura.

Negyedik ok a nagyobb jutalom. Sokkal nagyobb dicsőség ugyanis a bűnre hajló természetnek érdemeiért elnyerni az örök boldogságot, mint a vétkezhetetlenség állapotában születve, mindennemű érdem nélkül üdvözülni. Példa erre a megkeresztelt kisdedek, akik Krisztus érdemeinél fogva s nem a magukéval jutnak a mennybe, s azért kisebb is a dicsőségük, mint azoké, akik a saját érdemeikkel üdvözölnek. Ez Alexander véleménye. Látható tehát, hogy az isteni bölcseség miért és mily illően alkotta az embert változékonynak.

Nincs tehát, ember, a teremtő Isten ellen semmi okod a hamis vádaskodásra, de sőt inkább bőséges dícséretre és hálálkodásra. Ugyan kinek másnak a hibájából kárhozol el, te bűnös, ha nem a magadéból, mivel jót nem akarsz cselekedni, a bűnözést pedig nem hagyod abba. Mi az oka annak, hogy elkárhozol,

punirentur. Qui ergo pereunt, arbitrio pereunt, et qui salvantur, gratia Dei liberantur.

Articulus secundus qualiter Deus praeordinavit ruinam angelicam reparandam.

Secundum consilium declarandum dicitur raparationis. Pie nempe possumus contemplari, quomodo sancta trinitas praevidens rationalem naturam tam in Angelo, quam in homine ruituram, tractavit consilium de reparatione, ne civitas superna vacua suis civibus maneret. Et hoc tali ratione, quae accipitur ex dictis Anselmi li. Cur Deus homo, dicentis. Nullatenus decet summam stabilitatem suum propositum permittere infirmari, nec decet summam sapientiam permittere nobilissimas creaturas ultimo suo fine fraudari. Sed quia Deus proposuit hominem, et Angelum ad beatitudinem creari. Si ergo non fiet reparatio, cum utraque natura labatur, angelica quidem pro parte, humana vero pro toto: Dei propositum infirmabitur et creaturae suo fine fraudabuntur. Sic ergo consilium determinatum est, quod fieri debeat reparatio. Sed in hoc consilio tres aliae quaestiones motae sunt et determinatae. Prima. Utrum pro hac reparatione uterque s. Angelus et homo redimi debeat. Secunda quaestio. Utrum aliqua creatura pro hac redemptione facienda sufficiat. Tertia quaestio. Cui divinarum personarum hanc redemptionis satisfactionem facere conveniat.

Articulus tertius quamdiu a principio mundi debuit differri ipsa incarnatio Christi.

hacsak nem az, hogy te magad szándékosan rohansz a kárhozatba. Ó balga, szerencsétlen, esztelen bűnös, figyelj Istennek irántad megnyilatkozó jóságára s a te vele szemben való hálátlanságod rútságára. Tekints arra, menynyire kívánja, hogy üdvözülj, amikor a te akaratodtól tette függővé: jót akarsz-e vagy rosszat. Hallgasd, mit mond az Úr Ozeás által 13.: Veszedelmed tenmagadtól vagyon, Izrael! csak nálam a te segítséged. Ó vajha felismerted volna szabadságodat s ne szegődtél volna el az ördög rabságába. Ó jaj, jaj, mekkora vakság hatalmaskodott el az értelmen, hogy mivel az ember vétkezik, azt nem magának tudja be, hanem káromlóan Istent teszi felelőssé, s azt mondja: Úgy teremtett engem az Úr, hogy vétkezzem. Halld s vedd fontolóra Ágoston szavait: Az Úr minden teremtményét nemcsak az igazság állapotában megmaradás szándékával, hanem a vétkezés szabadságával is teremtette, nem azért, hogy vétkezzenek, hanem hogyha nem vétkeznek, jutalmat nyerjenek, ha vétkeznek, megbűnhődjenek. Akik tehát elvesznek, szabad akaratukból vesznek el, akik pedig üdvözölnek, az Isten kegyelméből lesznek szabadok.

Második szakasz: Isten öröktől fogva hogyan rendelte el az angyalok romlásának helyrehozását.

A második kifejtendő terv a megváltás terve. Jámborúl elgondolhatjuk, hogy a Szentháromság előrelátva az eszes természetnek,

Tertium consilium principale dicitur retardationis, sive dilationis. Postquam enim decisum est filium debere incarnari, ortum est secundum consilium in consistorio trinitatis, quando deberet hoc fieri, aut quamdiu a principio mundi differi post hominis peccatum, ubi tres quaestiones vertere licebat, et decisae sunt. Prima quaestio. Utrum ante peccatum tempore innocentiae Dei filius deberet incarnari. Secunda quaestio mota est. Utrum statim post culpam commissam Dei filius incarnari deberet. Tertia quaestio mota est. Utrum bonum esset, ut deberet differri incarnatio Christi usque ad finem mundi. Et divina sapientia declaravit, quod non...

mind az angyalokban, mind az emberekben történő megromlását, hogyan tárgyalta a helyreállítást szolgáló tervét, hogy az égi haza polgárok híján ne maradjon, még pedig ilyen megokolással, amint Anselmusnál Cur Deus homo dicentis c. művében található. Semmiesetre sem illik a legfőbb változhatatlansághoz az, hogy megengedje tervének meghiusulását; az sem illik a legfőbb bölcseséghez, hogy megengedje, hogy legnemesebb teremtményei végső céljuktól megfosztassanak. Mivel azonban az Úr elhatározta, hogy az embert és az angyalt boldogságra teremti, ha tehát nem lesz helyrehozás, mivel elbukott mindkét természet, az angyali természet ugyancsak egy részében, az emberi pedig az egész emberi nem számára, az Isten szándéka meghiusul, s a teremtmények végső céljuktól megfosztatnak, azért tehát úgy határozott, hogy a helyreállításnak meg kell történnie. De ezzel a tervvel kapcsolatban másik három kérdés került tárgyalásra és döntésre. Első kérdés: Vajjon a helyreállítás érdekében mindkettőt, t. i. az angyalt és az embert meg kell-e váltani? Második kérdés: Vajjon a megváltás végrehajtására elégséges volna-e valamely teremtmény? Harmadik kérdés: Vajjon melyik isteni személyhez illenék az, hogy a megváltás ezen elégtételét megszerezze?

Harmadik szakasz: A világ kezdetétől meddig kellett elhalasztatnia Krisztus megtestesülésének.

LIBER SECUNDUS.

De gaudiosa visitatione Mariae.

Secundo libro agitur de mysterio gaudiosissimae visitationis beatae virginis. In quo quidem tres partes poni libeat et distingui. Primo quippe ab Elisabeth solemniter virgo ipsa commendatur. Secundo ipsa benedicta virgo multipliciter iucundatur. Tertio gratiarum actio pro ipso beneficio divinae incarnationis decantatur.

Articulus tertius, quod utile est canticum Mariae reverenter audire in vesperis, vel dicere.

A harmadik terv a késleltetés és halasztás alapelve. Miután ugyanis eldöntetett, hogy a Fiú—Istennek kell megtestesülnie, a Szentháromság személyeinek tanácsában egy második terv keletkezett arról, hogy mikor kell a megtestesülésnek történnie, avagy a világ kezdetétől fogva, a bűnbeesés után, mennyi időre halasztható el. Itt három kérdést volt lehetséges felvetni s ezekről dönteni. Első kérdés: Vajjon az Isten Fiának a bűnbeesés előtt, még az ártatlanság idején, kellene-e megtestesülnie? Második kérdés: Vajjon az Isten Fia rögtön a bűn elkövetése után öltsön-e testet? Harmadik tárgyalt kérdés: Vajjon üdvös lenne-e, ha Krisztus megtestesülését a világ végezetéig kellene elhalasztani? És az isteni bölcseség úgy döntött: Nem...

MÁSODIK KÖNYV.

Mária örvendetes látogatásáról.

A második könyv a boldogságos Szűz legdicsőségesebb látogatásának titkáról tárgyal. Ebben legyen szabad három részre való felosztást végezni s e részeket külön tárgyalni. Először: A szent Szűzet Erzsébet ünnepélyesen fogadja. Másodszor: Az áldott Szűz sokszoros örömujjongásban tör ki. Harmadszor: A hálaadó ének a Fiú-Isten megtestesülésének nagy jótéteményeért.

Tertium mysterium de hoc cantico Mariae dicitur utilitatis. Nimirum quam utile sit homini ad honorem Mariae devote, et reverenter audire, vel perorare, et dicere canticum Mariae ostenditur tripliciter.

I. Ex ipsius cantici verbis.
II. Ex ratione virtualis inclusionis.
III. Ex factis miraculis.

Primo ex ipsius cantici verbis. Nam si pensamus verba ipsa, comperimus: quia ibi promittitur peccatoribus misericordia: cum dicitur. Et misericordia eius a progenie in progenies. Item humilibus promittitur exaltatio coelestis, ibi. Deposuit potentes de sede et exaltavit humiles. Et salutem sitientibus satietas divina: ibi. Esurientes implevit bonis. Et omnibus bonis felicitas aeterna, ibi. Suscepit Israel puerum suum etc.

Secundo ostenditur ex ratione virtualis inclusionis: quia in ipso cantico virtualiter et impliciter includitur tam oratio dominica, quam salutatio angelica, quae sunt utilissimae orationes, sicut de hac virtuali inclusione notat Antonius Flor. in summa sua. Nam pater noster, qui es in coelis: concordat cum hoc: Magnificat anima mea dominum, i. patrem coelestem et prima petitio Sanctificetur nomen tuum, includitur ibi. Sanctum nomen eius. Secunda. Adveniat regnum tuum. ibi. Exultavit spiritus meus in Deo salutari. Quia haec est vita aeterna, scilicet regni Dei, ut cognoscant te

Harmadik szakasz arról szól, hogy hasznos a Szent Szűz énekét a délesti karimádságon tisztelettel hallgatni, avagy elimádkozni.

A harmadik titok a szent Szűz ez énekéről annak hasznosságát tartalmazza. Hogy csakugyan mily hasznos az embernek a Szent Szűz énekét, az ő tiszteletére, áhítattal, tisztelettel meghallgatni, vagy végigénekelni és elmondani, háromszoros módon tűnik ki.

I. Magának az éneknek a szavaiból.
II. Az ének bennfoglalt tartalmából.
III. Csodálatos eseményekből.

A tétel először tehát kitűnik magának az éneknek a szavaiból. Ha ugyanis jól megfontoljuk magukat a szavakat, megtudjuk, hogy azokban a bűnösök részére bocsánat van ígérve, e helyen: És az ő irgalmassága nemzedékről-nemzedékre száll. Hasonlóképen az alázatosak jutalma az égi felmagasztalás, e szavakban: Levetette a hatalmasokat a fejedelmi székből és felmagasztalta az alázatosakat. S az üdvözülést szomjazóknak isteni kielégülésben lesz részük, a következőkben: Oltalmába vette Izraelt, az ő szolgáját, megemlékezvén irgalmasságáról.

Másodszor kitűnik az ének bennfoglalt tartalmából, mivel az ének bennfoglaltan s belsőképen tartalmazza mind az Úr imádságát, mind pedig az angyali üdvözletet, amelyek igen üdvös imádságok, amint ezt erről a bennfoglalt tartalomról megjegyzi Antonius Flor.

Deum, quem misisti Iesum. Ioan. 17. Tertia petitio. Fiat voluntas tua sicut etc. ibi. Deposuit potentes de etc., quia voluntas Dei in coelo est, ut rationalis cratura in omnibus subiiciatur Deo, a qua voluntate aversi Angeli depositi sunt de sede coelesti, et humiles homines in locum eorum exaltati. Quarta petitio. Panem nostrum quotidianum etc. ibi. Esurientes implevit bonis. Quinta. Et dimitte nobis de. etc. ibi. Et misericordia eius, per quam dimittuntur debita a progenie in proge. ti. etc. Sexta. Et ne nos inducas. ibi. Fecit potentiam in brachio. i. Christo, per quem fideles potenter defenduntur in omni tentatione. Septima. Sed libera nos etc. ibi. Suscepit Israel. etc. Sicut locu. est etc. Haec est enim illa libertas exclusio omnium malorum, quam promisit Deus Abrahae et semini eius in saecula. Ave Maria. i. sine ve: includitur ibi. Magnificat anima mea dominum. Gratia plena. ibi. Exulta. spiritus meus etc. Dominus tecum. ibi. Salutari meo, quia respexit etc. Benedicta tu in mulieribus. ibi. Ecce enim ex hoc beatam. etc. Et benedictus fructus ventris. ibi. Qui fecit mihi magna etc. sic de aliis. Ecce ergo utilitas virtualis inclusionis huius cantici.

Tertio ostenditur ex miraculis. Refert discipulus in promptuario, quod in Hyspania in quadam domo ordinis Cistercien. quidam monachus iuvenis in obsequio beatae virginis fervens et devotus ita erat intentus in eius horis, et per consequens etiam in hoc cantico Mariae:

Mert ez a rész: Mi atyánk, ki vagy a menynyekben, egyezik ezzel: Magasztalja lelkem az Urat, azaz az égi atyát. S az első kérés: Szenteltessék meg a te neved, bennfoglaltatik ebben: Örvendez lelkem az én üdvözítő Istenemben. Abban áll ugyanis az Úr birodalmának örök élete, hogy megismerjenek téged, igaz Istent és akit küldöttél, Jézust. János. 17. Harmadik kérés: Legyen meg a te akaratod stb. Ott: Levetette a hatalmasokat a fejedelmi székből, s felmagasztalta az alázatosakat, mivel az Úr akarata az égben az, hogy minden eszes teremtmény mindenben alávesse magát az Úrnak, aki a tőle szándékosan elfordult angyalokat letette királyi székükből s helyükbe felmagasztalta az alázatos embereket. Negyedik kérés: Mindennapi kenyerünket, stb. Ott: Az éhezőket betöltötte jókkal. Az ötödik kérés: És bocsásd meg, stb. Ott: És az ő irgalmassága, amely megbocsátja bűneinket, nemzedékről- nemzedékre száll az őt félőkön. Hatodik kérés: És ne vigy minket... Ott: Hatalmas dolgot cselekedett az ő karjával, azaz Krisztussal, aki hatalmasan megvédi a hívőket minden kísértésben. Nyolcadik: De szabadíts meg minket, stb. Ott: Oltalmába vette Izraelt, az ő szolgáját, megemlékezvén irgalmasságáról. Amint szólott atyáinknak, Ábrahámnak és az ő ivadékainak örökre, stb. Ez a megszabadítás jelenti minden bajnak ama távoltartását, amelyet az Úr megígért Ábrahámnak s az ő ivadékának mindörökre. Üdvözlégy

ut non in singulis versibus, sed in singulis verbis memoriam ipsius haberet. Sicque. 17. annis stans in ordine: tandem infirmatus mortem, ecce beata Maria eum visitavit, et praedixit eidem, quod die septimo ad dominum Iesum foret migraturus. Addiditque di. Quia prae cunctis mihi servivisti intentius, faciam tibi, quod nulli alii feci, et cingens brachiis collum osculum ei dedit, ac eum benedixit, et evanuit. Haec ille servitori instanter requirenti enarravit. Die autem septima cum appropinquaret ad exitum, sicut erat ei praedictum, apparuit sibi beata Maria vidente priore domus, cum multitudine sanctorum, et angelorum, et sic dulcissima visione, et allocutione consolatus feliciter migravit ad Christum. Ecce igitur quam bonum est servire Mariae. Omnes ergo charissimi ei deserviamus tam in hoc cantico devote dicendo, quam in aliis: ut cum ea in coelo gaudeamus.

Mária, — azaz minden jaj nélkül — tartalmilag benne van ebben: Magasztalja az én lelkem az Urat. Malaszttal teljes. Ott: És örvendez lelkem az én üdvözítő Istenemben. Az Úr van teveled. Ott: Mert megtekintette szolgálójának alázatosságát. Áldott vagy te az asszonyok között. Ott: Íme mostantól fogva boldognak hirdet engem minden nemzedék. És áldott a te méhednek gyümölcse. Ott: Mert nagy dolgokat cselekedett nekem a Hatalmas, kinek szent az ő neve s így a többi részek. Íme ez énekben bennfoglalt tartalom haszna!

Harmadszor kitűnik csodálatos eseményekből. Discipulus elmondja, hogy Hispaniában, egy ciszterci rendű kolostorban, egy fiatal szerzetes, aki a boldogságos Szűz szolgálatában buzgón ájtatoskodott, az ő tiszteletére végzett karimákba, főleg pedig a Szent Szűz e dicsőítő énekébe annyira elmerült, hogy nemcsak az egyes versek mondásakor, hanem az egyes szavak kiejtése közben szüntelenül reágondolt. Így élt állhatatosan tizenhét évig a rendben. Végül halálra válván, egyszerre a boldogságos Szűz Mária megjelent neki, s tudtára adta, hogy a hetedik napon az Úr Jézushoz fog elköltözni. S még hozzáadta: Mivel mindenkinél jobban szolgáltál nekem, megteszem neked azt, amit senki másnak nem tettem. És átölelvén karjaival a nyakát, megcsókolta, majd megáldotta őt, és eltünt szemei elől. Ezt ő ápolójának, aki folyton kérdezgette, elmondotta. A hetedik

LIBER TERTIUS.

De mysterio purificationis Beatae Mariae.

Tertius Liber de mysterio purificationis beatae Mariae dividitur in quatuor partes. Prima pars de huius purificationis Mariae sollemnitate. Secunda de beatae Mariae martyrio, gladiique dolorositate, de qua propterea agitur, quia circa tempus purificationis de hoc martyrio per Symeonem est prophetatum dicentem: Tuam ipsius animam pertransibit gladius. Tertia pars de gladii Mariae, et doloris praecellenti acerbitate. Quarta parte condependenter adiungetur sub alio processu de planctu Mariae prosequendo illud Evangelium Ioan. Stabat iuxta crucem Iesu mater eius etc.

Articulus tertius, quod beata Maria amarissimos planctus habuit super filio in vita: praecipue 12.

Circa tertium mysterium de planctu amaris-

napon tehát, amikor már a halálhoz közeledett, a ház priorjának szemeláttára megjelent neki a boldogságos Szűz Mária, a szentek és angyalok sokaságában, s így az ő édességes látomásától és szózatától megerősítve költözött Krisztushoz. Íme, milyen üdvösséges szolgálni Máriának. Rajta, tehát, testvéreim, szolgáljunk neki mind e dicsőítő ének ájtatos elmondása, mind pedig más egyebek által, hogy vele örvendhessünk az égben.

HARMADIK KÖNYV.

A boldogságos Mária tisztulása titkáról.

A harmadik könyv, mely a boldogságos Mária tisztulásáról szól, négy részre oszlik. Az első rész szól Mária e tisztulása ünnepélyességéről. A második a boldogságos Mária mártiromságáról, s ama tőr okozta fájdalomról, amelyről azért esik szó, mivel tisztulása idején erről a mártiromságról tett jóslatot Simeon, amikor így szólt: A te lelkedet is tőr járja át. A harmadik rész Mária tőrének és fájdalmának rendkívüli keserűségéről. A negyedik részhez, ezzel összefüggően, hozzákapcsolódik más módon Mária siralma, követve János Evangéliumának eme részét: Állnak vala pedig Jézus keresztje mellett az ő anyja, Mária, Kleofás felesége és Mária Magdolna.

A harmadik szakasz arról szól, hogy a boldogságos Máriának igen keserű siralmai — kü-

simo beatae Mariae. Nota, quod licet ipsa in omnibus paenalitatibus et doloribus Christi ex compassionis pietate habuerit fletum dolorosum: tamen ad numerum 12 stellarum describuntur praecipue 12 planctus ipsius, pro quibus corona gloriosissima 12 stellarum extat coronata, iuxta illud Apoc. 12. In capite eius corona 12 stellarum. Primus planctus, sive fletus Mariae fuit compassionis super filii sui passionem, miseriarum scilicet huius vitae, ut famis, frigoris, aestus, fatigiorum et similium. Nam cum videbat parvulum Iesum plorantem prae frigore, vel fame, quem sciebat verum deum pro nobis sic humiliatum, quomodo mater pia se continere poterat. Secundus planctus exultationis, quando scilicet fugit cum filio in Aegyptum, terram infidelium idololatrarum per tantam distantiam, quam, ut dicitur, vix cursor velox potest percurrere 12 aut 15 diebus. Quis cogitare sufficiet, quantas penurias, quot fatigia et fletus passa tunc fuerit Maria die et nocte in tali deserto, ubi nec domus ad hospitandum erat, sed continuus labor, timor et dolor. Tertius planctus amissionis, quem habuit in triduo, quaerendo Iesum 12 annorum puerum perditum. O quantis fatigiis et laboribus plangendo discurrebat Maria quaerens dilectissimum filium. Pie enim credo, quod illas noctes triduanas insomnes duxit in lachrymosis orationibus Deum depraecando, ut daret sibi reperire filium, nec illis diebus comedere placuit, aut bibere, sed continue se afflixit ama-

lönösen tizenkettő — voltak fiáért, ennek életében.

Ami a boldogságos Mária keserű siralmának harmadik titkát illeti, jól meg kell jegyeznünk, hogy jóllehet ő Krisztus minden szenvedését és fájdalmát együttérző kegyeletével, fájdalmas könnyhullatással siratta meg, mégis ama tizenkét csillag számának megfelelően itt ama tizenkét sirámát írjuk le, amelyekért tizenkét csillagból álló dicsőséges koszorúnak lett részese, az Apokalipsis 12. ama szavai szerint: És fején tizenkét csillagú korona.

Mária első siralma, avagy könnyhullatása ama együttérzéséből fakadt, amelyet fiának szenvedése s e földi viszontagságai miatt érzett; ilyenek voltak: éhség, hideg, meleg, zaklatások s más egyebek. Mert amikor a kegyes anya látta éhségtől és hidegtől sírni a kisded Jézust, akiről tudta, hogy az igaz Isten, aki értünk ennyire megalázta magát, vajjon hogyan tudta volna magát visszatartani. Második siralma a számkivetésből eredt, amikor ugyanis fiával Egyiptomba, a hitetlen bálványimádók olyan messzefekvő földjére menekült, amelyet, mint mondják, gyorsfutó 12 vagy 15 nap alatt is alig tud megfutni. Ki tudná eléggé átérteni, mennyi nélkülözésen, fáradságon és könnyhullatáson ment akkor éjjel-nappal keresztül Mária ilyen pusztaságon, ahol még egy vendéfogadó ház sem volt, csak folytonos küzködés, aggodalom és remegés!? Harmadik siralmát az elveszítés okozta, amikor három na-

rissimis lachrymis. Tunc impletum est illud Tren. I.: Plorans ploravi in nocte s. triduana, et lachrymae eius in maxillis eius. Propterea ait ad filium: Dolentes quaerebamus te. Luc. 2. Quartus planctus captionis, quando enim audivit captum filium, pie credo, quod quasi mortua mox in terram cecidit, iuxta illud Tob. 10. Flebat, inquit s. ipsa mater, atque dixit: Heu me fili mi, ut quid te misi, scilicet in Hierusalem lumen oculorum meorum: solatium vitae meae. Quintus planctus super multiplici tormentatione, quia noverat filium multipliciter affligi ab ipsis, vinculari, alapari, et dilaniari, tota nocte et die variis modis cruciari, iuxta illud Psal. Fui flagellatus tota nocte, et castigatio mea in matutino et. Job. 16. Percusserunt maxillam, saturati sunt poenis meis. etc. Sextus planctus super multiplici illusione, quia noverat, quomodo verus Deus multipliciter illuditur, blasphematur, vituperatur, cum latronibus deputatur. Septimus planctus super innumerabili vulneratione, quia videbat caput spinarum densitate multipliciter punctum, et carnem eius sanctissimam totaliter vulneribus repletam, ut a planta pedis usque ad verticem non esset in eo sanitas. Esa. I. O igitur quam multipliciter plangens dolebat Maria, quia secundum doctores omnia vulnera, quae passus est Christus in carne, ipsa passa est in corde. Merito de ipsa scribitur illud Tren. 2. Magna est velut mare contritio tua, quia sicut guttae maris innumerabiles, ita dolores Mariae. Octavus

pig kereste az elveszett tizenkétéves Jézust. Ó, mennyi fáradság, aggodalom s könnyhullatás között sietett Mária egyszülött fia keresésére. Az a jámbor hitem, hogy azt a három éjszakát álmatlanul, könnyáztatta imádságok között töltötte, kérvén az Urat, engedje meg neki, hogy megtalálja fiát. Azokban a napokban sem az étel, sem az ital nem ízlett neki, hanem folytonosan szomorú könnyekkel gyötörte önmagát. Akkor teljesedett be az a mondás: Sírván sír éjjel, és könnyei folynak orcáin. Jer. Siralmai I. 2. Azért mondá fiának: Bánkódva kerestünk téged. Lukács 2. Negyedik siralmának oka az elfogatás. Amikor ugyanis meghallotta, hogy fiát elfogták, szentül hiszem, hogy mintegy holttá váltan roskadt a földre, Tóbiás szavai szerint: Sír vala tehát — mondja — anyja vigasztalhatatlan könnyhullatásokkal és mondá: Ah, ah én fiam, mért küldöttelek téged, szemeink világát, öregségünk gyámolát t. i. Jeruzsálembe. Tób. 10. Ötödik siráma a sokszoros kínzásból eredt, mivel tudta, hogy fiát sokszor megkorbácsolják, bilincsekbe verik, arcul ütik, szétroncsolják, éjjel és nappal különböző módon kínozzák, a zsoltáros ama szavai szerint: És ostoroztattam egész nap és fenyíték volt részem reggeltől, s amint Jób is mondja: Arcul vertek, kínaimmal jóllaktak. 16. Hatodik sirámának oka a sokszoros kigúnyolás volt, mivel tudta, hogy az igaz Istent különféleképen kigúnyolják, káromolják, ócsárolják, gonoszok

planctus super immani effusione s. sangunis Christi totius. Nam videbat illum sacrum sanguinem immaniter effundi in terram, cuius una gutta praevalebat mundum, sec. Bern. Videbat os Iesu, et faciem pulcherrimam pallescere, carnem exhaustam sanguine nigrescere, et dicere poterat flens illud Ps. Defecit vita mea in dolo. et anni mei in gemitibus, quia effusus sum, sicut aqua super terram, hoc propter sanguinem Christi effusum. Nonus planctus super crucis affixione, quia videbat suum Iesum crudeliter extensum super clavos pendere, nec habere, quo caput reclinaret, nec posse se alleviare, etc. Unde pia mater dicere poterat illud Esaiae. 38.: Ecce amaritudo mea amarissima. Decimus planctus super filii intento dolore, et moerore, quia videbat Iesum tristem habere animam usq. ad mortem, et summos dolores pati, tum pro matris compassione, tum pro hominum ingratitudine. Undecimus planctus super filii flebili morte, quia videbat Christum cum clamore, et lachrymis mori, ut testatur apostolus Hebr. 5. Creditur ergo, quod et Maria tunc prae dolore cordis fuisset mortua, nisi a spiritu sancto miraculose fuisset praeservata. Duodecimus planctus pro separatione et orbatione filii, quia sepulto Christo scivit, ipsum amplius non posse videre viventem ista vita mortali. De hoc devoto planctu Bern. in quodam opusculo, alii quoque devoti prosequuntur dicendo, quod Christo de cruce deposito mater adoravit ipsum, et caput venera-

közé sorolják. Hetedik sirámát a megszámlálhatatlanul sok seb okozta, mivel látta, hogy fejét a tövisek sűrűje fedi, szentséges teste csupa sebtől van borítva, tetőtől-talpig nincs benne épség. Izaiás. I.

Ó, mily sokszoros fájdalom járta át Máriát, mivel az egyháztanítók szerint mindazt a sebet, amelyet Krisztus testén szenvedett, azt ő szívében szenvedte át. Méltán írja róla Jeremiás siralmainak könyve: Mint a tenger, nagy a te ínséged. 2. Mert mint a tenger cseppjei, éppen olyan megszámlálhatatlanok Mária fájdalmai. Nyolcadik sirámának oka Krisztus minden vérének megrendítő kiömlése volt. Látta ugyanis, hogy a földön iszonyúan végigárad az a szent vér, amelynek egy cseppje — Bernát szerint — többet ér, mint az egész világ. Látta Jézus ajkát és gyönyörűséges arcát elsápadni, vértelen testét megfeketedni. Sírva is mondhatta a zsoltáros szavait: Elfogyatkozott életem a fájdalomban, és esztendeim a fohászkodásokban, mivel mint a víz kiöntettem a földre, s mindezt Krisztus kiömlő vére miatt. Kilencedik siráma a keresztrefeszítés miatt tört ki, amikor látta az ő Jézusát kegyetlenül kifeszítve a kereszten s nem volt, mire fejét ráhajtsa, s még könnyíteni sem tudott magán. A kegyes anya el is mondhatta azért Izaiás szavait: Íme, békességemért lett legkeservesebb keserűségem! 38. Tizedik sirámát fia végsőig feszült fájdalma és szomorúsága okozta, mivel látta,

biliter suscipiens in brachia, spinas extrahebat, osculabatur cruentatum, et dicebat talia: O caput dignissimum, quam multipliciter es compunctum, cum sis sapientiae divinae habitaculum. Intuebatur faciem sputis maculatam, et extergens ruebat in oscula di. O decora facies, quam Angeli desiderant prospicere, quomodo facta es, ut leprosa. Sic et manus, ac latus osculando di. O manus, quae coelum formastis et terram. O latus perforatum osque sacrum clausit, et oculos osculando di. O quantum gaudium mihi inde, et quanta dulcedo erat ex aspectu suauissimo, et eloquio divino. O nate praedilectissime nunc te mortuum teneo in gremio, quem parvulum caste genitum portavi cum gaudio. O fili amantissime, cur tibi sitio clamanti aquam porrigere nequi, cui infantia tua virgineum de coelo lac sugendum praebui. Nate mi dilectissime fructus virginalis, consolatio et gaudium olim meum, quomodo versus mihi divitiae et solatium, tu omne bonum meum, et nunc orbata quid faciam, quo divertar, ad quem confugiam, ubi caput reclinem sine te solatio unico, et filio praedilectissimo? Sicque tot et tantas lachrymas fudit rigando corpus filii, ut ablueretur a sanguine, et sputis caput, et facies Iesu. Flebant quoque cum ea sanctae mulieres, atque Ioseph, et Nicodemus, adeo, quod loqui prae fletu vix poterant. Sed quia hora tarda erat, corpus in sepulchrum reponere festinabant, quibus ipsa piissima mater aiebat: Miseremini miseremini mei saltem vos

hogy Jézusnak szomorú a lelke, még pedig a halálig, s a legnagyobb fájdalmakat szenvedi mind anyjának vele való együttérzése, mind pedig az emberek hálátlansága miatt. Tizenegyedszer síránkozott fiának siralmas halála miatt, mert látta, hogy Krisztus kiáltó szó s könnyek között halt meg, amint tanuskodik róla az apostol. Zsid. 5. Hihető is, hogy Szűz Mária akkor a szívfájdalomtól meghalt volna, hacsak a Szentlélek csodálatosan nem óvta volna meg. Tizenkettedik siráma a fiától történt elválasztása s a tőle való megfosztása miatt tört ki, mivel Krisztus sírbatétele után tudta, hogy őt élve többé nem fogja látni e halandó életben. E szent síránkozásról egyik munkájában Bernát s utána más jámbor írók elmondják, hogy miután Krisztust a keresztről levették, anyja imádta őt, s fejét gyengéd tisztelettel karjaiba ölelvén, kihúzta belőle a töviseket, megcsókolta a véres homlokot s ilyeneket mondott: Ó, te mindeneknél méltóbb fej, hányszor és hányszor vagy összeszurkálva, pedig az isteni bölcseség székhelye vagy. Szemlélvén köpésektől szennyes arcát, megtisztította s csókkal elhalmozván így szólt: Ó, te gyönyörűséges arc, melyet az angyalok vágyva vágynak nézni, hogy válhattál olyanná, mint a bélpoklosé. S így megcsókolván kezeit, oldalát, mondá: Ó, ti kezek, amelyek az eget és a földet alkottátok! Ó, átszúrt oldal! Aztán lezárta szent ajkait s szemeit s megcsókolván őket, így kiáltott fel: Ó, mennyi örömöm volt ezekben,

amici mei: permittendo, ut teneam in ulnis mortuum filium, quem vivum tenere non possum. Tandem quoque sepulto, mater cum lachrymis osculato sepulchro, et adorato revertitur in civitatem. Haec et plura talia scribuntur a devotis. Nec possumus plene comprehendere, et edicere totum lamentum Mariae, sed compati studeamus, ut conregnare valeamus. Amen.

ó, mennyit gyönyörködtem édes látásában, isteni beszédjében! Ó, mindennél édesebb gyermekem, most halva tartalak ölembe téged, akit, mikor tisztán születtél, kicsi korodban örömmel hordoztalak. Ó, mindennél jobban szeretett fiam, amikor azt kiáltottad: Szomjúhozom, mért nem tudtam neked vizet nyujani én, aki mikor csecsemő voltál égből patakzó szűzi tejjel tápláltalak! Szeretett szülöttem, szűzi gyümölcs, valaha vígasztalásom és örömem, aki kincsem, megnyugvásom, mindenem voltál. És most tőled megfosztva mit tegyek, hova forduljak, kihez menjek, hol hajtsam fejem nyugovóra, nélküled, egyetlen vígasztalásom, drága fiam? Így annyi s oly sok könnyhullatással áztatta fia testét, hogy Jézusnak vértől és köpéstől elborított feje és arca megtisztult. Sírtak vele együtt a jámbor asszonyok, hasonlóképen József és Nikodémus, annyira, hogy a könnytől alig tudtak szólni. De mivel már későre járt az idő, a testet sietve tették a sírba. Ezekhez a kegyes anya így szólt: Könyörüljetek rajtam legalább ti, barátaim, azáltal, hogy megengeditek, hogy ölembe tartsam meghalt fiamat, őt, akit többé élve nem tarthatok. Végre, miután őt sírba helyezték, anyja könnyhullatás közt megcsókolta a sírt és tiszteletet adván neki, visszatért a városba. Ezeket és más egyebeket írtak a jámbor írók. Igazában nem is tudjuk egészen felfogni s elmondani a Szent Szűz minden siralmát. De törekedjünk vele együtt szenvedni, hogy vele együtt tudjunk uralkodni. Ámen.

LIBER QUARTUS.

De immaculata conceptione Mariae.

Quartus liber de mysterio immaculatae conceptionis Mariae habet duas partes. Prima pars agit per modum probationis de hoc, quod beata Maria sit concepta sine originali peccato. Secunda pars agit de eodem per modum elucidationis et declarationis.

LIBER QUINTUS.

De mysterio santissimae nativitatis benedictae virginis Mariae et habet tres partes.

In prima agitur in generali de eius ortu dignissimo.
In secunda de eius nativitate magis in speciali.
In tertia de nascentis virginis qualitate et condicione admirabili.

Articulus secundus de admirabili pulchritudine et decore beatae Mariae ex parte corporis tam in quantitate, quam in colore, et membrorum elegantia.

Circa quantitatem quaeritur. Utrum beata Maria fuerit parvae, vel magnae, staturae. Ad quod breviter respondetur secundum Alb. quod habuit staturam debitam, et convenientem, ita quod nec nimis magna, nec nimis parva fuit, sed convenienter altae staturae femineae.

Secunda de coloris qualitate tria quaeruntur, secundum quod triplex est diversitas colorum

NEGYEDIK KÖNYV.

Mária szeplőtelen fogantatásáról.

A Mária szeplőtelen fogantatásáról szóló negyedik könyv két részre oszlik. Az első rész bizonyítás útján tárgyalja azt, hogy Szűz Mária az eredeti bűn nélkül fogantatott. A második rész ugyanarról megvilágítás és kifejtés útján szól.

ÖTÖDIK KÖNYV.

A *boldogságos Szűz Mária szentséges születésének titkáról. Három részből áll.*

Az első általában az ő legméltóbb származásáról szól.

A második, különös módon, az ő születéséről.

A harmadik a születő Szűz tulajdonságáról és csodálatos állapotáról.

A harmadik szakasz szól Szűz Mária csodálatos testi szépségéről és ékességéről, mind a nagyság, mind a szín és külső báj szempontjából.

Ami a nagyságot illeti, vajjon a Szent Szűz kicsi avagy nagy alakú volt-e, Albertus után mondhatjuk, hogy megfelelő és illő alakja volt, úgy, hogy sem nagyon magas, sem nagyon kicsi nem volt, hanem olyan nagyságú, amely megfelel a női alkatnak.

Másodszor, ha a szín minősége után kuta-

in corpore humano, scilicet in cute, in capillis et in oculis. Primo ergo de colore exteriori cutis quaeritur, cuius coloris fuit beata virgo, utrum albi, vel nigri, aut rubei, vel commixti. Ad quod respondetur secundum Alber. ubi supra ca. 47. sex sunt colores cutis. Primus est ex albedine, et rubedine compositus, secundus est niger, tertius est citrinus, quartus est glaucus, quintus albus, sextus rubeus. Et quoniam solus ille, qui est ex albedine et rubedine compositus, est ab aequalitate procedens, ut dicit Ioannicius: alii vero omnes ab inaequalitate. Ergo in hunc colorem concedimus in corpore virginis fuisse. Secundo de colore capillorum quaeritur. Ad quod respondendo ponuntur aliqua puncta. Primum est quod beata virgo non habuit capillos crispos totaliter, quia tales sunt in homine ex abundantia siccitatis. Et secundum artem phisionomiae, ut docent Arist., Avicenna, Constantinus et Ptolemeus: prout notat Petrus Aure. significant tales capilli hominem tumidum et lucri cupidum. Unde hoc locum non habet in virgine beata. Secundum punctum, quod capilli beatae virginis non fuerunt rari, nec grossi, nec mere albi, quia tales secundum praetactos magistros indicant naturaliter hebetem ingenio, et indocilem. Tertium punctum, quod beata virgo non habuit capillos mere rubeos: quia hoc attestatur abundantiam caloris, et significat naturaliter infidelem. Concludendo ergo quartum punctum est, quod in

tunk, három szempontot kell feltennünk, mivel háromszoros színváltozat van az emberi testben: t. i. a bőr, a hajszál és a szemek színe. Először tehát a bőr színe után kutatunk, kérdezvén, hogy milyen színű volt a Szent Szűz, vajjon fehér, fekete, piros avagy ezek keveréke. Erre Albertus után azt feleljük, hogy a bőrnek hétféle színváltozata van. Az első a fehéres és pirosas színből van összetéve; a második a fekete szín, a harmadik citromszín, a negyedik a sárga, az ötödik a fehér, a hatodik a piros. S mivel egyedül az a szín jelent lelki egyensúlyt, amint ezt Joannicius mondja, amely a fehéresből s a pirosasból van összetéve, minden más pedig valami egyenetlenséget, tehát elfogadjuk, hogy a Szent Szűz teste ilyen színű volt. Második kérdés, hogy milyen színű volt a haja. Erre válaszolván, teszünk néhány megjegyzést. Első az, hogy a Szent Szűznek nem volt teljesen fodor haja, mivel ilyen hajuk csak a nagyon hideg embereknek van. Továbbá a phisionomia tanítása szerint, amint ezt Aristoteles, Avicenna, Constantinus és Ptolomeus tanítják s amint azt megjegyzi Petrus Aureus, az ilyen hajú emberek felfuvalkodottak és haszonlesők. Erről tehát a Szent Szűznél szó sem lehet. Második megjegyzésünk az, hogy a Szent Szűz haja nem volt sem ritkás, sem szőke, mivel a fentemlített tanítók szerint az ilyen hajfürtök tompult elméjű és taníthatatlan elmére vallanak. Harmadik megjegyzésünk az, hogy a Szent Szűz-

beata virgine capilli debuerunt esse temperate nigri. Tertio de oculis quaeritur. Ad quod brevissimo sensu accepti secundum Alber. ubi respondetur, quod oculi virginis debuerunt esse nigri: tum quia, ut in plurimum, niger oculus concomitatur nigrum colorem in capillis: tum quia hoc maxime videtur congruere venustati.

Praecipue Epiphanius de eius pulchritudine scribit. Erat, inquit, virgo decora facie, et elegantis formae, statura optima, caro eius coloris lactei cum rubedine, et desiderabilis aspectu. Item caput eius aliquantulum oblongum, frons non lata, sed plana, quadrata, et moderatae magnitudinis, ac decens, humilis, et demissa. Item oculi erant pulchri, et clare lucentes, aspectu delectabiles, visus mitis, et benignus. humilis et mansuetus, pupilla oculorum nigra, et valde lucida, supercilia nigra, non nimis densa, sed decentia. Item nasus rectus, mediocris, aequali linea descendens. Genae eius sacrae erant nec nimis pingues, nec nimis macilentae, sed formosae nimis, albae, et rubicundae tamquam lactei, et rosei coloris. Os sacratissimum erat delectabile, et amenum omnique suauitate plenum. Labia rubiconda, sed modicum tumentia, et aliquantulum inferius labium erat exuperans, vel plenius labio superiori et hoc decentissime. Hoc quippe secundum phisionomicos praenominatos magnanimitatis et fortitudinis est indicium. Dentes quoque erant candidi, et recti aequales, et mun-

nek nem volt vörös haja, mivel ez forró vérmérsékletre vall és természetszerűen hitetlen lélekre bizonyít. Következőleg tehát arra a negyedik álláspontra kell jutnunk, hogy a Szent Szűz hajfürtjeinek barnába áthajlóknak kellett lenniök. A harmadik kérdés a szemekre vonatkozik. Erre igen rövid összefoglalással Albertus után úgy felelhetünk, hogy a Szent Szűz szemeinek feketéknek kellett lenniök, részint azért, mert legtöbbször a fekete hajjal fekete szem szokott együttjárni, részint pedig főként azért, mert ez illett a szépségéhez.

Kiváltképen Epiphanius írt az ő szépségéről. A Szent Szűz — úgymond — ékes arcú, előkelő tartású, legjobb testalkatú volt. Arcán a bőr színe fehérből pirosba derengett át. Látása gyönyörűséget keltett. Fejalkata egy kissé hosszúkás, homloka keskeny, de síma, négyszögletes alakú, arányos nagyságú, szemérmes, alázatos és földre hajló. Szemei szépek, derűs fényben égők, gyönyörűséget sugárzók. Tekintete szelíd, és jóságos, alázatos és gyengéd. Szeme-fénye feketébe ragyogó. Szemöldöke fekete, nem nagyon sűrű, finom hajlású. Orra egyenes vonalú, középszerű, szabályos metszésű. Szent arca nem nagyon telt, sem igen sovány, finom vonalú, fehérben és pirosban játszó, mintha a tejnek és a rózsának színeivel volna telefuttatva. Szentséges szája vonzó, kellemes és minden édességgel teli. Ajkai pirosas színűek, nem nagyon duzzadtak, az alsó ajak egy kissé előre-

dissimi. Item mentum eius erat decens commensuratum, secundum aliquid ad quadraturam tendens. Item collum candidum, non carnosum nimis, neque macilentum, sed decens. Manus mundae, et decentes. Digiti tornatiles, longi, recti, et graciles. Eius gressus planus, et compositus, incedens modeste, et decenter caput inclinans in ambulando, tamquam virgo pudica, et humillima. Eius vox pudicissima, et sonora, dulcis, et iucunda. Silentium semper amabat, raro loquebatur, erat mirae patientiae, nunquam visa est irasci, nunquam risit, nunquam otiosum verbum protulit. Erat optimis moribus, et dulcissima omnibus, insuper erat magni ingenii. Unde omnes eam venerabantur singulari affectu, et laus eius diffundebatur ubique.

Formositas virginis clarescit ex miraculorum narratione. Refert namque Discipulus, quod Parisius quidam clericus virgini devotus ardenter cupiebat videre pulchritudinem Mariae. Post preces multas affuit angelus eidem dicens. Domina nostra Maria mandat tibi. Exaudivi, inquit, orationem tuam, et ecce hac ipsa die tali hora apparebo tibi, sed scias, quod si eam videbis, prae pulchritudinis lumine excaecaberis. Tunc disparente Angelo coepit cogitare intra se: Quid facies, postquam oculos amiseris, non poteris scribere, et panem acquirere, oportebit te esse mendicum: unde deliberavit, tantum unicum oculum aperire ad videndum eam, et alium manu obtegere, ut saltem

nyúló, s teltebb a felsőnél, s ez igen illik hozzá. Az előbb említett arcismerők szerint ugyanis ez a nagylelkűség és hősiség vonása. Fogai hófehérek, egyenesek, egyformák és ragyogóak. Álla vonzó szabású, egy kissé négyszögű alakra hajló. Nyaka fehér, nem nagyon testes, nem is sovány, de szép ívelésű. Kezei fehérek, arányosak. Ujjai gömbölyűek, vékonyak, hosszúak és kecsesek. Lépése nyugodt, fegyelmezett. Járás közben magáratartóan szemérmes, s fejét egy kissé földre hajtja, mint szemérmes és alázatos szűz. Hangja tiszta, csengő, édes és kellemes. Állandóan szerette a csendet, keveset beszélt, csodálatosan türelmes volt, soha nem látta senki haragra gerjedten, sohasem nevetett, s renyhe szót soha ki nem mondott. Ragyogó erkölcsű volt, mindenki kedvelte őt, aki egyébként még igen nagy tehetségű is volt. Ezért hát mindenki különös vonzalommal tisztelte és dícséretét elterjesztette mindenfelé.

A Szent Szűz szépségét a róla szóló csodás elbeszélések is bizonyítják. Discipulus ugyanis elmondja, hogy egy bizonyos párizsi klerikus, aki nagy tisztelője volt a Szent Szűznek, igen szerette volna látni Szűz Mária szépségét. Sok könyörgésére megjelent neki egy angyal, mondván neki: A mi királynénk, Mária, ezt üzeni neked. Meghallgattam — úgymond — könyörgésedet s íme, ezen a napon, ebben az órában, megjelenek neked. De tudd meg, ha meglátod őt, szépségétől el fogod veszteni a

unus oculus remaneat. Adveniente hora apparuit ei beata virgo, cuius pulchritudinem admiratus, cum uno tantum oculo eam prospexisset, et delectatus eius pulchritudine cum voluisset etiam alterum oculum aperire, subito disparuit beata virgo. Tunc uno oculo orbatus coepit seipsum redarguere dicens. Heu me miserum, quare unum oculum clausi, utinam totus caecus essem, ut eam plenius vidissem. Cumque diu exorasset, ut iterum eam videret, quia videbatur, sibi, quod prae desidero videndae eius tantae pulchritudinis etiam morti se exponere deberet, apparuit ei angelus dicens. Mandat tibi domina, ut praepares te, quia tibi apparebit, si tamen vis orbari oculo altero. Ait ille: Etiam domine, si mille oculos haberem, optarem perpetuo privari, dummodo eius faciei pulchritudinem possem perfecte videre. Cui angelus: Mandat tibi domina, quod videbis eam, et superstitem oculum non amittis: sed et perditum per eius recuperabis gratiam. Quod totum est impletum.

szemed világát. Az angyal eltűnvén, ő gondolkozni kezdett magában: Mit fogsz te csinálni, ha mindkét szemedre vak leszel? Nem tudsz írni, kenyeret keresni. Koldulásra kell adnod magadat. Ezért tehát arra határozta el magát, hogy csak félszemét nyitja ki, hogy a Szent Szüzet lássa s a másikat kezével elfedi, hogy legalább az az egy megmaradjon. Mikor eljött az ideje, a Szent Szűz megjelent. Ennek szépségében elmerülve, mivel csak félszemmel tudta őt szemlélni, gyönyörüségtől megittasulva, a másik szemét is fel akarta nyitni, de a Szent Szűz eltűnt. Akkor félszemére megvakulván, vádolni kezdte önmagát, e szavakkal: Ó, jaj, én szerencsétlen, mért fogtam be az egyik szememet! Vajha inkább egészen vak lennék, csakhogy őt mindkét szememmel láthattam volna. Miután sokat könyörgött, hogy őt mégegyszer láthassa, mivel úgy gondolta, hogy az ő oly csodálatos szépségének látása vágyáért még a halálra is késznek kellene lennie, megjelent neki az angyal s mondá: Azt üzeni neked Asszonyunk, hogy készülj, mivel megjelenik neked, de csak úgy, ha a másik félszemedre is kész vagy megvakulni. Ő így felelt: Még ha ezer szemem volna, uram, akkor is az örök vakságot választanám, csakhogy teljesen láthassam az ő arcának szépségét. Erre így felelt neki az angyal: Azt üzeni neked Asszonyunk, hogy meglátod őt, megmaradt szemedet sem veszíted el, sőt az ő kegyelme által még a másikat is visszakapod. Mindez így is történt.

LIBER SEXTUS.

De benedicto nomine Mariae.

Liber Sextus est de mysterio benedicti nominis beatissimae virginis eiusque apellationis. Et habet duas partes principales. Prima est de excellentia, sublimitate nominis Mariae. Secunda de gloriositate nominis eiusdem benedictae virginis Mariae.

Litterae quinque ipsius nominis Mariae designant quinque per maxima beneficia, quae confert mundo. Primo quidem designat, quod est mater misericordiae, et mediatrix mundi. Quis est, inquit Bernardus, locus miseriae, quem non excludat mater misericordiae. Secundo A designat, quod est advocata scilicet generis humani, et idcirco ipsa pro omnibus interpellat ad Deum. Idcirco canit ecclesia. Eya ergo advocata nostra, illos tuos misericordes oculos ad nos converte. Tertio R designat, quod est reparatrix ruinae, scilicet tam angelicae, quam humanae. Unde Bernardus a sermone, qui incipit Tempus loquendi, dicit sic. Haec virgo, quae totius mundi reparationem obtinuit, salutem omnium impetravit. Et infra. Per te namque scilicet, o virgo felicissima coelum repletum est, et infernus evacuatus est, per te restaruratae ruinae Hierusalem, et expectantibus miseris vita perdita reddita est. Quarto I designat, quod est illuminatrix totius ecclesiae, et mundi. Nam Maria interpretatur

HATODIK KÖNYV.

Mária áldott nevéről.

A hatodik könyv a boldogságos Szűz áldott nevének s az ő névadásának titkáról szól. Két főrészre oszlik. Az első Mária nevének kiválóságáról és fenségéről tárgyal. A másik pedig ugyancsak az áldott Szűz Mária nevének dicsőségéről.

Szűz Mária nevének öt betűje jelenti azt az öt igen nagy jótéteményt, amellyel elárasztja a földet. Először az M betű azt jelenti, hogy ő az irgalmasság anyja, s a világ szószólója! Bernát azt mondja: Van-e olyan nyomorúság, melyet az irgalmasság anyja el nem tűntetne!? Másodszor az A betű jelenti, hogy ő az emberi nem szószólója s azért ő mindenkiért közbenjár az Úrnál. Ezért énekli az egyház: Azért szószólónk, fordítsd reánk irgalmas szemeidet! Harmadszor az R betű azt jelenti, hogy ő mind az angyali, mind pedig az emberi romlás helyreállítója. Ezért mondja Bernát: Ő az a Szűz, aki az egész világ megjavításának munkájában résztvett, s aki kieszközölte mindnyájunk üdvösségét. És később: Boldogságos Szent Szűz, csakis te általad telt meg az ég, vált üressé a pokol, te építetted fel Jeruzsálem romjait, s te adtad vissza a várakozó szerencsétleneknek az elveszett életet. Negyedszer az I betű jelentése az, hogy az egész egyháznak s a világnak a

illuminatrix: quia sicut sol omnia illuminat, astra, sic Maria illuminat omnes sanctos, et angelos, et totam ecclesiam lumine gratiae et gloriae. Quinto A designat, quod est auxiliatrix miseriae in omni necessitate. Unde Origenes in sermone. Scio, inquit, quod si beata virgo pie pulsata fuerit, necessitati nunquam deerit, misericors enim est, et plena gratia, ideo se continere non poterit, quin misereatur invocanti scilicet nomen eius.

LIBER SEPTIMUS.

De sanctissima vita beatae Mariae.

Liber Septimus agit de mysterio santissimae vitae benedictae virginis Mariae, eiusque virtuosissimae actionis. Et dividitur in tres partes. In parte prima agitur de eius conversationis, et vitae sanctitudine. In secunda agitur de meritorum et virtutum praecelsitudine, qua fulsit in summa perfectionis altitudine. In tertia de gratiarum eiusdem multitudine, quae illustrata extitit cum summa plenitudine in huius vitae habitudine.

Articulus secundus, quod beata virgo habuit plenitudinem scientiae, et gratiam omnis noti-

megvilágosítója. Mária nevét úgy magyarázzák: Megvilágosító. Mert amint a nap megvilágosít minden csillagot, így Mária kegyelmének és dicsőségének fényével megvilágosít minden szentet, angyalt s az egész egyházat. Ötödször az A betű jelentése az, hogy hogy ő minden szükségben a nyomorúság segítője. Ezért mondja Origines egy beszédjében: Tudom, úgymond, ha a boldogságos Szűznél jámborul kopogtatunk, szükségünkben nem hagy magunkra, mivel könyörületes és malaszttal van tele. Ezért nem tudja megállni, hogy ne könyörüljön meg azon, aki segítségűl hívja az ő nevét.

HETEDIK KÖNYV.

A boldogságos Mária szentséges életéről.

A hetedik könyv az áldott Szűz Mária szentséges életének és tündöklő cselekvésének titkáról tárgyal. Három részre oszlik. Az első részben szó van az ő magatartásának és életének szentségéről. A másodikban érdemeinek és erényeinek mindenek fölött kiváló voltáról, amely a tökéletesség elérhetetlen messzeségében ragyog. A harmadikban kegyelmeinek bőségéről, amellyel elárasztva ennek az életnek legtökéletesebb birtokában volt.

A második szakasz arról szól, hogy a boldogságos Szűz minden tudománynak teljes

tiae sive artis, circa quod et plurima dubia solvuntur.

Secundum dubium de artibus liberalibus, utrum illas sciverit in summo. Solutio patet: Quia quidam sancti laudantur de talibus scientiis, sicut Hieronymus, Augustinus, etc. et sancta Catherina, ergo beatae virginae non debuit deesse ista materia laudis. Claret itaque, quod beata virgo scivit. Primo Grammaticam. Quia super illud Lucae secundo: Maria conservabat omnia verba haec: glo. dicit, quod legerat in diversis prophetis, ergo scivit legere, et per consequens intelligere, quia legere, et non intelligere, est negligere. Secundo Rethoricam scivit. Nam dicit Augustinus in doctrina Christiana, quod in sacra scriptura sunt diversi colores Rethorici. Sed beata virgo perfecte scripturam scivit, ergo et Rethoricam. Tertio, quod Logicam sciverit in summo, patet: quia haec est utilissima ad scientiam sacrae scripturae ad fidei confirmationem, ac haeresum confutationem, atque rationis redditionem de ea, quae in nobis est, fide. Ergo cum ista scientia sit maxime necessaria sanctis, per consequens beatae virgini. Quarto Musicam scivit, quia tam in veteri, quam in nova lege erant cantores, et usus cantus ad cultum Dei, cantus autem recte canitur per musicam, ergo cum ad cultum Dei pertineat scientia haec, ipsa scivit eam. Quinto etiam Arithmeticam scivit, quia haec agit de numeris. Numeri autem in sacra scriptura sunt mystici, et secundum diversi-

birtokában volt, s minden ismeretnek avagy műveltségnek kegyelmével bírt. E ténnyel sok kétség is megoldást nyer.

Ami a szabad művészetek körül felmerült kétséget illeti, hogy vajjon valamennyinek tökéletes tulajdonában volt-e, a megoldás a következő: Mivel némely szentet, mint Szent Jeromos, Ágoston, s Katalin, nagyon magasztaltak ilyen tudományukért, azért a boldogságos Szent Szűzet sem lehet kivonni e dícséret alól. Nyilvánvaló tehát, hogy a Szent Szűz tudta: Először a nyelvtant. Mivel a szövegmagyarázó Lukács második fejezetének e részéhez: Mária pedig magában tartja vala mindez igéket, hozzáfűzi, hogy olvasott a különböző prófétákban, tehát tudott olvasni, következőleg értette is azt, mert olvasni valamit s azt nem érteni, szinte egyenlő a semmivel. Másodszor tudta a retorikát. Mert, amint Ágoston mondja, a szentírásban különféle retorikai árnyalás van. De viszont az bizonyos, hogy a Szent Szűz tökéletesen értette a szentírást. Tehát: a retorikát is. Hogy harmadszor a logikának is tökéletesen birtokában volt, onnan tűnik ki, mivel e tudomány leghasznosabb mind a szentírás megismerésére, mind a hit megerősítésére, mind az eretnekek megcáfolására s hitbeli meggyőződésünk tudatosságának megokolására. Tehát mivel ez a tudomány a legszükségesebb a szenteknek, következőleg meg kellett lennie a

tatem numerorum universa per eos signantur mysteria. Praeterea in sacris scripturis fiunt computationes annorum, ut de Iacob, Isaac, et aliis et festa diversa aguntur, ad quae necessaria est scientia computi. Haec autem omnia pertinent ad Arithmeticam, ergo cum ipsa scientia sit necessaria ad sacram scripturam, sequitur, quod beata virgo sciverit eam. Sexto scivit Geometriam, quia in sacra scriptura diversae sunt mensurae. De huiusmodi autem est Geometria, ergo eam scivit. Septimo scivit Astronomiam, quia in sacra scriptura agitur de sideribus et stellis. Sed de his est scientia Astronomia, ergo ipsa est necessaria ad Theologiam, et per consequens beata virgo scivit eam.

LIBER OCTAVUS.

De sanctissima virgine, Mariae.

Octavus Liber agit de mysterio purissimae virginitatis benedictae matris Dei. Et dividitur

Szent Szűzben is. Negyedszer tudta a zenét. Mind a régi, mind az újszövetségben az isteni tiszteletnél szokásban voltak az énekesek s az ének. Az éneklés azonban legszebben hat zenekíséret mellett. Mivel pedig az isteni tiszteléthez ez a tudomány szükséges, tehát neki is kellett tudnia. Ötödször a számtant is tudta, mivel ez a számokkal foglalkozik. A számok azonban a szentírásban jelképes értelműek s a számok különbözősége jelzi, magyarázza, az összes titkokat. Azonkívül a szentírásban az éveket kiszámították, amint ezt tudjuk Jákobról, Izsákról s másokról, s különböző ünnepeket ültek, amelyekhez szükséges a számítás tudománya. Ez azonban mind a számtanhoz tartozik. Tehát mivel ez a tudomány szükséges a szentíráshoz, következik, hogy a Szent Szűz is tudta azt. Hatodszor tudta a mértant is, mert a szentírásban különböző mértékek vannak. Ezekkel pedig a mértan foglalkozik, tehát ő tudta. Hetedszer tudta a csillagászatot, mivel a szentírásban szó van a csillagokról s a csillagzatokról. Ezekről azonban a csillagászat tudománya tárgyal, tehát ez szükséges a theológiához, következőleg, a Szent Szűz tudta.

NYOLCADIK KÖNYV.

Mária szentséges szűzességéről.

A nyolcadik könyv Isten áldott anyja szeplőtelen tisztaságának titkáról szól. Három

in tres partes. In prima parte agitur di ipsa eius certissima virginitate. In secunda incidentaliter agitur de eius virginitatis sancta societate seu eius virginalis sponsi, videlicet Ioseph sanctitate. In tertia agitur de eius virginitatis summa puritate.

LIBER NONUS.

De excellentissima charitate Beatae Mariae.

Nonus Liber agit de mysterio excellentissimae charitatis beatissimae virginis Mariae, et continet duas partes. Prima pars est de eius charitate erga Deum. Secunda pars de eius charitate erga nos, idest genus humanum.

LIBER DECIMUS.

De assumptione beatae Mariae.

Decimus Liber de mysterio gloriosissimae assumptionis beatissimae virginis Mariae agens continet plures partes principales: quarum Prima est de transitu eius sanctissima et gloriosissima corporis et animae assumptione. Secunda de eius praecellenti sublimatione, felicissimaque intronizatione. Tertia pars sub alio processu de eius dignifica exaltatione, et coronatione.

Quadam die, cum in filii desiderium cor virginis vehementer accenditur, coepit talia verba

részre oszlik. Az első részben szó van az ő kétségtelen szűzességéről. A másodikban történetesen az ő szűziessége szent társaságáról, nevezetesen az ő szűzi jegyesének, Józsefnek szentségéről. A harmadikban az ő szűziessége tökéletes tisztaságáról.

KILENCEDIK KÖNYV.

A boldogságos Mária kiváló szeretetéről.

A kilencedik könyv a boldogságos Szűz Mária páratlan szeretetének titkáról szól két részben. Az első rész Istenhez, a második pedig hozzánk, azaz az emberi nemhez való szeretetét tárgyalja.

TIZEDIK KÖNYV.

A boldogságos Mária mennybemeneteléről.

A tizedik könyv a boldogságos Szűz Mária dicsőséges mennybemenetelének titkáról szól. Több főrészből áll. Az első ezek közül szentséges haláláról s testének és lelkének dicsőséges égbeviteléről tárgyal. A második az ő kiváltságos felmagasztalásáról és boldog égbevezetéséről. A harmadik, más úton, az ő méltó megdicsőítéséről és megkoronázásáról.

Egyik napon, amikor a Szent Szűz szívét fia után nagyon elfogta a vágy, ilyen szavakat kezdett mondogatni: Ó gyönyörűséges

eructare: O filii mi praedulcissime, o nate dulcissime, Iesu suauissime, cupio dissolvi et esse tecum, utinam fili mi adesset illa hora aurea, qua te videre possem in patria. Ecce mox angelus cum multo lumine eidem astitit, et reverenter utpote matrem Domini salutavit. Ave, inquit, benedicta suscipiens benedictionem illius, quia mandavit salutem Iacob. Ecce filius tuus dominus Iesus te matrem venerandam expectat, cum die tertia de corpore assumeris, ut coelestes mansiones iucundas reddas, et sanctorum spiritus consolareris. Ecce autem ramum palmae de paradiso ad te dominam attuli, quem ante feretrum portare iubebis, atque vestimenta funebria missa a filio eidem obtulit: ut refert sanctus Cosmas . . . Haec cum agerentur, factum est, ut dum Joannes in Epheso praedicaret, coelum repente intonuit, et nubes candida ipsum sustulit ac raptum ante Mariae ianuam collocavit, percutiensque ostium introivit, et reverenter virgo virgini salutavit. Quem felix Maria conspiciens, prae gaudio lachrymas continere non potuit dixitque: Fili Ioannes memor esto verborum tui magistri, quibus me tibi matrem, et te mihi in filium commendavit. Ecce a domino evocata debitum humanae conditionis exsolvo, et corpus meum tibi cura sollicita recommendo sepeliendum. Tunc ille mox prostratus in terram cum lachrymis coepit clamare. Heu mi domine Deus, ut quid tantam tribulationem inducis super nos, ut videlicet hanc nostrae religionis magistram,

fiam, drága szülöttem, legédesebb Jézusom, kívánok meghalni s veled lenni! Óh fiam, vajha már itt lenne az az aranyos óra, amikor az égi hazában megláthatnálak! S íme, nemsokára, nagy fényesség közt angyal jelent meg előtte s mint az Úr anyját tisztelettel üdvözölte. Üdvözlégy, szólott, te ki áldott vagy, aki áldását vetted annak, aki Jákobnak üdvösséget küldött. Íme, a te Urad, az Úr Jézus, vár téged, tisztelendő anyját, mivel a harmadik napon örömmel vesz fel magához, hogy boldog égi helyeket készíts s a szentek lelkét megvígasztald. Íme, a paradicsomból neked, úrnőnknek pálmaágat hoztam, hogy majd ezt temetésedkor magad előtt vitesd. S átadta neki a fiától küldött halotti ruhákat is. Így mondja ezt el Szent Kozma. Ugyanezen időben történt, hogy midőn János Efezusban prédikált, az ég hirtelen megdördült s egy fényes felhő felkapta, elvitte s Mária kapuja előtt letette őt. Kopogtatás után belépett a házba és a szűz a Szűzet tisztelettel üdvözölte. Mikor boldog Mária őt meglátta, örömében nem tudta visszatartani könnyeit, s így szólt: János fiam, emlékezzél meg Mestered szavairól, amelyekkel engem néked anyádnak, téged pedig nekem fiamnak ajánlott. Íme, hív az Úr: Lerovom emberségem földi adóját, s testemet, aggodalmas gonddal bízom rád, hogy eltemesd. Akkor ő mindjárt földreborulva könnyesen így kezdett kiáltani: Óh én Uram, Istenem, mért bocsátasz ilyen

sanctitatis speculum, unicum nostrum solatium a nobis auferas... O utinam hic essent omnes apostoli, et fratres mei, ut ibi digna decentes parare possemus exequias. Haec illo dicente, omnes apostoli de locis, in quibus praedicabant, a nubibus candidis rapiuntur, et ante Mariae ostium collocantur. Tum virgo in medio eorum Deum benedixit et sacramentum eucharistiae devotissime adorando sumpsit, et unctionis. Et tunc omnes valedicens se ad exitum composuit genuflexo... Circa vero horam tertiam noctis tota domus suauitate repletur. Dominus enim Iesus cum angelorum ordinibus, et patriarcharum ac prophetarum coetibus, martyrum et confessorum agminibus et virginum choris advenit.

Postquam haec gesta sunt, coeperunt apostoli agere, ut iuxta praeceptum Domini haec arca domini e monte Sion portetur honorifice ad sepulturae locum, videlicet in vallem Iosaphat... Tunc elevantes feretrum, Petrus inchoavit psalm. In exitu Israel de Aegypto alleluja. Caeteri apostoli cantum prosequuntur.

Ecce vero die, scilicet tertio, nubes splendidissima sepulchrum circumdedit, voces angelicae resonant, et ineffabilis odor sentitur, fit omnibus stupor. Et ecce dominus Iesus descendens cum multitudine angelorum ipsos salutavit dicens. Pax vobis. Qui genibus procidentes responderunt. Gloria tibi Deus, qui facis mirabilia magna solus. Et Dominus, Quid, inquit, gratiae et honoris vobis videtur,

nagy szorongattatást ránk, hogy a mi vallásunk mesterét, a szentség példaképét, egyetlen vígasztalásunkat elveszed tőlünk!? Ó vajha itt lennének az összes apostolok s testvéreim, hogy illően tudnók a méltó temetést ott megrendezi! Mialatt ezt mondotta, valamennyi apostolt, azokról a helyekről, ahol hirdették az igét, ragyogó felhő felkapta s Szűz Mária háza előtt letette. Akkor a Szent Szűz körükben áldotta az Isten, áhitatatos imádással járult az Oltáriszentséghez, s vette fel az utolsó kenetet. Majd mindegyiküktől elbúcsúzott, s térdenállva készült a halálra... Éjjel három óra körül pedig az egész ház édes illattal telt meg. Az Úr Jézus ugyanis az angyalok rendjeivel, a pátriárchák és próféták seregével a mártirok és hitvallók csapatával, a szűzek karával anyja elé ment.

Miután ezek megtörténtek, az apostolok serénykedtek, hogy az Úr parancsának megfelelően az Úrnak e szekrényét a Sion hegyéről tiszteletadóan a sírbatétel helyére a Josaphat völgyébe vigyék... Akkor fölemelték a holttestet, s Péter belekezdett e zsoltárnak: Kijövén Izrael Egyiptomból, alleluja... éneklésébe. A többi apostol folytatta az éneket...

S íme, harmadik napon, ragyogó felhő vette körül a sírt, angyali ének zengése hallatszott, kimondhatatlan édes illat terjengett szét a levegőben. Csodálkozás fogott el mindenkit. S íme, az Úr Jézus az angyalok sokaságától kísérve leszállott s köszöntötte a tanítványo-

ut nunc meam conferam genitrici. At illi. Iustum, domine, videtur servis tuis, ut sicut tu devicta morte regnas in saecula, sic tu resuscites matris corpusculum, et a dextris tuis colloces in aeternum. Tuncque salvator locutus est dicens. Surge, veni dilecta mea, tabernaculum gloriae, vasculum vitae. Pulchra es amica mea, et macula non est in te: sicut, ergo labem non habuisti, ita et corporis resolutionem minime patiaris. Statimque ad corpus accessit Mariae anima, et de tumulo prodivit in corpore glorioso...

Qualiter autem unaquaeque turba sanctorum ipsam beatam virginem salutaverit, et laudaverit, et honorifice susceperit, hic propter devotionem audentium populorum breviter describitur. Prima ergo turba patriarcharum eam salutavit di. Ave sacrum et salutiferum nostrum desiderum. Secunda turba sanctorum, videlicet prophetarum occurrit et salutavit di. Ave sacrarium spiritus sancti, et fructus nostri vaticinii. Tertia turba occurrit sanctorum martyrum dicens. Ave triumphus, et palma martyrum. Quarta turba occurrit sanctorum confessorum salutando dicens. Ave confessorum stella. Quinta turba occurrit virginum salutando dicens. Ave virgo virginum beatissima. Sexta turba omnium beatorum communium occurrit eam laudando di. Ave mater gratiae, mater misericordiae. Septima turba angelorum assistentium, qui raro, et ex specialissima tantum gratia emittuntur. Octava occurrerunt ei

M. TAKACS KÖNYV-TÁRA

kat, mondván: Békesség veletek. Ezek pedig térdre hullva felelték: Dicsőség neked Urunk, aki egyedül művelsz nagy dolgokat. S az Úr kérdezte tőlük: Mit gondoltok, a tiszteletnek s a kegyelemnek milyen ajándékával halmozzam el anyámat? Ők pedig így feleltek: A te szolgáidnak, Urunk, az tetszik igazságosnak, hogy amint te legyőzvén a halát örökké uralkodol, éppen úgy támaszd fel halottaiból anyádat s helyezd jobbodra mindörökké. Akkor az Üdvözítő ezt mondotta: Kelj fel s jöjj, kit legjobban kedvelek, te a dicsőség hajléka, az élet edénye. Szép vagy én barátnőm, s folt nincs benned. Amint a bűn szennye lelkedet sohasem érintette, épen úgy nem lesz részed a test romlásában sem. S mindjárt egyesült Mária lelke testével és a sírból megdicsőült testtel lépett elő.

A hívők lelki épülésére arról is essék itt röviden szó, hogy az üdvözültek minden egyes csapata hogyan köszöntötte, dicsőítette, minő tisztelettel fogadta a Szent Szűzet. Elsőnek a pátriárkák köszöntötték: Üdvözlégy, mi szent és üdvöthozó vágyakozásunk! Másodszor a szentek t. i. a próféták mentek elébe s köszöntötték: Üdvözlégy, te, a Szentlélek szentélye, s a mi jövendölésünk megvalósulása. Harmadszor a szent mártirok futottak elébe, mondván: Üdvözlégy, vértanuk diadala és pálmája. Negyedszer a szent hitvallók üdvözölték: Üdvözlégy, hitvallók csillaga! Ötödször a szűzek csapata járult eléje: Üdvözlégy,

divinae potentiae. Quis autem excogitare sufficiat, quanta iucunditate, quantave suauitate dominus Jesus ipsam praedulcissimam genitricem suam salutaverit, amplexatus fuerit, et osculatus ad gloriam supremam invitaverit di. Surge propera, mater mea dilecta, veni mater pura, mea dulcis, et amanda. Intra nunc in tui filii gloriosa habitacula, ut gaudeas mecum omni bono coelestium deliciarum sine fine. Deus pater in iubilo salutando eam atque consolando eam atque consolando di. Ave mea praeelecta filia, et sponsa praedilecta, vide et agnosce divinitatem meam. Ego te per angelum salutavi, ut filium meum conciperes, et pareres virga, mandavi, ut per carnem exsumptam mortem patiendo filius meus mundum liberaret, volui, veni ergo de Libano sponsa, veni coronaberis. Caeterum Spiritus Sanctus, salve, inquit, virgo pura, super quam ego requievi septiformi gratia, in te locum filio Dei praeparavi, et de portione puri tui sanguinis Christi corpus formavi, virtutibus et gratiis te ditavi, et ut digna fores mater Dei, in benedictionibus dulcedinis praeveni. Nunc igitur iucundare felix super cunctos visione Dei. Tunc beata virgo adorans humiliter Deum, et sanctam Trinitatem, ac laudans et gratias ait illud Eccl. li. I.: Confitebor tibi domine rex, scilicet Deus pater, et collaudabo te Deum Salvatorem meum, id est dominum Iesum. Confitebor nomini tuo, quoniam adiutor, et protector factus es mihi, scilicet tu Sancte Spiritus me resplendendo, et

legboldogabb Szűze a szűzeknek. Hatodszor valamennyi üdvözült hozzá ment s kiáltá: Üdvözlégy, kegyelem s irgalom anyja! Hetedik volt a szolgáló angyalok csapata, akik csak ritkán s igen különös kegyelemből szállnak a földre. Nyolcadszor az isteni Személyek léptek elébe. Ki tudná azonban elgondolni, milyen nagy örömmel, mennyi gyengédséggel üdvözölte, ölelte át s csókolta meg az Úr Jézus édesanyját s hívta örök dicsősége székhelyére, mondván: Indulj, siess, szeretett anyám, jőjj, tiszta, kedves édesanyám! Lépj be most fiad dicsőséges lakóhelyére, hogy velem együtt örülj az égi gyönyörűségek minden javának örökké. Az Atya-Isten örvendve köszöntötte s bátorította őt, mondván: Üdvözlégy, én öröktől fogva kiválasztott leányom, s igen kedvelt jegyesem. Nézd s ismerd meg istenségemet. Én üdvözöltelek téged angyalomtól, hogy fogand méhedbe fiamat, és szűzen szüld meg. Én parancsoltam, hogy fiam tőled testet öltvén halált szenvedjen s megváltsa a világot. Én akartam. Jőjj hát a Libanon hegyéről, én jegyesem, jőjj, hogy megkoronázzalak. A Szentlélek-Isten így szólt: Üdvözlégy, ragyogó Szűz, aki fölött én hétajándékú kegyelemmel pihentem, benned készítettem helyet fiamnak, s tiszta véredből alkottam Krisztus testét. Erényekkel és kegyelmekkel gazdagítottalak téged, és hogy az Istennek méltó anyja légy, az édesség áldásaival előztelek meg téged. Most tehát min-

liberasti corpus meum a perditione, videlicet praeservando ab omni labe.

Tunc sancta trinitas mandavit omnibus di. illud psal.: Sumite psalmum, et date tympanum, psalterium iucundum cum cythara, buccinate in neomenia tuba in insigni die sollemnitatis vestrae, idest huius assumptionis. Sique cum omni iubilo et totius curiae caelestis summa exultatione caepit virgo beata in caelum, et gloriae tronum traduci, et elevari.

Et nos ergo carissimi, ut gratiam per eius merita promereamur, ac gloriam ipsam laudemus, ei supplicemus, eius patrocinia flagitemus orantes, sicut et ecclesia solet ipsam invocare, dicens. Salve regina misericordiae, vita, dulcedo, et spes nostra, salve. Ad te clamamus exules filii Evae, ad te suspiramus gementes, et flentes in hac lachrymarum valle. Eya ergo advocata nostra, illos tuos misericordes oculos ad nos converte. Et Iesum benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exilium ostende. O clemens, o pia, o dulcis Maria. Amen

denkinél boldogabban örülj Isten színe látásának. Akkor a Szent Szűz alázattal imádta a a Szentlélek-Istent és a Szentháromságot, magasztalta, hálát adott neki s elmondta az Ecclesiasticus e szavait: Hálát adok neked uram, királyom, t. i. Atya-Isten, és dícsérlek téged szabadító Istenem, azaz Uram Jézus. Hálát adok a te nevednek, mivel segítő s pártfogóm voltál t. i. Szentlélek-Isten, aki engem tele ragyogtál, megszabadítottál a romlástól, azaz megóvtál a bűn minden szennyétől.

Akkor a Szentháromság megparancsolta a mennyei seregeknek: Kezdjetek éneket és hozzatok dobot, kellemes hárfát citerával. Fujjatok harsonát az új hold napján, a ti ünnepetek napján. S a boldogságos Szűz Mária az egész ég minden örvendezése s nagy vigadozása között így lépett át az égbe s emeltetett a dicsőség trónusára.

Testvéreim, hogy érdemei által kegyelmet érdemeljünk, mi is magasztaljuk az ő dicsőségét. Könyörögjünk hozzá, kérve kérjük az ő pártfogását, amint az egyház is segítségül hívja őt, esedezvén: Üdvözlégy, irgalmasság királynéja, élet, édesség, reménység, üdvözlégy. Hozzád kiáltunk Évának számkivetett fiai, hozzád sóhajtunk sírva és zokogva a siralom völgyében. Azért szószólónk, fordítsd reánk irgalmas szemeidet. És Jézust, méhednek áldott gyümölcsét nekünk ez élet után mutasd meg. Ó kegyes, ó irgalmas, ó édes Szűz Mária. Amen.

LIBER UNDECIMUS.

De maxima dignitate, et privilegiis Mariae.

Liber Undecimus agit de mysterio privilegiorum magnorum, et multiplicium ipsius beatae virginis, atque eius praecellentissimae digninatis. Et habet tres partes. In prima parte agitur de quibusdam eius magnaliis, et privilegiis dignissimis. In secunda parte de aliis eius duodecim gratiis, et exellentiis.

LIBER DUODECIMUS.

De servitute et devotione exhibenda Mariae.

Liber Duodecimus agit de mysterio debitoriae servitutis, et devotionis, cultu a nobis hominibus ipsi beatissimae virgini exhibendo. Et continet tres principales partes. Prima pars est de devota veneratione, reverentia et collaudatione, atque servitute, ipsi benedictae virgini Mariae exhibenda a quovis homine. Secunda pars de promptisima subventione Mariae, qua semper parata est adiuvare sibi servientes, propterea quod quilibet fiducialiter, et secure recurrat ad beatam virginem in necessitate. Tertia pars est de utilitate multiplici, quam consequuntur homines per per servitium devotum exhibitum Mariae. Et in hac parte adduntur plurima miracula, sub certis distinctionibus capitulorum, quatenus

TIZENEGYEDIK KÖNYV.

Mária igen nagy méltóságáról és kiváltságairól.

A tizenegyedik könyv a boldogságos Szűz nagy és sokszoros kiváltságainak s az ő kimagasló méltóságának titkáról szól. Három könyvből áll. Az első az ő nagy dolgairól s hozzá legméltóbb kiváltságairól szól. A másik pedig az ő tizenkét kegyelméről és kitüntetéséről.

TIZENKETTEDIK KÖNYV.

Máriának adandó szolgálatról és tiszteletről.

A tizenkettedik könyv a boldogságos Szűznek járó ama szolgálatnak, áhitatnak és tiszteletnek titkáról szól, amelyekkel az emberek neki tartoznak. Három főrészre oszlik. Az első rész a boldogságos Szűzet minden egyes ember részéről megillető köteles tiszteletről, hódolatról, dicsőítésről és szolgálatról szól. A másik rész Szűz Máriának ama segítésre mindig kész támogatásáról tárgyal, amellyel mindig hajlandó segíteni a néki szolgálókon. Épen ezért bárki is szükségében bizalommal és biztosan folyamodjék a boldogságos Szűz Máriához. A harmadik részben ama sokszoros haszonról van szó, amely az emberre háramlik a Szent Szűznek áhitattal teljesített szolgálat után. Ehhez a részhez igen sok csodát

deservire possint haec miracula pro totius huius voluminis partibus, et sermonibus, ut habeat praedicator, quod vult miraculum accipere, et ubi vult applicare.

Conclusio huius operis, et recommendatio.

Ut igitur finem huic operi imponam: quoniam, ut verum fatear, omnia, et singula miracula, gratiae et utilitates, ac benificia, quae praestantur a beata Maria quotidie, et per varia mundi tempora, regiones, et climata, nulla nedum capere carta, verum nec enumerare sufficit lingua, aut comprehendere mens humana. Etenim a principio usque ad seculi huius novissima non cessant crebra ubique virginis gloriosae exuberare beneficia, ac supplicibus ipsam invocantibus deesse suffragia. Unde nec ego, nec quicunque alius sufficimus ad conscribendum universa per eam facta gratiosissima miracula. Oro autem supplex, et acclivis, ego miser, et peccator vilis, ac tota praecor devotione mentis te o dignissima, et felix altissimi filii Dei genitrix, domina omnium creaturarum sublimis, virgo singularis, inter omnes mitis. O superbenedicta Maria, gloria totius curiae coelestis, te flagito, tibi me indignum recommendo nunc, et in hora mortis, te utique invoco, quatenus intercedere pro me digneris. Has quoque laudes tui honoris licet minime sufficientes descriptas in libris praemissis accipere ne dedigneris. Nam revera

csatolok különböző fejezetekre elosztva, hogy e csodák e kötet kisebb részeinek s beszédémegfeleljenek s így a szónoknak legyen alkalma azt a csodát kiválasztani, amelyik neki tetszik, s ott tudja azt alkalmazni, ahol akarja.

E munka befejezése és ajánlása.

Befejezem munkámat, mert mindama összes és egyes csodák, kegyelmek, hasznok és jótétemények, amelyeket a boldogságos Szűz mindennap, minden időben a világ különböző helyein, idejében, éghajlata alatt gyakorol, nemcsak nem férnek el papírlapon, hanem azokat sem nyelv nem képes elszámlálni, sem emberi értelem felfogni. A világ kezdetétől ugyanis napjainkig a boldogságos Szűz szünet nélkül kiáradó bőséggel árasztja jótéteményeit s teljesíti a hozzá könyörgők kérését. Épen ezért sem én, sem senki más, nem vagyunk képesek az általa történt csodálatos események összeírására. Azonban esdve, alázattal, könyörgök én, szegény és nyomorult bűnös, s lelkem egész áhítatával kérlek téged, a magasságos Isten Fiának legméltóságosabb anyja, minden teremtmény fenséges asszonya, kiváltságos és mindenek között szelíd Szűz. Ó áldva áldott Mária, az egész ég dicsősége, esdek hozzád, magamat, méltatlanságomat, most és halálom óráján neked ajánlom, s igen kérlek, hogy járj közben értem. S ezeket a te tiszteleted magasztalásait pedig,

tu scis, quoniam licet improbus, pariter et indignus laudator sim, et servus inutilis, nihilominus quantum mihi donare gratiose dignata existis, id quod habui, feci, et quod potui, obtuli ad laudem tui nominis. Tu ergo o gloriosissima domina meam insufficientiam excusa pietate tua, et bonitate ineffabili, qua es plena gratia, quam laudat omnis factura. Tu super cunctas virgo virginum beatissima meas innumeras culpas dele tua miseratione nimia. Eya o advocata nostra, vita, spes, et gloria, illos tuos misericordes oculos ad me inclina, et me miserrimum tuorum devotorum numero, et beneficio aggrega. Da mihi o amantissima domina mea Maria praesanctissima perseverantem in tua famulatum gratia, et in mortis hora tu tuo filio praedulcissimo Jesu meam animam recommenda, fove gratia tua, ne per sua pereat scelera, et post mortem fac me immeritum participem coelesti gloria, ubi, te, et tuum amantissimum Jesum laudem per seculorum secula. Amen.

amelyek e könyvekben írva vannak, ámbár a legkevésbbé illenek hozzád, ne utasítsd vissza. Hiszen te tudod, hogy jóllehet egyaránt gyarló és méltatlan magasztalód, s haszontalan szolgád vagyok, de azért a kegyesen nékem jutott erők szerint, amire csak képes voltam, azt megtettem s amit csak odatudtam adni, azt mind neved dícséretére ajánlottam fel. Te azért, dicsőséges, urnőm, elégtelenségemet fogadd el mentségül azzal a te kimondhatatlan kegyességeddel és jóságoddal, amellyel malaszttal teljes vagy s amelyet magasztal benned minden teremtmény. Te mindenek fölött boldogságos Szűz, számtalan bűnömet könyörületed sokaságával töröld el. Azért szószólónk, életünk, reményünk, fordíts reám irgalmas szemeidet s engem, a legnyomorultabb embert, sorozz híveid számába és kegyelmébe. Adj nekem szeretetre legméltóbb s legszentebb urnőm, Mária, a te kegyelmedben kitartó szolgálatot s halálom óráján áldott fiadnak, Jézusnak ajánld fel lelkemet, istápold kegyelmeddel, hogy bűnei miatt el ne vesszék. Halálom után pedig, bár érdemtelen vagyok rá, eszközöld ki, hogy részem legyen az égi dicsőségben, ahol téged s a te legszeretőbb Jézusodat örökké dicsérjem. Amen.

POMERIUM SERMONUM DE SANCTIS.

Editi per Fratrem Pelbartum De Themeswar divi Ordinis Sancti Francisci

Prologus.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Ad laudem et gloriam omnipotentis dei et domini Jesu Christi ac gloriosae virginis Mariae matris eius, necnon seraphici patris nostri Francisci, ac totius curiae coelestis honorem praemitto, quia fide recta adorans trinitatem et redemptorem pro extollenda laude beatorum accurate recollegi tractatum utilem sermonum s. de sanctis.

Hoc autem opus statui nominandum convenienter ut dicatur Pomerium sanctorum, quia nimirum sicut in pomerio varia capiuntur poma et fructus diversorum saporum, sic in hoc opere varietates sermonum de sanctis pro varietate auditorum... Legendas quoque abbreviatas inscripsi quo ad ea quae videntur pulchriora, ut illis in promptu sic habitis, sarcinas placeat librorum evitare. Quidquid autem in hoc opere minus bene et insufficienter politum invenitur: modicitati meae deputetur, et rogo, ut venia detur. Si quid vero boni visum fuerit, id non mihi, sed altissimo deo et domino Jesu attribuat. Cui in omnibus et per omnia sit salus, honor et gloria in seculorum secula Amen.

SZENTEKRŐL SZÓLÓ SZENTBESZÉDEK GYÜMÖLCSÖSKERTJE.

Kiadta: Temesvári Pelbárt szentferencrendi szerzetes.

Előbeszéd.

Az Atyának és Fiúnak és Szentlélek nevében. A mindenható Istennek, s a mi Urunk Jézus Krisztusnak, anyjának, a boldogságos Szűz Máriának, továbbá szerafikus atyánknak Szent Ferencnek dícséretére és dicsőségére, s az egész égi udvar tiszteletére előrebocsátom, hogy egyenes hittel imádván a Szentháromságot s a Megváltót, a szentek dicsőségének öregbítésére gondosan gyűjtögettem össze a szentekről szóló beszédeknek hasznos fejtegetését.

Úgy gondoltam, hogy e munkára legjobban ráillik a szentek gyümölcsöskertje elnevezés. Mert amint a gyümölcsöskertben különböző almákat s más és más ízű gyümölcsöket gyűjtenek össze, épen úgy e kötetben is a hallgatók különbözőségéhez mérten a szentekről szóló különböző beszédek vannak egybegyűjtve. Legendákat is, jól megrövidítve, fűztem a beszédek közé, még pedig az odaillők közük is szebbeket, hogy azok kéznél lévén, egyéb könyvek terhét ne kelljen magunkkal vinnünk. Mindaz, ami e munkában kevésbbé jó, avagy talán nem eléggé van kidolgozva, az az én gyenge tehetségemnek tudandó be, s

DE SANCTO STEPHANO REGE.

Sermo III.

Misericordia et veritas custodiunt regem, et roborabitur clementia thronus eius. Prover. XX. et ad gloriam huius festivitatis. Haec verba optime possumus dicere de Stephano rege nostro, quia ipse claruit in vita maxima misericordia et clementia et maxima iustitia ac omni sanctitate, in quibus in exemplum imitandi nobis proponitur. Quia autem hodie eius festum colitur, multum convenit, ut ipsum honoremus et hoc pluribus rationibus. Primo ratione theologica. Nam Diony. dicit, quod ecclesia militans debet conformari ecclesiae triumphanti. Cum ergo in coelo beati et angeli honorant se: congaudentes mutuo pro unius cuiusque gloria sicut pro propria: ut dicit Greg. et Rich. Debemus ergo et nos si volumus futuri eorum concives fieri, congratulari et singulos saltem pro suis festis honarare. Secundo ratione iuridica: qu. II. q. VII. Qualis per Clementem papam dicitur: quia digni sunt damnatione, qui patribus spirituali-

bocsánatot is kérek érte. Ha azonban valami jónak tetszik benne, az nem az én érdemem, mert áthárítom a fölséges Istenre s az Úr Jézusra, kinek mindenben és mindig adassék dícséret, tisztelet és dicsőség mindörökkön örökké Amen.

SZENT ISTVÁN KIRÁLYRÓL.

Harmadik beszéd.

Az irgalom és igazság őrzik a királyt, és kegyelmességgel erősödik meg az ő királyi széke. Példabeszédek könyve. XX. A mai ünnepség dicsőségére. E szentírási igéket találóan elmondhatjuk a mi Szent István királyunkról, akinek élete ragyogott a legnagyobb könyörületességtől, a legnagyobb igazságosságtól és minden szentségtől. Ezekben az erényekben előttünk követendő példaképen áll. Mivel azonban ma az ő ünnepét üljük, nagyon is illő, még pedig több okból, hogy őt tiszteljük. Először teológiai okból. Mert, amint Dionysius mondja, a küzdő egyháznak alkalmazkodnia kell a győzedelmes egyházhoz. Mivel pedig az égben az üdvözültek és az angyalok tisztelik egymást, kölcsönösen úgy örülnek egymás dicsőségének, mint a magukénak, amint ezt Gergely és Richardus mondják, ha tehát egykor mi is az ő társaik kívánunk lenni, nekünk is örülnünk kell az ő örömeiknek, s egyeseket is, legalább ünnepeik alkalmából, tisztelni tartozunk. Másodszor jogi okból, amint Kelemen

bus fulgentibus contumeliam inferunt. Beatus Stephanus est patronus noster, ergo est honorandus. Tertio ratione publica, quia virtuti perfectae non fit condignus honor. Est quippe honor proemium virtutis. Propterea pravus non est honore dignus, sed solus virtuosus. Haec. IIII. Ethic. Sed beatus Stephanus fuit virtuosissimus et sanctissimus, ergo honore dignissimus. Unde de eius sanctissimis virtutibus loquentes accipimus ad eius honorem haec verba scripturae: Misericordia et veritas Lyra I. iustitia custodiunt regem. Nam ut ait Greg. Misericordia sine iustitia est pusillanimitas, et iustitia sine misericordia est crudelitas, quae destruunt regem et regnum, sed temperate insimul vel mutuo custodiunt regem et regnum, et sic roborabitur clementia s. temperata cum iustitia thronus regis. Et haec claruerunt in beato Stephano, ut patet in legenda ipsius. Iuxta haec ergo verba tria mysteria notabimus pro sermone secundum quod de his tribus commendatur hic sanctus et in exemplum proponitur.

Primo de aequitate iustitiae.
Secundo de sanctitate eius observantiae.
Tertio de pietate clementiae. Haec clarent ex [themate.

Circa primum de iustitia accipiamus pro conclusione sententiam Gregorii papae XII. qu. II. c. cum devotissimam: post medium dicentis. Summum in rebus bonum est iusti-

pápa mondja, hogy méltók az elítéltetésre azok, akik a ragyogó lelki pártfogókra gyalázatot hoznak. Ám Szent István a mi pártfogónk, tehát tiszteletben kell őt részesítenünk. Harmadszor a nyilvánosság okából, mivel az erény tökéletessége nem kapja meg a néki járó méltó tiszteletet. A tisztelet ugyanis jutalom. Éppen ezért, amint Aristoteles mondja a hitvány ember nem méltó a tiszteletre, csak az erényes. De Szent István az erény és szentség magas fokán állt, következőleg méltó a tiszteletre. Éppen azért az ő ragyogó erényeiről akarván szólni, az ő tiszteletére alkalmazzuk a szentírás szavait: Az irgalom és igazság, Lyra szerint: igazságosság, őrzik a királyt. Az irgalmasság ugyanis, amint Gergely mondja, igazságosság nélkül kislelkűség, s az igazságosság könyörületesség nélkül kegyetlenség, s ezek rombolják a királyt s az egész országot; de viszont a kettő együtt vagy kölcsönösen kiegészítve egymást, őrzik a királyt s országát, s a kegyességgel párosult igazságosság erősíti a trón támaszát. Mindezek pedig fényeskedtek Szent Istvánban, amint kitűnik legendájából. E szavaknak megfelelően három titkot jegyzünk fel beszéd számára, s e szerint e három szempontból ajánljuk e szentet s példáját követésre:

Először az ő igazságossága méltányosságából.
Másodszor az ő törvénytartása szentségéből.
Harmadszor az ó kegyessége jámborságából.
Mindezek a tételből világlanak ki.

tiam colere ac sua cuique iura servare: quam diligere debent boni, et qui eam violant, sunt membra diaboli. Haec ibi. Et declaratur conclusio et probatur.

Primo ex Christi Jesu commendatione.
Secundo ex legum obligatione.
Tertio ex philosophorum approbatione.
Quarto ex eius fructuum valore.

Primo ex Christi Jesu commendatione. Nam ipse adeo cemmendavit iustitiam, ut omnes eam desiderantes beatos diceret. Beati, inquit, qui esuriunt et sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Mat. V., ubi secundum Christum iustitia accipitur, prout est universalis virtus: quam qui esuriunt, beati. Adverte ergo, quod non dicit: beati, qui cupiunt pecuniam, ut avari sunt; nec qui saecularem potentiam cupiunt, ut superbi, nec qui carnis voluptatem ,ut luxuriosi, quia omnes tales non sunt beati, sed miseri; nec saturabuntur, sed aeterna fame et siti ac omni malo cruciabuntur. Sed beati qui desiderant iustitiam. Unde Hugo super. ecclesiasti. hierar. dicit. Justitia altior coelo est, et non solum coelo: sed est his, quae sunt in coelo i. angelis, quia angeli supra id, quo facti fuerunt, per iustitiam ascenderunt. Iniquitas autem profundior est inferno. Quantum ergo ascendit, qui de inferno ad coelum ascendit, tantum ascendit, qui de iniquitate ad iustitiam redit s. per veram poenitentiam.

Először, ami az igazságosságot illeti, fogadjuk el következtetésül Gergely pápa szavait: A legnagyobb jó minden egyéb dolgok között igazságosnak lenni s mindenkinek jogait tiszteletben tartani. Ezt kell szeretniök a jó embereknek. S akik ezt megsértik, azok az ördöghöz tartoznak. Ezeket mondja ő ott. Ez az ő következtetése magyarázható és bizonyítható.

Először Krisztus Jézus ajánlásából.
Másodszor a törvények kötelező erejéből.
Harmadszor a bölcselők helyesléséből.
Negyedszer az igazságosság gyümölcseinek [értékéből.

Először Krisztus Jézus ajánlásából. Ő ugyanis annyira ajánlotta az igazságosságot, hogy boldogoknak mondta mindazokat, akik szomjúhozzák azt. Boldogok — úgymond, — akik éhezik és szomjúhozzák az igazságosságot, mert ők kielégíttetnek. Máté. V. Itt Krisztus úgy értelmezi az igazságosságot, mint egyetemes erényt, boldogok, akik ez után kívánkoznak. Figyelj tehát: Nem azt mondja, hogy boldogok, akik pénz után vágyakoznak, amint ezt a kapzsik teszik; sem azok, akik világi hatalomra törnek, mint az elbizakodottak, sem a bujálkodók, mint a fényűzők. Ezek ugyanis mind nem boldogok, hanem szerencsétlenek, akik nem is nyernek kielégülést, hanem örök éhségtől, szomjúságtól, s minden bajtól gyötörtetnek. Ezért mondja Hugo: Az

Quantum vero descendit, qui de coelo ad inferna cadit, tantum descendit, qui de iustitia ad iniquitatem ruit. Haec Hugo. Et sic patet, quod iustitia est multum amanda.

Secundo ex legum obligatione, quia omnis lex iustitiam clamat et ad eam obligat. Unde Augus. li. I. de lib. arb. dicit. Non videtur esse lex, quae iusta non fuerit. Unde in quantum habet de iustitia, in tantum de veritate habet legis. Hinc et Isid. li. Etym. et habetur in decretis dist. I. Jus. gen. dicit: Lex iuris est species. Ius autem est dictum, quod iustum est. Idem Iudex dictus est, quia ius dictat populo iuste iudicando. Non enim est iudex, si non est iustitia in eo. XXIII. q. II. Justum. Unde patet, quod omnis lex ad iustitiam obligat. s. quam lex divina, quam lex humana: etiam ipsa lex naturae, quae dictat aliis facere, quod quisque sibi vult fieri, et non inferre alii, quod sibi nolit fieri. dist. I. c. I. Proinde si quaeritur: Quid est lex, respondet Franc. Mayro in II. Sententiarum: Est ars honeste vivendi ligans hominem ad sui observantiam. Sed heu modo verificatur in hominibus illud dictum philosophi Anaxagorae: quod de ipsa lege (ut fertur) quale quod foret, dixit, quod lex est tela quaedam araneae, quae minora capit animalia, maiora autem ipsam pertranseunt. Nam eam magna musca intrans lacerat et pertransit, parva autem in ea capitur. Sic magnates et principes transgrediuntur legem, nec capiun-

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

igazságosság magasabb, mint az ég, de nemcsak mint az ég, hanem mindannál ami az égben van, tehát az angyaloknál, mivel az angyalok affölé, ahová teremtettek, az igazságosság útján jutottak fel. A gonoszság pedig mélyebb, mint a pokol. Amilyen magasra hág az, aki a pokolból az égbe száll, olyan magasságba jut az, aki a gonoszságból — t. i. a bűnbánat által — az igazságossághoz tér viszsza. Viszont amekkorát zuhan az, aki az égből a pokolba jut, ugyanakkora a bukása annak, aki az igazságosságból a gonoszságba rohan. Ezt mondja Hugo. Nyilvánvaló tehát, hogy az igazságosságot nagyon kell szeretni.

Másodszor a törvény kötelező erejéből. Minden törvény ugyanis igazságosságért kiált s arra kötelez. Azért mondja Ágoston: Nem törvény az, amely nem igazságos. Éppen ezért, amennyi igazságosság van a törvényben, annyi az igazsága. Ezért írja Izidor is, s ez van az általános jog határozataiban: A törvény a jog faja. A jog azonban olyan kijelentés, ami igaz. Ugyancsak ő mondja: A bírót azért nevezik bírónak, mert igazságos ítélettel szolgáltatja a népnek a jogot. Nem is bíró az, akiben nincs igazságosság. Ebből kitűnik, hogy minden törvény, mind az isteni, mind pedig az emberi törvény igazságra kötelez. Még a természeti törvény is, amely azt parancsolja, hogy tegyük meg másoknak azt, amit mi magunknak is kívánunk, s ne tegyünk másokkal olyat, amit

tur aut puniuntur: homines autem minores per legem puniuntur. Sed videant omnes divinum iudicium, quia iniustitia est peccatum mortale et damnabile, eo quod contrariatur charitati. Unde et Psalmus: Non Deus volens iniquitatem tu es: neque habitabit iuxta te malignus, neque permanebunt iniusti ante oculos tuos. Et sic patet, quod iustitiam omnes homines debent amplecti, sine qua non est salus.

Tertio patet ex philosophorum approbatione. Nam Arist. V. Eth. dicit. Praeclarissima virtutum moralium videtur esse iustitia, et nec hesperus nec lucifer ita mirabiliter lucet. Item Tullius de Offic. dicit.: Iustitia virtutis splendor est maximus, ex qua boni viri nominantur. Item Valerius li. VI. refert, quod Zaleucus princeps statuerat legem, quod deprehensus in adulterio utroque privaretur oculo. Cumque ipsius filius unicus fuisset deprehensus, nullo modo illi pepercit; etiam rogatu omnium suorum, quin iustitiam legis datae impleret. Sed ne omnino ille filius eius caecus et regni ineptus efficeretur: unum oculum sibimet et alium filio erui fecit et sic legi satisfecit. Ecce quantum amaverunt iustitiam pagani.: quomodo ergo excusantur Christiani.

Quarto patet ex fructuum iustitiae valore. Quaeritur namque: Quomodo vel in quibus reputatur iustitia praevalere ceteris virtutibus moralibus. Ad quod respondendo secundum doctores varios plures colliguntur rationes. Prima ratio dicitur generalis necessitatis, quia

magunk számára sem kívánunk. Azért tehát, ha valaki kérdezi, hogy mi a törvény, megfelel rá Mayro Ferenc: A tisztességes élet művészete abban áll, hogy kötelezi az embert, hogy irányító elvül kövesse. De ó, mennyire igazolják az emberek Anaxagoras bölcselőnek ama mondását, amellyel — állítólag — éppen a törvényről, bármilyen legyen is az, mondotta, hogy a törvény olyan, mint a pókháló, amely megfogja a kisebb állatokat, a nagyobbak azonban átjutnak rajta. A dongó beléje jutva széttépi s kirepül belőle, a kis légy azonban fönnakad benne. Így hágják át a törvényt az előkelők és fejedelmek, és nem fogják el őket, sem büntetésben nincs részük. A kisembereket azonban sujtja a törvény. De gondoljanak mindnyájan az utolsó ítéletre, mert az igazságtalanság halálos és büntetést maga után vonó bűn, mivel ellenkezik a szeretettel. Ezért mondja a zsoltár is: Nem vagy te gonoszságkedvelő Isten, sem gonosztevő nem lakik melletted, sem a gonoszok nem maradnak meg szemeid előtt.

Harmadszor kinyilvánul a bölcselők helyeséséből. Aristoteles ezt mondja: Az erkölcsi törvények között a legkiválóbb az igazságosság. Sem az esti, sem a hajnali csillag nem ragyog ily csodálatosan. Éppen így szól Cicero is: Az igazságosság az erény legnagyobb ragyogása, ez után nevezik el az embereket jóknak. Hasonlóképen Valerianus elmondja. hogy Zaleucus király törvénybe hozta, hogy

iustitia est tantae necessitatis ac virtutis, quod sine ea nulla virtus habet rationem virtutis. Et sic quantum ad hoc iustitia est nobilior ceteris, secundum Thomam II. II. q. l. VIII. ar. XII. Secunda ratio nobilitatis. Bonum enim quanto est communius, tanto nobilius et divinius. I. Eth. Sicut nobilius est esse bonum in se et ad aliud, quam in se solum. Verbi gratia. Nobilius est lucere et illuminare simul alia, quam lucere solum in se. Et melius est esse divitem in se et aliis distribuere simul, quam sibi soli divitias servare. Item melius est esse sapientem in se et simul alios docere vel sapientes facere, quam in se solum sapientem esse. Iuxta illud Eccli. XX. Sapientia abscondita et thesaurus invisus quae utilitas in utrisque? Sed quia aliae virtutes ut temperantia, fortitudo, et prudentia ordinantur ad bonum particulare unius hominis, iustitia autem ad bonum commune, ergo sequitur, quod sit nobilior iustitia ceteris virtutibus particularibus, s. ieiunio vel abstinentia, castitate, paupertate. Tertia ratio fructuositatis. Nam dicit Ambrosius in Hex. quod nulla virtus abundantiores fructus videtur habere, quam iustitia. Et hoc concluditur ex pluribus fructibus eius. Primo quia iustitia habet fructum amoris divini. Nam Deus amat iustos adeo, quod sicut dicit prius. Non vidi, inquit, iustum derelictum, nec semen eius quaerens panem. At econtra dicit de impiis. Vidi impium superexaltatum, transivi et non est inventus locus eius. Secundo

akit házasságtörésen érnek, mindkét szemétől fosszák meg. Mikor pedig éppen az ő egyetlen fiát érték rajta, semmiképen sem kegyelmezett meg neki s még övéinek könyörgésére sem állott el attól, hogy a szentesített törvény igazságosságának ne szerezzen érvényt. Azonban, hogy fia ne váljék egészen vakká s így az uralkodása képtelenné, a saját maga s a fia félszemét vetette ki s így tett eleget a törvénynek. Íme, mily nagy becsben tartották az igazságot a pogányok! Vajjon mi lesz a mentsége a keresztényeknek!

Negyedszer kitűnik gyümölcseinek értékéből. A kérdés t. i. ez: Hogyan és miben múlja fölül az igazságosság a többi erényeket. Erre több, különböző doktor után a következő megokolással lehet válaszolni. Első ok az egyetemes szükségesség. Az igazságosság ugyanis annyira szükséges erény, hogy nélküle egy erénynek sincsen erény jellege. S éppen ezért ez az oka, hogy mennyivel nemesebb, mint a többi erények, mint ezt Tamás mondja. Második ok a nemesség. A jó minél inkább lesz közös, annál nemesebb és annál istenibb. Éppen így nemesebb dolog jónak lenni önmagában s másokhoz, mint pusztán csak önmagában. Példának okáért: Nemesebb egyszerre égni és világítani másoknak, mint csak önmagában világítani. És jobb dolog gazdagnak lenni önmagában s ugyanakkor másokat is részeltetni a gazdagságban, mint egyedül magának felhalmozni a gazdagságot. Hasonlóképen jobb okosnak

habet, fructum benedictionis, sed in prole et multiplicatione. Nam videmus, quod lupus licet plures fetus generat, simul. s. quam ovis et insuper oves devorat: sed et homines oves ipsas mactant et comedunt, et tamen adhuc plures sunt oves, quam lupi in mundo. Sed quare hoc: Respondetur dimittendo rationes naturales, quod primo quia Deus sic vult. Unde Sap. IIII. dicitur de impiis, quod non dabunt radices altas et stabiles. Ad quod secandum videmus sic ordinatum a Deo. s. quia non multiplicantur animalia, quae sunt rapacia. Et sic iniustos homines videmus non habere plores aut si habent, parum vel raro supervivunt. Sed de iustis dicit Salomon Prov. XII. Domus iustorum permanebit, radix enim iustorum proficiet. Haec ibiden. Tertio iustitia habet fructum conversationis. Ambr. de off. dicit Aequitas imperia confirmat, et iniustitia dissolvit. Nam scribitur Eccli. X. Regnum a gente in gentem transfertur propter iniustitias et contumelias et dolos. Quarto habet fructum ditationis. Ambr. de off. Sapienti et iusto totus, ait, mundus divitiarum est, sed de rebus male quaesitis non gaudebit tertius heres. Item si etiam impius habeat multa, quomodo dives est, si se ipse non habet, sed a diabolo possidetur per peccatum. Quinto fructum habet exsuperationis. Unde Orige. super li. Iudi. lec. VI. dicit. Iustitia, etiam si viribus infirma sit, vincit. Iniustitia vero, si multos validos propugnatores habeat, superatur. Exemplum de filiis

lenni önmagában s ugyanakkor másokat is tanítani és okosakká tenni, mint egyedül megmaradni okosnak. Ezért mondja az Ecclesiasticus: Az elrejtett bölcsességben és az eltitkolt kincsben, mi haszon van mindkettőben? XX. Mivel azonban egyéb erények, aminők: a mértékletesség, hősiesség, okosság, egy ember egyéni életére szorítkoznak, az igazságosság pedig a közjóra, ebből következik, hogy az igazságosság miért nemesebb a többi részleges erényeknél, t. i. a bőjtnél, az önmegtartóztatásnál, a tisztaságnál és a szegénységnél. A harmadik ok a gyümölcsözés. Ambrus ugyanis azt mondja, hogy egy erény sem hajt ki gyümölcsözőbben, mint az igazságosság. S ezt következtetni lehet gyümölcseiből is. Először az igazságosság gyümölcse az isteni szeretet. Az Isten az igazakat ugyanis annyira szereti, hogy — mint már előbb mondotta —: Nem láttam, úgymond, hogy az igaz elhagyatott, semhogy az ő ivadéka kenyeret kéregetett volna. A gonoszokról viszont így szól: Láttam az istentelent felmagasztalva és fölemelkedve, és átmenék és helye sem találtatott. Másodszor gyümölcse az utódban s a megsokasodásban megfogant áldás. Mert látjuk, hogy jóllehet a farkasnak több kölyke van, mint a báránynak, s azonfelül föl is falja a bárányokat, de sőt az emberek is leölik s fogyasztják a bárányokat s mégis eddig a világon több bárány van, mint farkas. Mi ennek az oka? A természetes okoskodást mel-

Israel paucis contra magnos reges. Sexto habet fructum famulatus creaturae omnis et nullius timoris. Unde Hiero. super Iosue III. dicit. Peccatori omnis, inquit, creatura hostis est, nihil autem est, quod iustus metuat, omnis enim creatura famulatur. Unde per prophetam promittit ei Dominus dicens: Si transieris per ignem, flamma non nocebit te. Haec ille. Septimo habet fructum glorificationis. s. post hanc vitam in beatitudine Sap. V. Spes impii quasi lanugo est. i. flos vernalis. Iusti autem in perpetuum vivent, et apud dominum est merces eorum, accipient regnum decoris de manu Domini. Et sic patet, quod s. iustitiam omnes boni debent diligere. Haec bene cogitavit beatus Stephanus et idcirco iustitiam multum dilexit. O ergo homo Christiane vide bonitatem iustitiae et malitiam iniquitatis et recognoscens quia non salvaberis nisi per iustitiam: amplectere eam.

Circa secundum de sancta observantia iustitiae occurrit gratia praemissorum quaestio, quae sunt praecepta iustitae, sine quarum observantia non potest homo salvari. Ad quod sec. doc. theol. et iuristas respondetur, quod praecipua quinque sunt praecepta iustitiae, ad quae omnis homo secundum suum modum et statum obligatur sub necessitate salutis. Et haec scire est utile: Videlicet. Primum est honeste vivere. Honestas autem secundum Isid. I. Etym. dicitur quasi honoris status. Et sic ille vivit honeste, qui nil turpe, i. nullum periculum in

lőzve, azt feleljük, hogy először az Isten akarata. Ezért mondja a Bölcsesség könyve a gonoszakról: A fattyúcsemeték nem vernek mély gyökeret, sem állandó alapot nem vernek. IIII. Azért látjuk, hogy ennek megbizonyítására úgy rendelkezett az Úr, hogy a ragadozók nem sokasodnak. S a gonosz embereken is látjuk, hogy nincsenek utódaik, vagy ha vannak is, kevés számmal és ritkán maradnak életben. Az igazakról azonban azt mondja az Úr: Az igazak háza megmarad, az igazak gyökere pedig gyarapodik. Ezek vannak ott. Harmadszor az igazságosság gyümölcse a társasági érintkezés. Ambrus azt mondja: Az igazságosság megszilárdítja a birodalmakat, a igazságtalanság szétbontja. Írva van az Eccli.-ban: Az országlás egy nemzetről más nemzetre vitetik át az igazságtalanságokért, gyalázatokért és és csalárdságokért. Negyedszer gyümölcse a gazdagítás. Ambrus így ír: A bölcsé s az igazé a gazdagság egész világa, de a gonoszul szerzett vagyonnak nem örül a harmadik örökös. S ha a gonosznak van is vagyona, hogyan lehet gazdag az, aki nem ura önmagának, hanem bűne miatt az ördög szolgája. Ötödször gyümölcse a fölényesség. Ezért így mondja Origenes: Az igazságosság, ha magában áll is, mégis győz. Az igazságtalanság pedig, bármennyi oltalmazója legyen is, alul marad. Például szolgáljanak Izrael kevésszámú fia a királyok ellen. Hatodszor gyümölcse minden teremtmény szolgálata s a min-

se admittit: sed virtuose vivit, quia virtuti in praemium debetur honor. IIII. Eth. Hinc Ambr. li. de offi. Quid aliud est honestum, nisi ut fugienda i. vicia fugiantur. Proinde et Hiero. in epistola ad filiam Mauricii dicit sic: Iustitia non est aliud, quam non peccare. Non peccare autem est praecepta omnia legis observare. Haec ille.

Secundum praeceptum est: alterum non laedere. Unde Ansel. de gratia et lib. arb. Non omnibus, inquit, iustis promissa est vita perpetua, sed illis tantum, qui sunt iusti, s. in se et sine omni iniustitia s. quod ad primum, quia sicut beatitudo est sine omni indigentia: ita nulli datur nisi iusto sine omni iniustitia. Haec ille. Et sic patet de usuariis et raptoribus ac huiusmodi, quod damnantur. Tertium iustitiae praeceptum est reddere suum ius unicuique, ut foliis et l. supradictis. Notandum sec. Ray. in Summa II. de beatitudinibus, quod quilibet homo obligatur primo ipse Deo reddere ius suum tamquam pro tributo in tribus, videlicet honorando creatorem, amando redemptorem, timendo iudicem. Secundo obligatur superiori obedientia. Tertio comparari concordiam. Quarto inferiori misericordiam. Quinto sibi ipsi vitae mundiciam. Quartum est iuste iudicare, ius et rectum dictare. Nam iustitia dicitur quasi iuris status secundum Isidorum ex de verbo sigm.Forus. Ideo Esa. Ve qui condunt leges iniquas: scribentes iustitiam, ut opprimerent in iudicio pauperes, ut essent viduae

den félelemtől való mentesség. Ezért mondja Jeromos: A bűnösnek minden teremtmény ellensége, az igaznak azonban semmi oka sincsen arra, hogy féljen. Minden teremtmény barátságban van vele. Ezért biztosítja őt az Úr prófétája által: Ha áthaladsz a tűzön, a láng nem árt néked. Ezeket mondja ő. Hetedszer gyümölcse a megdicsőülés, t. i. ez élet után, a boldogságban. Bölcseség könyve: Az istentelennek reménysége, mint a pehely. Az igazak pedig örökké élnek, és az Úrnál az ő jutalmuk és gondviselésük a Fölségesnél. Azért az ékesség országát veszik majd az Úr kezéből. Így tehát kitűnik, hogy az igazságosságot minden igaznak kell szeretnie. Mindezt jól meggondolta Szent István s ezért nagyon szerette az igazságosságot. Ó, keresztény ember, nézd az igazságosság jóságát és gonoszság rosszaságát s jól fontold meg, hogy csak az igazságosság által üdvözülsz. Add rá tehát magadat.

Ami — másodszor az igazságosság megtartását illetti, az előrebocsátott részek következtében felmerűl ez a kérdés, hogy melyek az igazságosság azon parancsai, amelyek nélkül nem lehet üdvözülni.

Erre a teológia doktorai s jogászok után így felelünk: Az igazságosságnak öt parancsa van, amelyre minden ember saját módja és helyzete szerint — ha üdvözülni akar, — kötelezve van. S ezeket hasznos tudni. Tehát. Az első az, hogy tisztességesen éljünk. A tisztesség azonban Izidor szerint annyi, mint: a

et pupilli praeda eorum. Quid facietis in die visitationis. Quintum est malos corripere. Unde Isidorus praedicto c. Forus dicit: Iustitia non potest cum scelerato homine habere consortium. Seneca: Iustus ut sis, non solus non nocebis, sed et nocentes prohibebis, quaestionum l. XXXVI. dicit culpam. Chrysost. dicit. Facientis culpam habet, qui quod potest, negligit emendare. Nam scriptum est Rom. I. Digni sunt morte non solum, qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Ad propositum beatus rex Stephanus haec omnia servavit. Unde et Hungaris decretum statuit: ut s. erga Deum fidem tenerent, nemo alium hostiliter invaderet, nemo vicinum sine iudicii examine laederet, viduas et orphanos nullus opprimeret, et ecclesiam nemo devastaret, sed ecclesiasticis honorem impenderent. O utinam domini Hungari haec observarent. Sed heu videmus multa contraria fieri. Sed omnes audiant illud Esa. V. Ve qui praedaris, nonne et ipse praedaberis. s. in hora mortis, quando corpus habebunt vermes, animam demones, substantiam temporalem mundani homines. O homo adverte haec et cet. Circa tertium de pietate vel clementia accipiamus pro conclusione, quod omnes homines praecipue reges et nobiles, debent pietatem multum amare, ut sint Christo regi consimiles. Et declaratur per plures rationes. Prima ratio assimilationis s. divinalis et acceptationis, quia similitudo est causa dilectionis per Philosophum II.

tisztesség életrendje. E szerint tehát az él tisztességesen, aki semmi rútat, semmi veszedelmet magához nem enged, hanem erényesen él, mivel az erények jutalmul a tisztelet jár. Ezért mondja Ambrus: Mi más egyéb a tisztesség, mint az, hogy ami elől menekülni kell, azaz a vétkek elől, meneküljünk. Jeromos is éppen ezért írja Mauricius leányának: Az igazságosság nem más, mint nem vétkezni. Nem vétkezni azonban annyit tesz, mint a törvény minden parancsát megtartani. Így szól ő.

A második parancs: mást nem bántani. Ezért mondja Anselm: Nem minden igaznak ígértetett meg, úgymond, az örök élet, hanem csak azoknak, akik igazak, t. i. önmagukban s minden igazságtalanság híján vannak, azaz az első parancsot illetően. Mivel amint az örök boldogság a teljes igénytelenségben áll, éppen azért csak a minden igazságtalanság nélkül való igaznak lesz csak része benne. Ezek az ő szavai. Nyilvánvaló most már, hogy az uzsorások, fosztogatók s más e fajták a kárhozatra jutnak.

Az igazságosság harmadik parancsa: megadni mindenkinek a maga jogát. Meg kell jegyezni, amit Raymond mond, hogy t. i. minden embernek kötelessége elsősorban Istennek megadni a jogát, mintegy adóképen három módon, t. i. azáltal, hogy imádja a Teremtőt, szereti a Megváltót, s fél a Bírótól. Másodszor köteles előljárójának engedelmeskedni. Harmadszor békességet teremteni. A

De anima et Eccli. XIII. Omne animal diligit sibi simile. Sed pietas super omnia assimilat Deo et Christo Dei filio, cuius proprium est misereri semper et parcere, ut canit ecclesia. Unde Christus dominus inimicis non solum pepercit, sed et pro eis oravit, imo pro nobis inimicis mori voluit, et tantam pietatem ostendit cum una gutta sanguis eius sufficeret pro toto mundo sicut dicit Bernardus. Voluit tamen ex charitate totum sanguinem pro nobis effundere. Hinc Chryst. Nil ita nos Deo assimilat, sicut pietas, praecipue in iniuriarum remissione. Secunda ratio benignitatis naturalis et miserationis. Nam dicit Philosophus in Politic. quod homo est animal naturaliter mansuetum et pium. In cuius signum non dedit natura homini ungues acutos ad lacerandum sicut videmus in avibus rapacibus, nec cornua ad ventilandum, sicut habent animalia ferrocia; nec aliquid aliud, quod crudeliter laederet. Sicut ergo Christus dominus rex regum nobilissimus fuit naturaliter pius: sic debent esse omnes homines praecipue reges et nobiles. Unde Seneca de clementia dicit: Nullum in hominibus maior clementia, quam regem et principem decet. Tertia ratio conditionis laudabilis et magnanimitatis. Unde Seneca li. II. de Clementia dicit: Proprium est magnanimitatis non sentire offensionem. Et Arist. IIII. ETH. dicit. Non est magnanimi recordare mala, sed despicere. Hinc et nobilis iudicatur ira leonis, qui novit parcere prostratis, ut dicit Amb. in hexam.

negyedik parancs: a gyámolatlanul irgalmasságot gyakorolni. Az ötödik: életét tisztán megőrizni.

A negyedik parancs: igazságosan ítélni, jogot s igazságot szolgáltatni. Az igazságosság neve u. is. Izidor szerint említett művében mintegy a jogrendje. Ezért kiáltja Izaiás: Jaj azoknak, akik a gonoszoknak hoznak kedvező törvényt, akik azért ülnek igazságot, hogy elnyomják ítéletükkel a szegényeket, hogy ezek özvegyei és árvái zsákmányaik legyenek. X.

Az ötödik parancs: a gonoszakat megjavítani. Ezért mondja Isidorus jelzett könyvében: Az igazságosság nem élhet közösségben a gonosz emberrel. Seneca pedig így szól: Hogy igazságos légy, nemcsak neked nem szabad vétkezned, hanem a vétkezőket is ártalmatlanná kell tenned. Chrysostomus szavai ezek: Bűnt követ az, aki elhanyagolja azt, amit meg tudna javítani. Írva van ugyanis Rómaiakhoz I.: Halálra méltók, nemcsak azok, akik azokat cselekszik, de még a cselekvőkkel egyetértők is. Szent István király e szabálynak megfelelően megtartotta mindezen parancsokat. Azért is a magyaroknak elrendelte a parancsot, hogy t. i. őrizzék meg az Isten iránt a hitet, ne támadjanak meg mást ellenségesen, bírói eljárás nélkül senki se tegye rá kezét szomszédjára, senki se nyomja el az özvegyeket és árvákat, senki se pusztítsa el a szentegyházat, s az egyházi személyek iránt

Sed dicunt aliqui: Si non vindicarem me de inimico, verecundia mihi foret et oppressio. Ad quod respontur, quod non: immo esset honorabilius parcere, quia Seneca dicit, quod honestissimum genus vindictae est ignoscere. Exemplum habemus in Deo, qui omnipotentiam suam parcendo maxime et miserando manifestat, ut canit ecclesia in collecta. Item confert hoc ad exaltationem, ut patet in David. Legitur in epistolis Aristotelis ad Alexandrum regem, ubi quaerit Aristoteles: O Alexander, quis est, qui praeest toti mundo? Respondit: Cor Alexandri. Ad quod rescripsit, iterum dicens: Quis est, qui regit orbem? Ille respondit: Ego. Ad quem iterum rescribens dixit: Si vis facere, quod tibi dico, dominus eris dupplo, quam es. Si cordi tuo dominaberis et inimico tuo indulseris: dupplo dominus eris. Haec ibidem. Nam et Prover. XVI. scribitur: Melior est vir patiens, viro forti, et qui dominatur animo expugnatore urbium. Quarta ratio dignitatis nobilis et virtutis. Nam Ambr. l. XXXVI. dist. In singul. dicit: quod misericordia est pulchritudo et perfecta forma virtutum et ideo maxime condecet nobiles, sicut et condecebat Christum dominum nobilissimum regem. Nimirum quare solent principes, ut communius in scutis suis portare pro clenodio aquilam vel leonem nisi ut doceant, esse clementes necnon et simul iustitiam diligentes. Aquila enim secundum Plinium in speculo naturali pie largitatis est, quia nunquam praedam captam tota-

tiszteletet tanusítson. Ó, vajha a magyar urak mindezt megtartanák! De jaj, azt látjuk, hogy mindennek éppen az ellenkezője történik. De ezek mindnyájan figyelmezzenek Izaiás szavaira: Jaj neked, aki zsákmányolsz, mert zsákmányul esel magad is, t. i. halálod óráján, amikor tested férgek martaléka leszen, tested az ördögök ragadják el, földi vagyonodat pedig a világi emberek. Ó, ember, gondolj erre stb.

A harmadik szempontot, azaz a kegyességet és tiszteletet illetően következtetésül fogadjuk el azt, hogy minden embernek, főként a királyoknak és nemeseknek igen kell ápolniok a kegyeletet, hogy Krisztus királyhoz hasonlóak legyenek. Ezt több okkal világosítjuk meg. Első ok az Istenhez való hasonulás s az előtte való kedvesség. A hasonlóság a szeretet oka, amint ezt mondja Aristoteles s az Ecclesiasticus: Minden állat magához hasonlót szeret. XIII. De a kegyesség mindenek fölött Istenhez s az ő fiához, Krisztushoz hasonlít, akinek tulajdonsága — amint az egyház énekli, — az, hogy mindig könyörül és irgalmaz. Éppen ezért Krisztus Urunk ellenségein nemcsak megkönyörült, hanem imádkozott is értük, sőt értünk, ellenségeiért, meg akart halni. Ekkora kegyességet mutatott, holott egy csepp vére is elég lett volna a világért, amint Bernát mondja. Mégis szeretetből értünk az utolsó csepp vérét is ki akarta önteni. Ezért mondja Chrysosttomos: Semmi sincs, ami annyira ha-

liter comedit, sed ceteris comedendam partem relinquit. Sic et de leone fertur. Et denique cum hoc aquila inimica est serpentum et leo rebellium ac superborum animalium, qui tamen parcit prostratis. Sic principes debent esse misericordes, et contra iustitiae oppressores defendere pauperes. Unde Hieronymus XXXIII. q. v. Regum dicit: Regum proprium est facere iudicium et iustitiam et vi oppressos eripere; peregrinis, pupillis et viduis auxilium praebere. Haec ille. Quinta ratio eminentis fructificationis. Nam si quaeras. Quid est maioris meriti et praemii: utrum ieiunium, vigiliae, et huiusmodi corporales exercitationes an pietas. Apostolus respondet s. Thimothei IIII. dicens: Corpolaris exercitatio ad modicum utile est, pietas autem ad omnia valet. Item si quaeras utrum lachrymae contritionis praevaleant, quam devotionis, Bern. supra Cant. respondet, dicens sic: Bonum est unguentum devotionis, quod fit de recordatione peccatorum, melius est unguentum devotionis, quod fit de recordatione beneficiorum Dei, utrumque vincit unctio pietatis. Haec Bernardi sermone XII. sup. Cant. Denique pietas valet ad vitam aeternam adeo, quod ipse Christus de hoc disceptabit in iudicio et retribuet vitam aeternam pro operibus pietatis. Matt. XXV. Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod etc. Esurivi enim et dedistis mihi manducare, sitivi et dedistis mihi bibere etc. Hinc Hieronymus ad Nepotianum dicit. Nunquam legi aut vidi

sonlóvá tenne bennünket Istenhez, mint a kegyesség, főként a rajtunk esett jogtalanság megbocsátása által. A második ok a természetes jóság és könyörület. Aristoteles is azt mondja: Az ember természeténél fogva szelid és kegyes. Ennek jeléül a természet az embernek nem adott hosszú körmöket a ragadozásra, amint ezt a ragadozóknál látjuk; sem nem adott szarvakat az öklelésre, amint a vadállatoknak; sem semmi mást, amivel az ember kegyetlenkedni tudna. Amint tehát Krisztus Urunk, a királyok legnemesebb királya, természetszerűen kegyes volt, éppen ilyeneknek kell lenniök az embereknek, főleg a királyoknak és nemeseknek. Ezért mondja Seneca: Egy emberhez sem illik nagyobb kegyesség, mint királyhoz s fejedelemhez. A harmadik ok a dícséretes magatartás és nagylelkűség. Ezért mondja Seneca: A nagylelkűségnek az a vonása, hogy nem érzi a megbántást. És Aristoteles így szól: A nagylelkű ember nem emlékezik vissza a rajta esett bántásokra, hanem nem vesz tudomást róluk. Ezért nemes az oroszlán haragja amely meg tud kegyelmezni a lábai elé letiport állatoknak, amint ezt fölemlíti Ambrus. De erre némelyek azt felelik: Ha nem állok boszút ellenségemen, szégyenben és megvetésben lesz részem. Erre ez a válaszunk. Sőt, önmagára megtisztelőbb dolog, ha valaki kíméletet gyakorol, amint Seneca is azt tartja, hogy a legnemesebb bosszú a megbocsátás. Példa rá a mi Urunk, aki min-

mala morte i. damnabili mortuum eum, qui libenter opera pietatis exercuit. Ad propositum beatus rex Stephanus haec recognoscens pietatem multum amavit. et tota vita diligentissime exercuit, in cuius praemio iam perpetuo beatus laetatur in coelo cum Christo. O ergo charissimi, sequamur et nos pietatem et rogemus Christum dominum, ut beati Stephani meritis det nobis gratiam in praesenti et gloriam in futuro.

M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

denhatóságát leginkább megbocsátással és könyörülettel nyilatkoztatja, amint az egyház ezt miséjében énekeli. S ez megdicsőítésre vezet, amint Dávid példája mutatja. Aristotelesnek Sándor királyhoz írt levelében olvasható, hogy Aristoteles ezt kérdezte tőle: Ó, Sándor, ki az, aki uralkodik az egész világon? A válasz ez volt: Sándor indulata. Erre Aristoteles válaszolt s ismét kérdezte tőle: Ki az, aki kormányozza a világot? Ő ezt felelte: Én. Ezután ismét válaszolt s ezt írta hozzá: Ha megteszed azt, amit tanácsolok néked, kétszer olyan nagy úr leszel, mint most vagy. Ha uralkodol indulatodon, és megbocsátasz ellenségednek, kétszer nagyobb uralkodó leszel. A példabeszédek könyvében is írva van: Jobb a béketűrő az erős férfiúnál, és az indulatain uralkodó a városok hódítóinál. A negyedig ok a nemes méltóság s az erény. Ambrus ugyanis azt mondja: A könyörületesség az erények szépsége és legszebb megnyilatkozása. Ezért legjobban illik a nemes emberekhez, amint illett Krisztus Urunkhoz, a legnemesebb királyhoz. Mert szoknak ugyan általában a fejedelmek pajzsaikon klenodium gyanánt hordozni sast vagy oroszlánt, ha nem azért, hogy így mutassák: ők kegyesek s ugyanakkor nem kevésbbé igazságosak. A sas ugyanis Plinius szerint kegyesen bőkezű, mivel a szerzett zsákmányt sohasem fogyasztja el egyedül, hanem a többieknek is hagy belőle. Ezt mondják az oroszlán-

ról is. Amint tehát a sas ezzel együtt ellensége a kígyóknak, és az oroszlán az ellene törő s gőgös állatoknak, amelyeket azonban megkímél, ha maga alá tiporta, éppenn így kell az irgalmasságot gyakorolniok a fejedelmeknek s a zsarnokokkal szemben meg kell védeniök a szegényeket. Ezért írja Jeromos: A királyok kötelessége ítéletet hozni, igazságot szolgáltatni s az erőszakkal elnyomottakat kiszabadítani, az árváknak s özvegyeknek segítséget nyujtani. Ezt mondja ő. Ötödik ok a dús gyümölcsözés. Ha ugyanis azt kérdezed, mi érdemszerzőbb és mi méltóbb a jutalomra, vajjon a bőjt, a virrasztások, s más efféle testi sanyargatások, avagy a kegyesség, az apostol megfelel a Timóthoz írt I., IV. levelében, mondván: A testi gyakorlat keveset használ, az ájtatosság pedig mindenre hasznos. Hasonlóképen, ha kérdezed, hogy a bánat könnyei többet érőek-e, mint az áhítatéi, erre megfelel Bernát: Jó annak az áhítat kenete, amely a bűnökre való bánatos visszaemlékezésből fakad, jobb annak az áhítatnak a kenete, amely a jótéteményekre való rágondolásból ered, de mindkettőt legyőzi a jámborság kenete. Ezek Bernát szavai. Végül a kegyesség kihat az örök életre is, mert Krisztus is erről fog ítélkezni az utolsó ítéleten s örök boldogsággal fizet meg a kegyesség cselekedeteiért. Jőjjetek atyám áldottai, bírjátok a világ kezdetétől néktek készített országot. Mert éheztem és ennem adtatok, szomjúhoztam és innom

DE SANCTO EMERICO.

Sermo primus cum legenda.

Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit dominus. Gen. XXVII. Haec verba sunt Isaac, ad suum filium, optime tamen potest dicere beatus rex Stephanus de filio suo. s. Emerico. Nam sicut odor bonus est delectabilis, et gratus hominibus, ita sanctitas beati Emerici delectabilis et grata Deo ac angelis et beatis. Nimirum ut Chrys. sup. Mat. ait Sanctae et bonae voluntates sic suaues sunt apud Deum quemadmodum odoriferi flores. Et quemadmodum Christus dominus libenter pascitur inter lilia castitatis, ut dicit Bernardus sup. Canticum et per consequens omnes angeli et beati delectantur in castitate. Beatus autem Emericus fuit sanctus et virgo castissimus,

adtatok. Máté XXV. Ezért mondá Jeromos Nepotianusnak: Sohasem hallottam, avagy olvastam, hogy rossz, tehát kárhozatos halállal halt meg az, aki a kegyesség cselekedeteit gyakorolta. E parancsnak megfelelően Szent István mindezeket meggondolva, nagyon szerette a kegyességet s egész életében a legserényebben gyakorolta. Ennek a jutalmául már örökké boldogan örvend Krisztussal. Ó, kedveseim kövessük mi is a kegyesség erényét s kérjük Krisztus Urunkat, hogy Szent István érdemeiért adjon nekünk erre ez életben kegyelmet s az örökkévalóságban boldogságot. Ámen.

SZENT IMRÉRŐL.

Első beszéd, legendával.

Íme, olyan az én fiam illata, mint a telt mező illata, melyet megáldott az Úr Gen. 27. E szavakat Izsák intézte fiához. De Szent István király is nagyon találóan alkalmazhatta fiára, Szent Imrére. Mert amint a jó illat gyönyörűséges és kellemes az emberek előtt, épen így Szent Imre szentsége gyönyörűséges és kedves volt Isten, az ő angyali s az üdvözültek előtt. Találóan mondja Chrysostomus: A szent és jóakaratok Isten előtt olyan kellemesek, mint az illatos virágok. S amint Krisztus Urunk örömét leli a tisztaság liliomaiban, amint Bernát mondja, következőleg éppen így találják gyönyörűségüket az angyalok és az üdvözültek a

ergo de eo potest dicere pater eius: Ecce odor etc. Iuxta quae verba tria mysteria notabimus, secundum quod de his commendatur.

Primo de divinali complacentia. Ecce odor filii mei. Secundo de virtuali opulentia. Sicut odor agri pleni. Tertio de privilegii gloria, qua benedixit ei dominus.

Circa primum de complacentia s. Emerici s. apud Deum quaeritur. Unde est, quod Deo multum gratae sunt et placent animae sanctae, ut sciamus placere Deo. Respondetur, quod recolligendo ex dictis doctorum huius causae praecipuae sunt tres: Prima est concordantia voluntatis: quia sancti in nullo volunt contrarium Deo, sed accordant ei per omnia in voluntate servantes omnia praecepta, et caventes peccata ergo diliguntur. Nam Hieronym. ait, quia concordia voluntatis amicorum est quorum idem velle et nolle. Cato ait. Concordia nutrit amorem etc. Casio sup. ps. XXVIII. Amicus, inquit, dicitur quasi animo equus et quia concordi voluntate iungitur. Item VIII. Eth. dicitur, quod amicitiae factive est concordia. Propterea ut placeamus deo, voluit Christus, ut quotidie in oratione dominica hoc petamus: Fiat voluntas tua sicut in coelo etc. Secunda causa est imitatio similitudinis. Nam Eccli. XIII. Omne animal diligit sibi simile. Unde Philisophus I. Eth. dicit, quod simile simili est amicum, ideo bonus non potest malum

tisztaságban. Szent Imre azonban szűztiszta volt s épen azért atyja elmondhatta róla: Íme, az én fiam illata stb. E szavaknak megfelelően három titkot jegyezünk fel, s ennek megfelelően a következőkről tárgyalunk:

Először Isten előtt való tetszéséről. Íme, az az én fiam illata,
Másodszor lelkében benne foglalt gazdag- [ságáról.
Mint a telt mező illata.
Harmadszor a kiváltsága dicsőségéről.
Mellyel megáldotta őt az Úr.

Az első kérdés tárgya Szent Imrének Isten előtt való kedvessége. Honnan tudjuk azt, hogy az Úrnak tetszésére vannak, mivel előtte igen kedvesek és tetszőek, a szent lelkek? A válasz erre az, hogy a hittudósok szavaiból következtetve ennek a dolognak három oka van. Első az akarat megegyezése. A szentek ugyanis semmiben sem ellenkeznek az Úrral, hanem akaratukat mindenben az ő akaratához szabják azáltal, hogy megtartják parancsolatait, s kerülik a bűnt, tehát szeretetében van részük. Mert amint Jeromos mondja, a jóbarátokat jellemzi az akarat egyezése, egyek az akarásban s a nem akarásban. Cató így szól: Az egyetértés táplálja a szeretetet. Casio a XXVIII. zsoltárhoz ezt fűzi: A jóbarát a lélek vezetője s egyazon akarat kapcsolja őt ahhoz. Hasonlóképen ír Aristoteles: A barátság meg-

amare s. amore amicitiae: intelligendo in quantum malus. Et subdit, quod pravus nihil amicabile habet nec ad se, nec ad alterum. Haec Philosophus IX. Eth. Ex quo patet, quod Deus summe bonus non potest amare nisi bonos, qui ipsius similitudinem gerunt in bonitate morum et virtutum. Chryst. Bonus dominus bonos diligit et habet servos, sic et Deus. Malus autem econtra ut diabolus. Tertia causa est unio amoris. Quia enim mali sunt frigidi ab amore divino iuxta illud Hiere. VI. Sicut frigidam facit cisterna aquam suam, sic frigidam fecit maliciam suam. Ideo Deus non habitat in eo, sed in charitate diligit manere. s. Jo. III. Deus charitas est, et qui manet in charitate, in Deo manet etc. O ergo homo, vis amari a Deo, ama Deum et serva eius praecepta, quia ipse dicit Proverb. VIII. Ego diligentes me diligo. Ergo per contrarium non diligentes non diligo. Beatus Emericus haec omnia servavit etc. nam nunquam peccavit, ut infra dicetur de puritate eius a peccato mortali. Item Christum imitari studuit in virginitate et omni virtute ac ipsum summe amavit.

Circa secundum de virtutum opulentia sit pro conclusione, quod b. Emericus magnis meritis clarus imitando Christum in virtutibus extitit Deo gratus. Declaratur. Nam praecipue claruit triplici perfectione virtutum christiformium, quae faciunt hominem Deo gratissimum s. quemqumque Christianum.

teremtője az egyetértés. Éppen azért, hogy tetszést találjunk az Úrnál, Krisztus azt akarja, hogy az Úr imádságában mindennap ezt kérjük: Legyen meg a te akaratod, miképen a mennyben stb. A második ok a hasonlóság utánzása. Az Ecclesiasticus is azt mondja: Minden állat magához hasonlót szeret. XIII. Ezért mondja Aristoteles, hogy a hasonló magához hasonlónak barátja, épen ezért a jó a barátság szeretetével nem szeretheti a rosszat, amikor tisztán látja, hogy rossz. S még hozzá teszi, hogy a gonosznak nincsen semmi barátságot keltő vonása, sem önmagához, sem máshoz viszonyítva. Ezeket Aristoteles mondja. Ebből nyilvánvalóan következik, hogy az Isten, mint a legfőbb jóság, csak a jókat szeretheti, mivel ezek erkölcseik és erényeik jóságában az ő hasonlatosságát tükrözik vissza. Chrysostomus azt írja hogy a jó gazda olyan, mint az Isten, csak a jó szolgákat szereti s ezeket tartja, a rossz gazda pedig olyan, mint az ördög. A harmadik ok a szeretet egysége. Mivel a gonoszok hidegek az isteni szeretettel szemben Jeremiás ama mondása szerint: Mint a kút hidegen tartja vizét, úgy tartja meg ő rosszaságát, ezért az Isten nem vesz szállást nála, hanem szeretetben szeret lakozni. János azt írja: Az Isten szeretet, s aki a szeretetben marad, az az Istenben marad, I., 4. Ó ember, ha azt akarod tehát, hogy szeressen az Úr, szeresd az Urat, tartsd

Primo humilitate devotissima.
Secundo puritate innocentissima.
Tertio virginitate sanctissima.

Primo humilitate devota. Sicut enim Christus dominus filius regis aeterni et omnipotentis Dei humillimus fuit, sic b. Emericus filius regis sanctissime Hungariae Christum in humilitate devote studuit imitari. Exemplum ergo est omnibus et praecipue dominis ac principibus. Legitur enim, quod b. Emericus modica contentus sopore per singulas noctes cunctis in lecto se collocantibus et ut decet regiam sobolem duobus candelabris ante se lucentibus in psalmis Deo dicendis vigilabat, et in uniuscuiusque psalmi fine veniam cum cordis contritione postulabat. Quod pater eius occulte per rimam parietis prospiciendo Deo gratias agebat et secretum hoc tenebat. O Deus, quid faciunt peccatores pleni culpis, qui se recognoscere non volunt: cum talis iuvenis devotissimus, sanctissimus et innocentissimus se tam humiliter recognoscebat, ut veniam humiliter petebat de venialibus. Sed unde est, quod sancti etiam minima peccata recognoscunt, peccatores autem maxima minime recognoscunt. Respondet Chrys. sup Ma. quod hoc est ex lumine gratiae divinae. Et ponit exemplum, quod sicut in luce solis videri habent et parvi pulvisculi, qui in obscuritate non videntur, et in tenebris etiam magnae sordes non apparent, sic quanto hoc est illustratus gratia, tanto puritas re-

meg parancsolatait, mivel ő mondja Példabeszédek könyvében: Én szeretem az engem szeretőket. VIII. Következőleg ellenkezően: akik nem szeretnek, azokat nem szeretem. Szent Imre mindezeket mind megőrizte, mert sohasem vétkezett, amint majd később szó lesz az ő halálos bűntől való ártatlanságáról. Hasonlóképen Krisztust akarta utánozni a szűzességben és minden igényben s legmagasabb fokban szerette őt.

A második kérdést, az erények gazdagságát illetően szolgáljon következtetésül, hogy a ragyogó érdemeivel ékes Szent Imre utánozván az Urat az erényekben, az Isten előtt kedves lett. Ezt így fogjuk megvilágítani. Különösen ugyanis a Krisztushoz hasonlóvá alakító erények közül olyan háromban jutott el a tökéletességre, amelyek az embert Isten előtt legkedvesebbé, tehát legigazabban keresztténnyé is teszik.

Először a legáhitatosabb alázatosságban.
Másodszor a legragyogóbb tisztaságban.
Harmadszor a legszentebb szűzességben.

Először tehát áhitatos alázatosságban. Amint ugyanis Krisztus, az örök és mindenható király fia, legjobban megalázta magát az Úr előtt, épen így Imre, Magyarország szentséges életű királyának fia, Krisztust a legmélyebb alázat áhitatával törekedett utánozni. Fel van jegyezve róla, hogy Szent Imre igen

cognoscit et minima. Secundo claruit puritate innocentissima, quia nunquam mortaliter peccasse creditur, quo Christum valde imitatus est. Sed quaeritur utrum quilibet homo possit tota vita cavere peccata mortalia. Respondetur secundum Bon. et Rich. sup. II. dist. XXXVIII. quod licet homo per solum liberum arbitrium omni gratia destitutum cavere non possit tota vita, quin aliquin peccet mortaliter, ut hoc patet de infidelibus et in peccato mortali viventibus Christianis tamen homo Christianus in gratia existens bene potest se praecavere per gratiam Dei tota vita a mortali et si non possit a venialibus. Unde Hiero. ut allegatur in II. sen. dist. XXXVI. dicit errare cum Manicheo, qui dicunt peccatum vitare non posse. Addit magister ibidem, quod Hiero. loquitur ibi de mortalibus peccatis, quae unusquisque gratia illuminatus vitare potest. Haec ibi. Unde s. Jo. ulterius. Scimus, quod omnis qui natus est ex Deo, Lyra: s. per gratiam baptismalem non peccat, s. mortaliter, quamdiu in ea stat. Sed generatio Dei s. ipsa gratia baptismalis conservat eum s. de se, nisi voluntarie ille declinare velit a statu gratiae, quod est ex defectibilitate liberi arbitrii. Haec. Lyr. Sed restat, quomodo possit quis agnoscere, quod sit sine mortali peccato. Respondetur secundum Thomam in IIII. di. IX. ubi dicit, quod dum homo non habet conscientiam certitudinaliter de peccato mortali diligenti discussione praemissa: poterit coniecturari se esse sine peccato

kevés alvással beérte, s mialatt mindenki pihenésre tért, ő, — amint illett a királyi ifjúhoz — maga előtt két szövétneket égetvén, az Úrnak zsoltárokat imádkozva virrasztott, s mindenegyes zsoltár végén törődött szívvel kért bocsánatot. Ezt atyja a fal hasadékain keresztül látván, hálát adott érte az Istennek s e titkot jól szívébe rejtette. Ó Uram, mit tesznek a bűnösök, aki noha telve vannak bűnökkel s mégsem akarnak magukba szállani, ez a buzgó, szent és áhitatos ifjú pedig önmagát annyira megvizsgálta, hogy még a bocsánatos vétkeiért is alázattal megbocsátásért esedezett. De hát honnan van az, hogy a szentek még a legkisebb hibáikat is számon tartják, a gonoszok pedig a legnagyobb bűnökkel sem törődnek. Chrysostomus azt feleli erre, hogy ez az isteni kegyelem megvilágításából ered. Például azt hozza fel, hogy amint a napfényben még a legkisebb porszem is megcsillan, pedig ez a sötétben nem látszik, éppen úgy minél jobban át van világítva valakinek a lelke a kegyelem világosságával, annál érzékenyebb a legkisebb hiba észrevevésében. Másodszor kitűnt ragyogó ártatlanságával, mivel életében soha halálos bűnt nem követett el, s ezáltal Krisztust nagyon utánozta. De kérdezzük, vajjon bárki is képes arra, hogy halálos bűn nélkül éljen egész életén keresztül? Erre Bonaventurával és Richarddal azt feleljük, hogy jóllehet az ember pusztán csak szabad akaratából, min-

mortali, et accedere ad communionem. Et haec per signa s. quattuor a Bernardo posita. Primum si quis devote audit verbum Dei. Jo. VIII. Qui ex Deo est, verba Dei audit. Secundum si promptum et laetum in Domino delectabiliter repperit se ad bene operandum. Tertium si pleno corde dolet de peccatis. Quartum si firmum propositum habet cavendi omnia peccata. Sed b. Emericus haec omnia in se habuit: ut patet ex praedictis et sequentibus. Ad quod probandum potissime facit, quando sibi Christus in revelatione dixit. Virginitatem, inquit, mentis te corporis a te exigo, hanc serva, ut patebit infra. Sed virginitas mentis consistit in incorruptione omnis peccati mortalis secundum Franciscum Mayr ergo etc. Tertio claruit virginitate sacratissima s. matrimonii sacramenti consecrata, sicut fuit virginitas b. Mariae consecrata sacramento. Unde legitur de eo, quod dum orationis causa secreto cum uno tantum famulo ecclesiam sancti Georg. vespremiensem intrasset, ibique in oratione, quid acceptabilius posset Domino, offerre pertractaret corde, subito ingenti lumine totum ecclesiae aedificium circumfulsit. In quo vox divina de supernis insonuit dicens. Praeclara est virginitas, virginitatem mentis et corporis a te exigo. Hanc offer, in hoc persta proposito. Ipse vero de se non praesumens, sed in Deo, mox ait: Domine Deus unversitatis inspector, beneplacitum tuum in me perfice, et noxios motus, qui militant contra animam, rore misericordiae tuae

den kegyelem támogatása nélkül egész életén át nem tud tartózkodni a halálos bűntől, amint kitetszik a hitetlenek s a halálos bűnben élő keresztények példájából, azonban a kegyelem állapotában élő keresztény ember a kegyelem segítségével — ha a bocsánatos bűnöktől nem is, — de a halálos bűntől az Úr kegyelmével meg tudja magát tartóztatni. Ezért Jeromos, amikor hivatkozik (a Sent. II. könyve XXVI. dist.) azt mondja, hogy Manicheussal együtt tévednek mindazok, amikor azt állítják, hogy a bűnt nem lehet elkerülni. Hozzáadja ehhez a Mester ugyanott, amit Jeromos itt mond a halálos bűnökről, hogy ezeket a kegyelemtől megvilágosítva bárki is el tudja kerülni. János továbbá így szól: Tudjuk, hogy mindenki az Úrtól születik, Lyra szavai szerint: a keresztelésben kapott kegyelem által, ment a halálos bűntől, amig e kegyelem állapotában marad. Azonban az Istentől való születés, azaz maga a keresztelésben kapott kegyelem, csak akkor óvja meg az embert maga ellen, ha valaki szándékosan nem akar a kegyelem állapotából kiesni, amely lépésnek az oka a szabadakarat fogyatékosságában keresendő. Ezt mondja Lyra. De hátra van még az a kérdés, vajjon hogyan tudja valaki eldönteni azt, hogy nincs halálos bűnben. Erre Tamással felelünk, aki azt mondja, hogy mindaddig, amíg valaki gondos vizsgálat előrebocsátása után biztos lelkiismerettel nem tudja, hogy halálos bűnben van-e, addig

extingue. Itaque consolatus in Deo et confortatus, famulo illi, qui aderat, ne cuiquam rem aperiret, usque ad obitum obsecrando interdixit. Interea cum ex paterna dispositione, qui et huius rei inscius fuit, virgo de regali prosapia desponsata b. Emerico pro posteritate habenda adducitur. Sed ipse sanctus carnalem generationem spe beati praemii horrescens, intactam virginitatem illius custodivit et suam. O miranda gratia, ignem s. concupiscentiae gestans in gremio non urebatur eius incendio. O vere mirabilis virtus vivere supra humani generis morem despiciendo solatia coniugii et contemnere liberorum dulcedinem. Haec autem dum viveret, abscondite tenebantur, sed post obitum eius sponsa virgo testimonium perhibuit et famulus ille secretum divinum oraculum, quod viderat, non abscondit. O quantum hoc maximum meritum sancti Emerici; quia ut Hiero. ait ad Paulam et Eustochium super angelis cognata est virginitas. Profecto in carne praeter carnem vivere non terrena vita est, sed coelestis. Unde in carne angelicam gloriam acquirere maioris est meriti, quam habere. Haec ille.

Circa tertium de privilegii gloria s. b. Emerici accipiamus pro conclusione, quod Christus Dominus sanctum suum Emericum magna decoravit gloria privilegiorum et hoc tam in vita, quam in morte ac post obitum. Primo in vita habuit privilegium revelationis divinorum secretorum. Nam legitur de eo, quod tempore

valószínű, hogy nincsen, s járulhat a szentáldozáshoz. Egyébként Bernát erre vonatkozóan négy ismertető jegyet állapít meg. Először, vajjon valaki áhítattal hallgatja-e az Úr ígéjét. Aki Istentől van, az Isten ígéit hallgatja. János, VIII. Másodszor, vajjon az Úrban szíves és kész lélekkel találja-e valaki gyönyörűségét a jócselekedetben. Harmadszor, vajjon teljes szívvel fájlalja-e vétkét. Negyedszer, vajjon van-e erős feltétele a bűn kerülését illetően. Mindezeknek azonban Szent Imre birtokában volt, amit kitűnik az elmondottakból s a még elmondandókból. Ennek bizonyítására ő csakugyan megteszi, amit Krisztus mond neki egy látomásában: Tested és lelked szűzességét kérem tőled, ezt őrizd meg. Minderről majd később lesz szó. A lélek szűzessége azonban a minden halálos bűntől való romlatlanságában áll, amint Mayro Ferenc mondja. Harmadszor, Szent Imre kitűnt a házasság szentségével megszentelt ragyogó szűziessége által, amint a boldogságos Mária szűzességét is megszentelte a házasság. Ezért mondja róla a legenda, hogy amikor egy szolgájának kíséretében titkon, imádkozás céljából a veszprémi Szent György templomba ment, s itt azon elmélkedett, hogy mit ajánlhatna fel fel az Úrnak olyant, amiben neki kedve telhetnék, hirtelen világosság ragyogta körül az egész templomot. S a templomban égi szózat hallatszott: Drága erény a szűzesség. Tested és lelked szűzességét kérem tőled. Ezt ajánld

quodam beatus rex Stephanus pater eius una cum b. Emerico accessit ad abbatiam ecclesiae sancti Martini, in sancto monte Pannoniae fundatae. Cumque ipsius conventus fratres peracta processione salutaturi regem accessissent, rex propter sanctitatis filii reverentiam ipsum filium praemisit, ut primus salutaretur. Puer autem Emericus spiritu sancto repletus prout divina gratia sibi revelante, singulorum fratrum merita praenovit: singulis oscula tribuit varie. Alii quidem unum, alii tria, alii quinque: et postremo uni septena oscula continuavit. Quam rem cunctis intuentibus sanctus pater tacite mirabatur. Finita tandem missa secreto de hoc ipsum sanctus rex requisivit familari colloquio. At ille singulorum fratrum merita coram patre pertractans sub hac consideratione inaequaliter illis oscula dedisse edocuit, cum quoque cui septena oscula dederat virginalem vitam perduxisse asseruit. Tandem veritatem horum b. Stephanus sic comperit. Cum enim paucis diebus interpositis ex quo recesserat idem sanctus rex, tum duobus ministris adhibitis regressus vigilias fratrum cepisset explorare secrete. Iamque explete matutinali officio ceteris in lecto se collocantibus illi soli, quibus b. Emericus oscula multiplicaverat in ecclesia persistebant, divisi in secretioribus angulis ecclesiae orantes. Cumque ad singulos sanctus rex divisim accederet salutans, singulis regem rupto silentio venerantibus, ipse novissime veniens ad fratrem Mau-

fel és ebben tarts ki. Ő pedig nem is a maga erejében, hanem Istenben bízva felelé: Én Uram Istenem, ki látsz mindenkit, szándékodat vidd bennem keresztül s gonosz hajlamaimat, amelyek a lélek ellen harcolnak, irgalmasságod harmatával oltsd ki bennem. Így tehát megnyugodva és megerősítve az Úrban, szolgájának, aki jelen volt, kérésével megtiltotta, hogy erről halála előtt bárkinek is szóljon. Közben azonban atya akaratához híven, aki mindenről semmit nem tudott, királyi nemzetségből származó szűzet jegyez el, hogy utódai legyenek. De a szűz ifjú az örök jutalom reményétől ihletve házasságában is megőrizte mind az ő, mind a saját ártatlanságát. Ó boldog kegyelem, hogy a testi kívánságok tűzét hordja valaki magában s nem égeti meg annak tüze! Ó csodálatos erény, hogy valaki az emberi természet törvényeit megvetve, lemond a házasélet vigaszáról s gyermekei nyujtotta örömről! Mindezek azonban életében rejtve maradtak s csak halála után tett erről tanuságot felesége s említett inasa, aki a szent jelenetet, amelyet látott, felfedte. Ó milyen nagyfokú Szent Imrének az érdeme, mivel amint Jeromos fent írja Paulának és Eustochiusnak, a szüzesség az angyalokkal rokon. Csakugyan a testben, a test törvényei ellen élni, nem földi, hanem égi élet. Épen azért testben angyali dicsőségre szert tenni, nagyobb érdem, mint azt bírni. Ezt mondja ő.

rum nomine, quem commendaverat b. Emericus in septem osculis, nec verbis blandis salutans responsionem ab eo extorquere potuit. Mane facto in capitulo animam eius tentare voluit de humilitate, et plurima eidem obiecit religioni contraria: ad probandum ipsum in communi audientia. Cuius assertioni Maurus nullam contradictionem fecit, sed humiliter persistens ad Deum mente confugit. Tunc b. rex verba filii sui rata cognovit esse, et Maurum laudibus extulit, et episcopum quinque ecclesiarum paulo post sublimavit.

Secundo in morte habuit privilegium honoris multorum angelorum concinentium. Nam legitur, quod ea hora, qua b. Emericus migravit de saeculo, sanctus Eusebius cesareae palestinae metropolitanus, cum in processione cum clero et populo incederet, audivit angelicae dulcedinis melodiam in excelso. Quam etiam quidam archidiaconus eius tunc praesens audivit per orationem B. Eusebii sibi revelatam. Cumque s. episcopus de hoc stuperet, vidit animam transferri in coelum cum tali melodia audivit quoque vocem mox dicentem, hanc esse animam b. Emerici filii, Stephani, primi regis Pannoniae, qui in iubilo multorum angelorum ad superna fertur.

Tertio post mortem habuit privilegium glorificationis maximorum praemiorum. Primo namque habet gloriam incorruptionis innocentiae, quae rara est etiam apud magnos sanctos. Nam Aug. XXI. de civitate Dei dicit: Quod

Ami harmadszor Szent Imre kiváltságosságának dicsőségét illeti, fogadjuk el következtetésül azt, hogy az Úr az ő Szent Imréjét mind életében, mind halálában, mind pedig halála után is a kiváltságok dicsőségével ruházta fel. Először még életében megkapta az Istenhez tartozó titkok felfedésének kiváltságát. Olvassuk ugyanis róla hogy egykor Szent István, az ő atyja, Szent Imrével fölment az általa Pannonia hegyén alapított szentmártoni apátságba. Amikor pedig a konvent szerzetesei körmenetszerűen a király elé járultak, a király, hogy fia szentségét kitüntesse, őt küldte maga előtt, hogy először őt üdvözöljék. A gyermek Imre azonban, eltelve a Szentlélektől, mintegy az isteni kegyelem megvilágosítása mellett mindenegyes szerzetes érdemét maga előtt látta: mindegyiket különböző módon részesítette testvéri csókban. Egyiknek egy, másiknak öt, s végül egynek hét csókot adott. Ezt a dolgot, amelyet mindenki látott, a szent atya csendben szemlélte. Szentmise végeztével a szent király barátságos beszélgetésben kérdezte tőle ennek okát. Ő pedig mindenegyes szerzetesnek egyenkint felfedvén érdemét, elmondotta, hogy e szerint részesítette őket egyenlőtlenül a csókokban; arról azonban, akinek hét csókot adott, azt mondotta, hogy szűzies életet élt. A mondottak igazságáról Szent István a következőképen győződött meg. Néhány napra utána, hogy idevonult a szent király, két szolgája kísére-

paucissimi sunt tantae felicitatis, ut ab ineunte adulescentia nulla damnabilia peccata commiserint. Secundo habet gloriam virginalis castimoniae, cui debetur aureola secundum doctorem supra III. Sen. Tertio habet gloriam vel privilegium ilustrationis mirificae et praecipue eius intercessio valet pro peccatorum remissione magnorum.

Nam legitur, quod b. Emericus post mortem multis claruit miraculis. Erat autem interea quidam vir Lorandus, enormitate peccatorum sarcinatus, qui Dei gratia compunctus Romam adiit, ubi confessus est. Tunc erat papa Hiltebrandus, qui inaudita antea talium peccatorum enormitate stupens, deliberatione habita illi talem poenitentiam indixit, ut lorica ad carnem quinque catenis ferreis circumcingeretur; et peccata confessa literis inscripta, sigillatisque annulo papae ipsi viro daret: quibus omnia loca, ubi sancti dormiunt, lustraret, et ubi divina gratia sic eundem visitaret, ut miraculose lorica fractis catenis in partes prosiliret et carta crimina inscripta deleta haberet, ut legi non possent, ibi signum divinae misericordiae nosset affore. Abiens ergo homo ille sic plurimorum sanctorum peragravit loca, et tandem venit ad Hierosolimam visitandam loca passionis Christi. Sed Dominus voluit erga illum alibi suam misericordiam tali miraculo manifestare, quatenus ad ostendendum gloriam beati Emerici servaretur. Interea fama beati Stephani regis insignis habebatur, quod

tében elrejtőzve, titkon vizsgálni kezdte a szerzetesek éjjeli imádságmondását. A matutinum elvégeztével többen lepihentek, csupán azok azonban, akiknek Szent Imre különböző számú csókokat adott, tovább ott maradtak a templomban, a templom rejtettebb helyein — ki itt, ki ott, — imádkozva. Amikor a király hozzájuk ment s külön-külön üdvözölte őket, ezek — megszakítván áhítatos elmerülésüket — köszöntötték őt. Legutoljára Mór nevű szerzeteshez lépett, akit Szent Imre hét csókkal tűntetett ki. Ettől azonban — bármennyire kedveskedő szóval köszöntötte is, egy szó választ sem tudott kicsikarni. Reggel a káptalan teremben, próbára akarván tenni alázatosságát, sok szemrehányást tett neki olyan dolgokról, amelyek a szerzetesi élettel ellentétben állottak, hogy mindnyájuk előtt megvizsgálja őt. Ő azonban a szemrehányó szavakat minden ellenmondás nélkül hallgatta végig; de alázatosan állott s lelkében Istenhez folyamodott. Ekkor megismerte a szent király fia szavainak igazságát: Mórt dícséretekkel halmozta el s később a pécsi püspöki székbe emelte.

Másodszor halálában megvolt a sok éneklő angyal tiszteletadásának kiváltsága. Olvassuk ugyanis, hogy ugyanabban az órában, amelyben Szent Imre e földről elköltözött, Szent Özséb a palesztinai Caesarea metropolitája, amikor a papsággal s a néppel körmenetet tartott, angyali édességű zenét hallott a

ad sepulchrum eius multa fierent miracula. Ille ergo vir accedens Albam et miracula fieri multa circa sepulchrum b. Stephani regis videns, coepit orare, et animo firmo instare, ut Deus per eius merita ostenderet sibi misericordiam. Fatigatus autem ex contritione ibidem somno rapitur. Mox quoque b. Stephanus apparens dicit: Surge, nec in meis meritis praesume, sed vade ad sepulchrum filii mei b. Emerici, qui virginali vita Deo placuit, ipsum intercessorem habe. Tunc surgens ille festinavit ad sepulchrum b. Emerici, ubi cum provolutus oraret, repente lorica fractis catenis in plures partes divisa prosilivit, ad cuius ferri sonitum populo concurrente et clero. Ecce homo ille re declarata sigillum papae, quod integrum tulerat, confractum divinitus exhibuit et charta soluta nec vestigia literarum in ea apparuerint. Tunc omnes, qui affuerint, in laudem Dei proruperunt glorificantes Christum in b. Emerici meritis. Et nos ergo rogemus Dominum, ut det per eius merita veniam et gratiam in praesenti et tandem gloriam. Amen.

magasban. Ugyanezt hallotta egy jelenlevő archidiáconus is Szent Özséb imádságára. Mikor a szent püspök ezen csodálkozott, látta, hogy egy lélek ilyen angyali énekszó mellett száll az égbe; ugyanakkor szózatot is hallott: Ez Szent Imrének, Szent Istvánnak, Pannonia első királya fiának lelke, amely angyalok vigassága közt száll az égbe.

Harmadszor halála után megvolt a legnagyobb érdemek után járó megdicsőítés kiváltsága. Először is birtokában volt az ártatlanság romlatlansága dicsőségének, amely még a nagy szenteknél is ritka erény. Ágoston ugyanis azt mondja, hogy nagyon kevesen vannak olyan szerencsések, hogy kora ifjúságuktól kezdve semmi halálos bűnt nem követtek el. Másodszor megvolt neki a szűzies tisztaság dicsősége, amelyért dicskoszorú jár, a Doctor szerint. Harmadszor megkapta a csodálatos megdicsőítés dicsőségét vagy kiváltságát s közbenjárása főleg a nagy bűnök megbocsátása érdekében jelent sokat. Olvassuk ugyanis, hogy Szent Imre halála után sok csodától dicsőült meg. Élt ugyanis az időtájt egy Lóránt nevű ember, akit isszonyú vétkek terheltek. Ez az Isten kegyelmétől bánatra indíttatván Rómába zarándokolt, ahol meggyónt. Akkor a pápa Hiltebrand volt, aki ily nagy gonoszságtól elcsodálkozva, gondos megfontolás után azt a penitentiát rótta ki neki, hogy öt vaslánccal kössön a testére egy páncélt.

Pergamenre írt, meggyónt bűneit pedig a pápa gyűrűjével lepecsételve a férfinak adta, hogy ezekkel minden szent sírjához zarándokoljon el, s ahol az isteni kegyelem meglátogatja őt, hogy a bilincsek lehullván a páncél darabokra pattanva esik le róla s a pergamenlapra írt bűnei eltűnnek, úgy, hogy nem lehet olvasni őket, akkor ebben annak a jelét ismerheti fel, hogy az isteni irgalom vele van. A férfi tehát elindult s miután már igen sok szent sírjánál megfordult, végre az Úr Krisztus szenvedése helyét, Jeruzsálemet látogatta meg. Az Úr azonban másutt akarta irgalmasságát vele szemben megnyilatkoztatni, s ezt Szent Imre dicsőségének megmutatására használta fel. Ezalatt híre terjedt, hogy a szent királynak, Istvánnak, sírjánál sok csoda történik. E férfi is elment Albába, s miután itt látta a sok csodát Szent István sírja körül, kérte és buzgón könyörgött, hogy az Úr az ő érdemei által mutassa meg neki irgalmasságát. Eltörődvén a bánattól elaludt, s álomlátása volt. Csakhamar megjelent neki Szent István s azt mondotta neki: Kelj fel, de ne az én érdememben bizakodjál, hanem menj fiamnak, Szent Imrének, sírjához, aki szűzessége miatt Istennél tetszésre talált. Őt kérd fel pártfogódul. Ő felébredvén Szent Imre sírjához sietett. Mialatt itt buzgón imádkozott, lehulltak a bilincsek s a páncél darabokban pattant le róla. A vas csörgésére odacsődült a nép és a

AUREUM ROSARIUM THEOLOGIAE.

Ad Sententiarum Quatuor Libros pariformiter Quadripartitum.

Ab auro Aureum Rosarium theologiae intitulatum hoc opus exorsus sum, ut et Alphabetico ordini et nomini aptius convenirem. Quia nimirum sicut aurum praeciosum rutilans ex absconditis venis terrae exquisitum igne conflatur: sic opere isto quaestiones et rationes subtiles de profundissimis theologicae sapientiae abditur. A sanctis doctoribus exquisite accuratius conflantur igne charitatis zelo salutis animarum. Sed quoniam ut Hypocrates in Aforismis dicit, Ars longa vita brevis, et experientia fallax. Idcirco brevitati insistere curabo in hoc opere, quantum tamen expedit tam intelligentiae quam utilitati doctrinae et materiae pro quanto mihi Deus suam gratiam

papság. És íme, a férfi elmondván történetét, a pápa pecsétjét ,amely érintetlen volt, most csodálatosan feltörten felmutatja s felbontván a pergamentet, egy betűnek sem találja rajta a nyomát. Akkor a jelenlevők mind Isten dicsőítésében törtek ki s Szent Imre érdemeiben magasztalták Krisztust. Mi is kérjük az Urat, hogy az ő érdemei által most kegyelmében, majdan pedig dicsőségében részesítsen bennünket. Ámen.

AZ ISTENI TUDOMÁNYNAK ARANYOS RÓZSAKOSZORÚJA.

A Sententiák négy könyvének mintájára hasonlóképen négy részre osztva.

Az aranyról az isteni tudomány aranyos rózsakoszorújának elnevezett munka megírásához fogtam hozzá, hogy mind az abc sorrendjének, mind pedig a munka nevének alkalmasabban megfeleljek. Amint ugyanis a föld elrejtett erezeteiből kiragyogó értékes aranyércet a tűz olvasztja össze, épen úgy e munka folyamán a theologiai bölcseség mélységeiben rejtőző finom kérdéseket s megokolásokat, a szent doktorok, gondos elmélyedés után, a szeretet lángjával, a lelkek üdvözülésének buzgalmával rakják egybe. Mivel azonban, amint Hypocrates Aforizmáiban mondja: A művészet örök, az élet rövid, s a tapasztalat csalékony, azért munkámban rövidségre törek-

ac veritatis intelligentiam administrabit. Verum antequam progrediar, profiteor ac protestor, quod nihil intendo scribere vel dicere contra sanctae Ecclesiae vel Doctorum ab ea approbatorum determinationem. Eia dilectissimi amplectamur studium veritatis, pensemus animo, quoniam dictante Chrisostomo Omnis homo sine conditoris et divinorum cognitione pecus est. Imo pecore peior teste etiam Aristoteles. 7. Ethic. Homo, inquit, bestialis centies millies peior est omni bestia. Quia operationes bestiae pravae sunt ex natura, sed hominis ex malitia. Sane homo reputatur bestialis, qui non curat cognoscere divina, praesertim, quia homo est maxime suus intellectus... In praesenti Sententiarum libro primo agere intendo de Sanctissima Trinitate personarum divinarum et ad eandem spectantibus.

Quomodo potuerunt philosophi tam praeclara de Deo sentire et scribere sola cognitione naturalis luminis. Nimirum Aristoteles scribit: Deum esse infinitae virtutis. 8. Phis. Item Plato ait Deum dico Auctorem omnium actionum, sine quo nulla natura subsistit, nulla ratio intelligit, nulla actio expedit. Item Lactantius primo libro Institutio. ait. Unum Deum esse tam coecus, quin videat ingerentem se oculis divinam claritatem... Item consimilis est difficultas de poeticis dictis. Nam Vergilius in Bucolicis Ecloga quarta recolens de Sybilla Cumaea, quae et Cumana dicta est a Cumis civitate, quae est in Cam-

szem, — amennyire ez az eljárásom az anyagnak s a tanításnak, mind megértésére, mind hasznára válik — úgy, amint nekem erre az Úr kegyelmét s az igazság megértését közvetíteni fogja. Mielőtt azonban a dologra rátérnék, kijelentem s hangsúlyozom, hogy semmit sem szándékozom írni vagy mondani az anyaszentegyháznak s a doktoroknak tőle szentesített határozata ellen. Rajta tehát, testvéreim, fogjunk hozzá az igazság tanulmányozásához. Mélyüljünk el lelkünkben, mert — Chrysostomus mondása szerint — minden ember a Teremtő s az égiek ismerete nélkül állat. Sőt, Aristoteles tanulsága szerint rosszabb az állatnál. Az állati ember, mondja, százezerszer rosszabb minden állatnál. Mivel az állat ösztönszerűen teszi a rosszat, az ember gonoszságból. Valóban állat számba megy az ember, aki nem törődik az isteni dolgok megismerésével, annál is inkább, mert hiszen az embert főként értelme teszi.

A Sententiák e jelen könyvében először tárgyalni fogok az isteni Személyek szentséges háromságáról s a reávonatkozó dolgokról. Hogy tudtak a filozofusok csupán a természetes ész világánál oly ragyogóan gondolkodni és írni Istenről? Aristoteles ezt írja: Az Istenség végtelen erényű. Ugyanígy Plato azt mondja, hogy az Isten minden cselekvés szerzője, nélküle nem állhat meg egy teremtmény sem, egy értelem sem gondolkodik, egy cselekvés sem sikeres. Hasonlóképen nyilatko-

pania, scribit sic: Ultima cumeae iam instat carminis aetas. Magnus ab integro saeculorum nascitur ordo. Iam redit et virgo, redeunt Saturnia regna. Jam nova progenies coelo demittitur alto. Denique et Ovidius poeta in libro de Vetula ait de Beata virgine Matre Christi sic: O virgo felix, virgo benignata per stellas. Quis mihi tantum det vivere ut dignus possim laudum tuarum ferre praeconia. Nam nisi te fores, Deus non sumeret carnem ex te hic Deus omnipotens. Ad huiusmodi difficultates respondetur secundum Alexandrum de Ales. De philosophis, quod naturali ratione potuerunt quidem communia attributa de Deo cognoscere scilicet omnipotentiam, misericordiam, iustitiam etc. Sed ipsa personarum propria divinarum non potuerunt cognoscere nisi per doctrinam vel etiam ex inspiratione divina. De poetis dicendum, quod dicit etiam Hieronymus, Vergilius non intendit talia de Christo dicere. De Ovidio autem dicit Antonius, quod non creditur illum fecisse Ovidius, sed aliquis fidelis Ovidio intitulato.

zik Lactantius: Van-e olyan vak, aki nem látná, hogy egy Isten van, amikor szemeibe belenyomul az istenség létének fényessége. Hasonló nehézséget okoznak a költők kijelentései. Vergilius ugyanis Bucolica c. költeménye negyedik Eclogájában, emlékezvén a cumaeai Sybilláról, akit a Campaniában fekvő Cumae városról Cumana-nak is neveznek, így énekel: A cumaeai jóslatnak is már lejár az ideje. A századoknak egészen új rendje kezdődik. Már visszatér a szűz is, s visszatérnek a saturnusi uralkodás idői. A magas égből új sarj száll a földre. Ezenfelül a költő Ovidius is így énekel Krisztus boldog szűz Anyjáról: Ó szerencsés szűz, csillagok között áldott szűz. Ki tud engem annyi ideig éltetni, hogy méltón tudjam zengeni dícséreted magasztalásait? Hiszen ha te nem lettél volna, az Isten, ez a mindenható Isten nem vett volna tőled testet. Ilyenfajta nehézség megoldására Alesi Sándor után ezt feleljük. Ami a filozófusokat illeti, puszta természetes ésszel meg tudták ugyan ismerni az Isten általános tulajdonságait, minők: mindenhatósága, könyörületessége, igazságossága stb. De maguknak az isteni személyeknek a tulajdonságait csak a keresztény tanok megtanulása avagy isteni sugallat útján ismerhették meg. A költőkre pedig azt kell mondanunk, amit Jeromos is mond, hogy Vergiliusnak idézett szavait nem volt szándéka Krisztusra vonatkoztatni. Ovidiusról pedig azt mondja Antonius, nem hihető, hogy az igazi Ovidiustól eredtek

TOMUS SECUNDUS.

De custodia angelorum circa homines. X.118.§.

Quamdiu durat huiusmodi custodia angelica? Respondet Thomas: Quod ex quo omnes homines facti sunt ad ultimum finem consequendum, debetur ergo eis custodia usque ad mortem, quando terminatur via proficiendi in finem, vel per hoc, quod erunt omnes impoenitibiles, ut damnati, vel per hoc, quod finem, gloriae consequuntur.

Sed quid de Beata Virgine Christi Matre? X. 122. §.

Franciscus Maro singulariter de Beata Virgine inter alios privilegium habuisse dicit, quod videlicet Angelum custodem super ea praesidentem non habuit, sed ei Deus ipse immediate praesidebat, qui sibi soli electam possidebat et tuebatur, sic ut nullam creaturam permitteret ei nocere. Habuit tamen in famulatum vel obsequium plures angelos.

De proprietatibus avium, in specie. III. 33. §.

Pelicanus ut dicitur libro de natura rerum et Phisiologi in Aegipto circa Nilum in solitudine habitat. Unde et Psalmus 101: Similis

e szavak, hanem valamely hívőtől, aki Ovidius neve alá rejtőzött.

MÁSODIK KÖTET.

Az emberek őrzőangyalairól. X. 118. §.

Meddig tart ez az angyali szolgálat? E kérdésre Tamás így felel: Mivel minden ember azért teremtetett, hogy végső célját elérje, ezért haláláig rászorul az ember erre a szolgálatra, amikor is a végső cél felé előrehaladás ideje lejárt, akár azért, mivel mint elkárhozott nem tud bűnbocsánatot tartani, akár azért, mert megdicsőülés célját elérte.

De mit kell tartani Krisztus boldogságos szűz anyjáról? X. 122. §.

Mayro Ferenc azt tartja, hogy a boldogságos Szűznek egyéb kiváltságai között megvolt az a különös kiváltsága is, hogy fölötte őrködő angyal nem volt, hanem közvetlenül maga az Úr őrködött fölötte, akinek egyedüli kiválasztottja volt, s annyira vigyázott reája, hogy nem engedte, hogy a teremtmények részéről bántódása essék. De a Szent Szűznek több angyal állott szolgálatára és udvarlására.

A madarak tulajdonságairól. III. 33. §.

A *pelikánról* azt írja (Béda) természetrajzában és Phisiologus, hogy Egyiptomban a Nilus körül, a pusztaságban él. Azért mondja róla a 101. zsoltár, Krisztusra utalva: Hasonló lettem a

factus sum pelicano solitudinis significans Christum. Haec avis enim pullos nimis diligit, adeo, quod pullos, qui percutiunt parentem, importune occiderit, vel quando a serpente morsu interemptos invenerit, seipsam in latere vel pectore vulnerat, et sanguine suo aspergit, ex quo in tantum debilitatur, ut exire de nido non valeat, sed eius pulli pro cibatione tam illius, quam sua exire compelluntur, sed quidam pulli negligunt pascere matrem, illa ergo convalescens pios nutrit, impios abiicit.

De bestiis in specie. II. 3. §.

Agnus est animal immolatitium mansuetissimum, nec fraude, nec dentibus, vel unguibus nocens, ideo figuravit in lege Christum et in prophetis. Esa. 53. Tamquam ovis ad occisionem ducetur et tamquam agnus non aperiens os. Item agnus ab agnoscendo dicitur, quia matrem belatu recognoscit inter millia ovium. Utilissimum est ad hominum usum lacte, carne, lana, corioque; cuius caro sanis est valde bona, sed infirmis infirma; sanguis cum vino sanat epilapsiam, i, caducum morbum et coagulum a venenosis morsuris sanat.

Corpus humanum. 17. §.

Qualibus proprietatibus nobilitatus sit homo a Deo in corporea natura prae aliis?

Prima quod solus homo est erecti corporis, unde Ovidius dicit Pronaque cum spectent

pusztaság pelikánjához. Ez a madár ugyanis fiókáit úgy szereti, hogy azokat, melyek megsértik anyjukat, haragra gerjedve megöli: vagy amidőn a kígyótól halálra marva találja őket, oldalát és keblét föltépi s saját vérével táplálja. Ezért annyira elgyengül, hogy nem tud fészkéből kiszállni, hanem fiókái kénytelenek mind az ő, mind a maguk táplálásának gondját viselni. De némely fiókák nem törődnek anyjuk táplálásával. Felgyógyulván tehát, a hozzá hűséges fiókákat gondozza, akik pedig elhanyagolták, azokat kiveti fészkéből.

Az állatokról. II. 3. §.

A *bárány* az áldozati állatok között a legszelídebb. Sem ravaszságával, sem fogaival, sem körmeivel nem árt senkinek. Ezért volt az ó-szövetségben előképe Krisztusnak és a prófétáknak! Mint a juh leölésre vitetik, s mint a bárány nem nyitja meg száját. Is. 53. A bárány nevét is a felismerésről kapta, mert anyját bégetéssel ismeri fel ezer bárány között is. Az embernek tejével, húsával, gyapjújával és bőrével igen nagy hasznot hajtó állat. Húsa igen jó az egészségeseknek, de a betegeknek nem. Vére borral keverve gyógyítja a nyavalyatörést s a mérges harapásokból eredő sebet.

Az emberi test. 17. §.

Milyen tulajdonságokkal tüntette ki az Úr az embert testi alkatában más teremtmények fölött?

animalia cetera terram, os homini sublime dedit, coelumque videre iussit et erectos ad sidera tollere vultus. Secunda proprietas, quia solus homo est linguae vel loquelae intelligibilis. Tertia quod solus homo est corporis longi et lati aequalis simul. Quarta, quia solus homo est communicans cunctis creaturis, sc. esse cum lapidibus, vigere cum plantis, sentire cum animalibus, intelligere cum angelis, unde et microcosmus solus dicitur. Quinta, quia solus homo est proprietatis rationalis, per quam habet discernere inter honestum et turpe.

Quid de phisionomia memborum corporis humani? 18. §.

Prima regula, quod humana membra, quae in proportione naturali sunt, quo ad figuram, colorem, situm, motum et quantitatem, indicant mentis bonam habitudinem naturalem, econtra... indicant perversam mentis qualitatem. Secunda regula, quod licet per signa membrorum naturalium mores hominum cognoscantur, non tamen imponunt necessitem... sed frequenter et probabiliter conjecturando. Tertia regula, quod propter signa exteriora non statim proferendum est iudicium de moribus hominum, quia forte signum est per accidens, et non per naturam, vel forte victum est per contrarium consuetudinem. Quarta regula quod omnis perfectio phisionomiae consistit principaliter in oculis.

Először is azzal, hogy egyedül az ember egyenes tartású. Ezért mondja Ovidius: Míg minden állat meghajolva a földre néz, az istenség az embernek adott fönséges orcát, s neki parancsolta meg, hogy az eget nézze s csillagokra emelje fel fennkölt tekintetét. Másodszor azzal, hogy egyedül az embernek van meg a beszéd és a szólás képessége. Harmadszor azzal, hogy egyedül az ember teste arányos hosszúságú és szélességű. Negyedszer azzal, hogy az ember osztozik az összes teremtmények valamely tulajdonságában: van, mint a kövek, tenyészik, mint a növények, érez, mint az állatok, ért, mint az angyalok. Ezért mikrokozmosnak is nevezik. Ötödször azzal, hogy egyedül az ember van az értelem birtokában, amely képes az erkölcsös és rút között különbséget tenni.

Mit kell tartanunk az emberi test részeinek kifejező tulajdonságáról? 18. §.

Az első szabály az, hogy az ember testrészei, amelyek természetes arányúak az alak, a szín, a felépítés, a mozgás, a nagyság tekintetében, jó természetes lelki alkatra vallanak, ellenkezőleg hibás vonásokra mutatnak. Második szabály az, hogy jóllehet a testrészek adataiból a természetes ember belső vonásait megismerhetjük, ez azonban nem kényszerítő erejű, hanem legtöbbször csak valószínű következtetésig enged elmenni. Harmadik szabály az, hogy a külső jelekből nem szabad döntő ítéletet alkotnunk az ember jellemére vonatkozóan, mert hiszen

De floribus et proprietate eorum. 6. §.

Quare per flores rosae convenit designari martyres et patientes adversa? Nota, quae scribitur Eccli. 39. Obaudite me, inquit, divini fructus, Lyra, idest discipuli Christiani, qui estis fructus acquisitionis divinae per Christi sanguinem, quasi rosae plantatae super rivos aquarum idest gratiarum, fructificate, videlicet in opere et adversorum passione. Advertendum ergo, quod rosa habet proprietates optimas ex Dei bonitate inditas... Primo rosa habet speciositatem in colore, scilicet albo et rubeo, ideo rosa iure dicitur flos florum, significat ergo mundiciae pulchritudinem et charitatis rubedinem, quae praecipue fuit in martyribus, qui rutilanti cruore rubent, maxime in Christo. Secundo rosa habet suauitatem in odore, sic caritas et mundicia delectat Christum et Angelos. Quarto habet virtuositatem in valore, et hoc quasi contra omnia vicia septem capitalia.

Impressiones metheorologicae. 12. §.

Quid manna? Avicenna dicit in secundo Canone, quod manna est ros cadens super arbores, aut lapides et coagulatur sicut mel, et est dulce, et exsiccatur sicut gummi, visum acuit, confert pulmoni, et renibus epati et stomacho et febres extinguit ut dicit Constantinus... Item in hoc regno nostro Hungariae in partibus superioribus circa Cassoviam invenitur

az az adat esetleges, s nem a természethez tartozó s egy vele ellentétes szokás talán el is tüntetheti. Negyedik szabály az, hogy a belső világ legtökéletesebb kifejezője kiváltképen a szem.

A virágokról s azok tulajdonságairól. 6. §.

Mért jelöljük virágokkal a vértanúkat s a hős szenvedőket? Halld csak az Ecclesiasticus szavait: Halljatok engem, úgymond, isteni nemzedék, Lyra szerint: Krisztus tanítványai, akik Krisztus vérszerzésének gyümölcsei vagytok, s mint a vízfolyások, azaz a kegyelmek mellé ültetett rózsák, nyíljatok ki t. i. jócselekedetekben s a szenvedések tűrésében. Gondolnunk kell arra, hogy a rózsának az Isten jóságából ráruházott sok jó tulajdonsága van. Először is a rózsa a szineknek, t. i. a fehérnek és a pirosnak ékességében pompázik, ezért joggal hívják a virágok virágának. Jelenti tehát a tisztaság szépségét s a szeretet lángolását, amely főleg a vértanúkban volt meg, akik vérük bíborában égtek, de főleg Krisztusban. Másodszor a rózsának édes illata van; éppen így a szeretet s a tisztaság gyönyörködteti Krisztust és az angyalokat.

Légköri jelenségek. 12. §.

Mi a manna? Avicenna azt mondja második Canonjában, hogy a manna fákra s kövekre szálló harmat, amely megalszik, mint a méz,

in herbis manna cum rore descendens et colligitur.

De lapidibus pretiosis. III. 14. §.

Succinus lapis, quem graeci Electron vocant, dicitur etiam Karrabe, a Germanis Glessum vel Glessaria vel secundum Bedam vulgariter apellatur Lambra, tamen apud nos Gyentha... Virtus eius aperta est, quod attritu digitorum vel confricationis, accepta vi caloris attrahit paleas et folia arida et pilos vel vestium fimbrias et huiusmodi levia, sicut ferrum attrahit magnes... Fumus eius iuvat parturientes et fugat serpentes. Ecce Deus mirabilis.

De lignis incultis et agrestibus. I. 4. §.

Abies secundum Bedam lib. de natu. re: arbor est, quae difficulter cedit putredini, vermibus autem nunquam, et secundum glo. super Ezech. 37. Ex abietibus tabulata ceduntur, quibus navis texitur. Est arbor alta, recta, levis, et odorifera, nocens animalibus venenosis. Vulgo nominatur Ieghenefa.

édes, s kiszárad, mint a gummi. A szemet élesíti, jót tesz a tüdőnek, veséknek, májnak, gyomornak, megszünteti a lázt, — mint Constantinus írja. Előfordul nálunk is, Magyarországon, a Felvidéken, Kassa körül, harmattal növényekre szállva és gyüjtik.

A drágakövekről. III. 14. §.

A *lapis succinus*-t, amelyet a görögök electronna, karrabe-nak és a germánok glessumnak, glessuria-nak, Beda szerint általában lambra-nak neveznek, nálunk gyentha-nak hívják. Ereje úgy nyilvánul meg, hogy a kéz érintésére vagy dörzsölésére fölmelegedvén, magához húzza a polyvát, a száraz faleveleket, hajszálakat, rongyokat s más efféle könnyű tárgyakat, mint a vasdarabot a mágnes. Füstje könnyít a szülő asszonyokon s tova siklatja a kígyókat. Mily csodálatos az Úr!

A szabadon nőtt és mezei fákról. I. 4. §.

Az *abiest* Béda a természetrajzában olyan fának írja le, amely nehezen rothad, féreg sohasem kezdi ki s a glosszárius szerint Ezech. 37.: A jegenyékből hasítják ki a deszkákat, amelyekből építik a hajót. Magas, egyenes, síma, illatos fa, ártalmas a mérgező illatoknak. Nálunk így hívják: jegenyefa.

TARTALOM.

	Lap.
Előszó	7
Temesvári Pelbárt	9
Stellarium	14., 15
Pomerium	92., 93
Rosarium	148., 149

M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Magyar Tudományos Akadémia
Könyvtára 2243/1952 sz.

Előkészületben:

Wilderspin S.: A kora nevelésről és kisdednevelő intézetekről. Némi rövidítéssel s honunkra alkalmazással magyarra fordíttatott *Kossuth Lajos* által 1837-ben. Kossuth Lajos eredeti kéziratából, a *budapesti I. ker. állami tanítóképzőintézeti ifjúság* közreműködésével, sajtó alá rendezi és kiadja *Mesterházy Jenő* tanár. Előszóval ellátja dr. *Baloghy Mária*, a kézirat tulajdonosa.

Szent Erzsébet, Szent Elek legendája. Tanítványaival sajtó alá rendezi dr. *Tordai Anyos* igazgató. Kiadja a *Ciszterci Rend bajai III. Béla-reálgimnáziuma.*

Szemelvények Bornemissza Péter műveiből. Sajtó alá rendezi dr. *Gaudy László* tanár. Kiadják az *Ifjú Évek* c. folyóirat barátai.

Riedl Frigyes műveiből. Tanítványaival sajtó alá rendezi *Pongrácz Elemér* tanár. Kiadja a *budapesti II. Rákóczi Ferenc felső kereskedelmi iskola.*

Dugonics András Magyar példabeszédek és jeles közmondások c. gyűjteményéből. Sajtó alá rendezi és kiadja *Szabó Béla* polgári iskolai igazgató.

Pázmány-breviárium. Szerkeszti *Brisits Frigyes* ciszt. r. tanár. Kiadja a *Kir. M. Egyetemi Nyomda.*

Édes Gergely: Eredeti tanító mesék. Tanítványaival sajtó alá rendezi, előszóval ellátja *dr. Zsigmond Ferenc*, ny. rk. egyetemi tanár *(Debrecen. Ref. gimnázium).*

Kottaner Ilona naplója (A Szent Korona elrablása a visegrádi várból, 1440-ben.) Tanítványaival sajtó alá rendezi, előszóval ellátja *Hlavathy Imre* tanár *(Budapest. Berzsenyi Dániel reálgimnázium).*

Goethe: Egmont. Fordította *Kazinczy Ferenc.* A Kazinczy- és Goethe-centennáriumra tanítványaival sajtó alá rendezi, előszóval ellátja *dr. Belohorszky Ferenc* tanár. *(Nyíregyháza. Ev. Kossuth Lajos reálgimnázium.)*